

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τίτλος Διπλωματικής εργασίας:

"Μετανάστευση και ιδιότητα του πολίτη σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.
Η περίπτωση μεταναστών στους νομούς Αργολίδας και Αρκαδίας "

Ονοματεπώνυμο φοιτητή: Νικόλαος Σωτηρόπουλος

Τριμελής Εξεταστική επιτροπή:

- 1) Δημήτριος Βενιέρης (επόπτης)
- 2) Δέσποινα Παπαδοπούλου
- 3) Ανδρέας Φερόνας

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2017

© 2017

Νικόλαος Ι. Σωτηρόπουλος

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος (All Rights Reserved)

Η σελίδα του Copyright διασφαλίζει από μόνη της τα δικαιώματα σε περίπτωση προσφυγής ή παράβασης, βάσει του Ν2121/93 (Φ.Ε.Κ. Α25).

Η χρήση κάθε υλικού με κατοχυρωμένα πνευματικά δικαιώματα (Copyright) στην εργασία, προϋποθέτει γραπτή άδεια του ιδιοκτήτη των δικαιωμάτων

Η παρούσα ερευνητική εργασία αφιερώνεται

στο γιο μου Γιάννη

Τις Θερμές μου ευχαριστίες τις οφείλω στον επόπτη καθηγητή κο Δημήτριο Βενιέρη ο οποίος με καθοδηγούσε και με βελτίωνε συνεχώς κατά τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας και αποτέλεσε για μένα ακαδημαϊκό πρότυπο και πηγή έμπνευσης καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μου εμπειρίας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Σημαντική συμβολή, ιδιαίτερα στην υλοποίηση του ερευνητικού μέρους της διπλωματικής εργασίας, παρείχε ο καθηγητής κος Αθανάσιος Κατσής, με τις πολύτιμες συμβουλές του.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω και τους συναδέλφους μου από τα τμήματα Αδειών Διαμονής και Αστικής Κατάστασης και Κοινωνικής Ένταξης των νομών Αργολίδας και Αρκαδίας για την πολύτιμη βοήθειά τους στη διαδικασία της έρευνας και της συλλογής των ερωτηματολογίων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	7
Abstract.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΜΕΡΟΣ Α΄ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	10
1. Η ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	10
1.1 Εννοιολογική προσέγγιση	10
1.2. Ιστορική αναδρομή	11
1.3 Διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη και πολιτικές ιδεολογίες.....	13
1.4. Σύγχρονες διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη και παγκοσμιοποίηση...15	
2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	18
2.1. Κοινωνική ιδιότητα του πολίτη και κοινωνικά δικαιώματα	18
2.1.1 Κοινωνικά δικαιώματα και κράτος ευημερίας σήμερα.....	20
2.1.2 Τα κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη	21
2.2. Κοινωνικά δικαιώματα, νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι και κοινωνικός αποκλεισμός	22
3. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.....	25
3.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης.....	25
3.2 Μετανάστευση, κοινωνική ενσωμάτωση και κοινωνικός αποκλεισμός	27
3.3 Μετανάστευση, ιθαγένεια και δικαιώματα.....	30
4. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ...	35
4.1 Η μετανάστευση στην Ευρώπη	35
4.2 Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική.....	35
4.3. Μετανάστευση και κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη.....	37
4.4 Μετανάστευση και ιθαγένεια στην Ευρώπη.....	39

4.5. Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη	41
4.5.1 Θεσμικό και νομικό πλαίσιο.....	41
4.5.2 Ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη και κοινωνικά δικαιώματα.....	42
5. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	47
5.1 Η Μετανάστευση στην Ελλάδα.....	47
5.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα.....	49
5.3 Μετανάστευση και ιθαγένεια στην Ελλάδα.....	51
5.4 Κοινωνικά δικαιώματα μεταναστών στην Ελλάδα.....	53
5.5 Η στάση της ελληνικής κοινωνίας στο μεταναστευτικό φαινόμενο	55
ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	59
6. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ	59
6.1 Η σημασία μελέτης του ζητήματος.....	59
6.2 Η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	59
6.3 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	60
6.4 Ερευνητικά ερωτήματα	61
7. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ.....	62
7.1 Εργαλεία συλλογής δεδομένων	62
7.2 Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας.....	63
7.3 Έλεγχος αξιοπιστίας του ερευνητικού εργαλείου.....	64
7.4 Μεθοδολογία στατιστικής ανάλυσης.....	65
8. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	67
8.1 Δημογραφικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του δείγματος.....	67
8.3 Αξιολόγηση της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας σχετικά με τα δικαιώματα στην Ευρώπη	73
8.4 Αξιολόγηση ερευνητικών ερωτημάτων.....	74
8.4.1 Διαφοροποιήσεις ανάλογα τη χώρα καταγωγής.....	74

8.4.2 Διαφοροποιήσεις ανάλογα την ηλικία	76
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	79
10. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	81
11. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	101

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας συνδέεται άρρηκτα και στενά με δύο ζητήματα τα οποία αποτελούν, διαρκώς, αντικείμενα μελέτης και ενδιαφέροντος. Από τη μία πλευρά, η ιδιότητα του πολίτη, αποτελεί μία πολυδιάστατη έννοια με έντονη πολυμορφία στο πολύχρωμο παζλ του παγκόσμιου χάρτη. Από την άλλη, η μετανάστευση, έννοια και αυτή σύμφυτη της ανθρώπινης ανάγκης και λειτουργικότητας, βρίσκεται σχεδόν πάντα σε έξαρση, δοκιμάζοντας την αντοχή του κοινωνικού κράτους και τα όρια της ανθρώπινης αλληλεγγύης και ανθρωπιάς. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, που αποτελεί πύλη προσφύγων και μεταναστών, το μεταναστευτικό ζήτημα προβλέπεται να βρίσκεται πάντα στο προσκήνιο, είτε σε ένταση, είτε σε ύφεση, ανακινώντας ταυτόχρονα ζητήματα εθνικά, εθνικιστικά, προβλήματα κοινωνικής ένταξης και προκαταλήψεων. Ανάμεσα στις δύο έννοιες ξεπροβάλλει πολλές φορές, η έννοια της ιθαγένειας με τη νομική ιδιότητά της, ως σημείο αναφοράς, που είτε ενισχύει την ιδιότητα του πολίτη σε ένα κράτος, είτε όχι. Η ιδιότητα του πολίτη δεν είναι βέβαια μόνο η εθνικότητα, αλλά προϋποθέτει τη συμμετοχή του ατόμου στα εργασιακά και πολιτικά δικαιώματα, καθώς και την πλήρη κοινωνική του ενσωμάτωση. Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη ως προέκταση της εθνικής, δίνει τη δυνατότητα επιπλέον παροχών και δικαιωμάτων για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έρευνα, επικεντρώνεται στο μετανάστη που ζει και διαμένει στην Ελλάδα και τη στάση του απέναντι στην αξία της ελληνικής ιθαγένειας. Από την έρευνα διαπιστώνεται ότι οι μετανάστες δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην αξία αυτή ως προς την κατοχύρωση και ενίσχυση των ατομικών κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους. Επίσης, η έρευνα επιβεβαιώνει την ιδιαίτερα θετική αποτίμηση από τους μετανάστες της αξίας της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη, με τα επιπλέον προνόμια και δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν.

Λέξεις κλειδιά: ιδιότητα του πολίτη, Ευρώπη, ιθαγένεια, κοινωνικά δικαιώματα

Abstract

The purpose of this research work is inseparably and closely linked to two issues which are, constantly, objects of study and interest. On the one hand, citizenship is a multidimensional concept with intense diversity in the colorful puzzle of the world map. On the other hand, immigration, a issue that is inherent in human need and functionality, is almost always on the rise, testing the resistance of the social state and the limits of human solidarity and humanity. Particularly in Greece, which is a gateway to refugees and immigrants, the issue of migration is forecasted to be at the forefront, either in tension or in recession, while at the same time raising issues of national, nationalist, problems of social inclusion and prejudices. Between the two concepts, the concept of citizenship often emerges with its legal status, as a point of reference, which either strengthens citizenship in a state, or not. Citizenship, is not only ethnicity, but presupposes participation in labor and political rights as well as full social inclusion. European citizenship as an extension of nationality allows for additional benefits and rights for citizens of the European Union.

The survey focuses on the immigrant staying and living in Greece and his attitude towards the value of Greek citizenship. The survey found that migrants pay particular attention to this value in terms of safeguarding and strengthening their individual, social and political rights. The research also confirms the very positive appreciation by immigrants of the value of European citizenship with the additional privileges and rights that derive from it.

Keywords: citizenship, Europe, nationality, social rights

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μία προσέγγιση της πολυσήμαντης και πολυεπίπεδης έννοιας της ιδιότητας του πολίτη. Η έννοια αυτή στην πρωτογενή της μορφή, αναφέρεται στο νομικό καθεστώς της ιθαγένειας, που είναι ουσιαστικά η θεσμική έκφραση της ιδιότητας του μέλους μιας πολιτείας - κράτους που έχει σαφή εδαφικά όρια. Όμως, η ιδιότητα του πολίτη είναι άμεσα συνυφασμένη με τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα. Στις σύγχρονες κοινωνίες η απόδοση της ιδιότητας του πολίτη σχετίζεται με την πλήρη κοινωνική ενσωμάτωση του ατόμου και τη συμμετοχή του στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα, μέσα στα διαμορφούμενα κάθε φορά οικονομικά και κοινωνικά πλαίσια.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, αναλύεται η έννοια της ιδιότητας του πολίτη και η εξέλιξη της μέχρι σήμερα και προσεγγίζεται με αναλυτικό τρόπο η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη και η φύση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Ο ελλιπής, αναποτελεσματικός, ή ασύμμετρος τρόπος παροχής των κοινωνικών δικαιωμάτων, ενεργοποιεί τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού και θέτει μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες προ των πυλών των νέων κοινωνικών κινδύνων. Όμως, αυτό που κάνει ακόμα πιο κρίσιμη την έννοια της ιδιότητας του πολίτη είναι το φαινόμενο της μετανάστευσης. Η "αλληλεπίδραση" μετανάστευσης, κοινωνικών δικαιωμάτων και ιθαγένειας προσεγγίζεται στη συνέχεια της εργασίας και γίνεται ειδική αναφορά για τη μετανάστευση στην Ευρώπη, τη νομοθεσία και τα ζητήματα απόδοσης της ιθαγένειας στην ΕΕ. Αναλύονται επίσης, τα οφέλη που παρέχει στους πολίτες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η άτυπη ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη. Τέλος, εξετάζεται η έννοια της μετανάστευσης, στην ελληνική πραγματικότητα, και η αξία της ιδιότητας του πολίτη, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά το σχηματισμό του νεώτερου ελληνικού κράτους. Επιπλέον, γίνεται μία σύντομη αναφορά στην ασκούμενη μεταναστευτική πολιτική των τελευταίων χρόνων, στο ζήτημα της ιθαγένειας, αλλά και στη στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους ίδιους τους υπηκόους τρίτων χωρών.

Στο δεύτερο μέρος, η έρευνά μας προσπαθεί να προσεγγίσει αυτό το πεδίο των ποιοτικών χαρακτηριστικών των δικαιωμάτων που αποφέρει η απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας σε έναν μη γηγενή, όντας όχι μόνο ένας έλληνας πολίτης, αλλά και συνάμα ευρωπαίος. Η έρευνά μας διεξήχθη το Μάρτιο του 2017 στους νομούς Αργολίδας και Αρκαδίας, στις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.

ΜΕΡΟΣ Α΄ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Η ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση

"... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς.....Τις μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς ἢ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανόν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς." (Αριστοτέλης, Πολιτικά 1275β). Πρώτος ο Αριστοτέλης αναλύει την έννοια της ιδιότητας του πολίτη επισημαίνοντας ότι η πόλη, δηλαδή το κράτος, αποτελείται από ένα σύνολο πολιτών και μάλιστα ενεργά συμμετεχόντων στα κοινά. Τονίζει επίσης, τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ του πολίτη και της πόλης, καθώς η πόλη δεν είναι δυνατό να υπάρξει χωρίς πολίτες και από την άλλη, ο πολίτης δεν έχει λόγο ύπαρξης έξω από αυτήν.

Η έννοια της ιδιότητας του πολίτη αποτελεί μία από τις πιο πολυσυζητημένες και αμφιλεγόμενες στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Σύμφωνα με τον Faulks (1998, όπ. αναφ. στο Dwyer, 2004), μπορούμε να προσεγγίσουμε την έννοια αυτή, χρησιμοποιώντας, είτε νομικούς ορισμούς, είτε φιλοσοφικούς, είτε ακόμα κοινωνικοπολιτικούς, δίνοντας έμφαση στις δυναμικές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνία και στις πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές αλλαγές που την επηρεάζουν (Dwyer, 2004).

Σημείο αναφοράς και επίδρασης στην ερμηνεία του όρου της ιδιότητας του πολίτη, αποτέλεσε ο T.H. Marshall και τα όσα παρουσίασε στη θεωρία του το 1950 στη Βρετανία, μετά τη λήξη του καταστροφικού Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Για τον Marshall «η ιδιότητα του πολίτη είναι μία κοινωνική θέση που απονέμεται σε όλους όσοι είναι πλήρη μέλη μίας κοινότητας. Όλοι όσοι την κατέχουν είναι ίσοι ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τις οποίες έχει εμπλουτιστεί αυτή η κοινωνική θέση» (Marshall, Bottomore, 2001 σελ.62).

Η πλήρης ιδιότητα του πολίτη σύμφωνα πάντα με τη θεωρητική προσέγγιση του Marshall, κατοχυρώνεται με τη διασφάλιση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα ατομικά δικαιώματα απαρτίζονται από τα δικαιώματα εκείνα που είναι απαραίτητα για την ατομική ελευθερία, όπως την ελευθερία λόγου, επιλογής

πίστης, το δικαίωμα ιδιοκτησίας και ισότιμης αντιμετώπισης από τη δικαιοσύνη. Τα πολιτικά δικαιώματα συνοψίζονται σε αυτά της συμμετοχής στην άσκηση πολιτικής εξουσίας και στο δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε τοπικά και κοινοβουλευτικά εκλογικά σώματα. Η κοινωνική διάσταση των δικαιωμάτων εκφράζει ένα ευρύ πεδίο από ένα ελάχιστο επίπεδο οικονομικής ευημερίας και ασφάλειας, έως το δικαίωμα της πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία και στα αγαθά που αυτή προσφέρει. Ο Marshall ονοματίζει τις κοινωνικές υπηρεσίες και το εκπαιδευτικό σύστημα ως τους κοντινότερους θεσμούς υποστήριξης των κοινωνικών δικαιωμάτων, με τη διαχείρισή τους να μοιράζεται πολλές φορές μεταξύ της κεντρικής και τοπικής εξουσίας (Bulmer & Rees, 1996).

Σύμφωνα με τον Marshall ο καθένας από τους 3 προηγούμενους αιώνες, ο 18ος, ο 19ος και 20ος αιώνας, συνδέεται με την περίοδο διαμόρφωσης των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, αντίστοιχα (Marshall, Bottomore, 2001). Βασικά συστατικά στοιχεία της ιδιότητας του πολίτη, είναι: α) η ιδιότητα μέλους της εθνικής κοινότητας με τη νομική έννοια της υπηκοότητας-ιθαγένειας, β) τα δικαιώματα αλλά και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν την ιδιότητα, γ) η ισότητα της κοινωνικής θέσης και δ) το ιδανικό ως πηγή έμπνευσης για την ατομική ευημερία, αλλά και συνάμα την πληρέστερη κοινωνική συμμετοχή (Βενιέρης, 2013). Το τελευταίο συστατικό σχετίζεται με την «ψυχολογική διάσταση» της ιδιότητας του πολίτη, όπως την αναλύει ο Carens, 2000 (όπ. αναφ. στο Leydet, 2011), στην υποκειμενική δηλαδή αίσθηση του «ανήκειν» του ατόμου, σε μία πολιτική κοινότητα.

1.2. Ιστορική αναδρομή

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά των πρώτων περιγραφών της αξίας της ιδιότητας του πολίτη, όπως καταγράφονται στα αρχαιοελληνικά φιλοσοφικά κείμενα. Στην αρχαία Ελλάδα, διαφορετικές κοινωνικές τάξεις – ανάλογα όμως, με το πολίτευμα που κάθε φορά κυριαρχούσε και κατείχε την πολιτική εξουσία- λαμβάνανε αντίστοιχα και το δικαίωμα της ιδιότητας του πολίτη. Στη μεσαιωνική κοινωνία, η έννοια του δικαιώματος είναι ανύπαρκτη, εκτός από το κατοχυρωμένο από το Θεό δικαίωμα του άρχοντα να κυβερνά. Αν και αναφέρεται με θετικό τρόπο η Magna Carta στην Αγγλία το 1215, για το γεγονός ότι προανήγγειλε τη σύγχρονη έννοια των ατομικών

δικαιωμάτων, αυτή δεν ήταν παρά μια παραχώρηση περιορισμένων ελευθεριών από το αγγλικό στέμμα στην αριστοκρατία. Η κατάσταση αυτή ίσχυε τουλάχιστον μέχρι την «Αναφορά των Δικαιωμάτων» του 1628 και τη συνθήκη της Βεσφαλίας του 1648, στην οποία εν μέρει οφείλεται η ανακάλυψη του κυρίαρχου έθνους - κράτους (Dean, 2015). Κατά τον 16ο και 17ο αιώνα, σε πολλά κράτη, όπως στην Πορτογαλία, όπου κυριαρχούσε ο καθολικισμός, βασικό ρόλο στην απόδοση της ιδιότητας του πολίτη, έπαιζε η θρησκεία και τα ιερά μυστήρια, ειδικότερα εκείνο της βάπτισης. (Brambilla, Carvalhio, 2010)

Στα νεότερα χρόνια, πηγή της ιδεολογίας και της εμφάνισης της ιδιότητας του πολίτη αποτελεί η Γαλλική Επανάσταση και οι διανοητές του γαλλικού Διαφωτισμού. Τα χρόνια εκείνα, το έθνος γίνεται η πηγή του κυρίαρχου κράτους και η ιδιότητα του πολίτη τείνει ολοένα και περισσότερο να ταυτίζεται με την εθνική ιδιότητα. Με τη Γαλλική επανάσταση του 1789, τονίστηκε ακόμα περισσότερο η καθολικότητα και ο απόλυτος χαρακτήρας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη. (Χατζησωκράτης, 2005).

Για το μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα, οι αντιλήψεις της ιδιότητας του πολίτη, είχαν κοινό στοιχείο την ταύτιση με τον όρο της ιθαγένειας και απαραίτητο πλαίσιο εφαρμογής της, το κυρίαρχο εδαφικό κράτος. Η ιθαγένεια, τόσο ως νομικό καθεστώς, όσο και ευρύτερα, ως δραστηριότητα, θεωρείται ότι προϋποθέτει την ύπαρξη μιας εδαφικά οριοθετημένης πολιτικής κοινότητας, η οποία εκτείνεται σε βάθος χρόνου και αποτελεί το επίκεντρο μιας κοινής ταυτότητας (Leydet, 2011).

Το πρώτο ολοκληρωμένο σύστημα παροχής προστασίας στους πολίτες που εμφανίστηκε στην Ευρώπη, ήταν ο νόμος του Bismarck. Το σύστημα αυτό με την ασφάλιση ασθενείας το 1883, την ασφάλιση εργατικών ατυχημάτων την επόμενη χρονιά και με το νόμο για την ασφάλιση γήρατος το 1889, προσπάθησε να διορθώσει τη μεγάλη κοινωνική ανισότητα (Παπαδοπούλου, 2012).

Ο 20ος αιώνας σηματοδοτήθηκε κυρίως από την κατάκτηση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Μέσα από τις στάχτες του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, τις ανάγκες για επούλωση των πληγών του πολέμου, των διευρυμένων αναγκών για υγεία και περίθαλψη και της ανασύστασης των ευρωπαϊκών εθνοτήτων, αναπτύχθηκε το κράτος ευημερίας, συνώνυμο της κοινωνικής πολιτικής του 20^{ου} αιώνα στην Ευρώπη. Το κράτος ευημερίας αναγνωρίζει τη συνολική απώτατη ευθύνη του κράτους για ευημερία των πολιτών του και την επιδιώκει μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών καθολικού

χαρακτήρα, όπως το σύστημα υγείας, παιδείας και πρόνοιας (Βενιέρης, 2015). Η περίοδος 1945 -1975 αποτέλεσε τη «χρυσή 30ετία» του Κράτους Ευημερίας, κατά την οποία αναπτύχθηκαν τα εκτεταμένα καθολικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, επιτεύχθηκαν υψηλά επίπεδα απασχόλησης και οικονομικής ανάπτυξης και διασφαλίστηκαν αξίες όπως η ειρήνη, η δημοκρατία, η αλληλεγγύη και η δικαιοσύνη (Βενιέρης, 2015).

Γενικά, η έννοια της ιδιότητας του πολίτη αποτέλεσε πάντα αντικείμενο μελέτης και προβληματισμού, καθώς μεταλλασσόταν και διαμορφωνόταν συνεχώς. Η συνεισφορά της ως έννοια, ήταν κομβικής σημασίας στη μελέτη κρατών, θεσμών και νομοθεσίας και συντέλεσε στην ανάπτυξη δημοκρατιών και πολιτικών και νομικών πολιτισμών.

1.3 Διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη και πολιτικές ιδεολογίες

Τα συστατικά και οι διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη, αποτέλεσαν πηγή και βάση για την ανάπτυξη αντίστοιχων θεωρητικών πολιτειακών μοντέλων. Αυτά είναι το μοντέλο των δικαιωμάτων, το συντηρητικό, το συμμετοχικό και το κοινοτιστικό μοντέλο (Delanty, 1997). Από το πρώτο μοντέλο που επικεντρώνεται στα δικαιώματα του ατόμου, εκπορεύονται οι φιλελεύθερες αντιλήψεις της ιδιότητας του πολίτη, αλλά και η σοσιαλδημοκρατία που εκπροσωπεί ο Marshall, η οποία δίνει επιπλέον βαρύτητα στην κοινωνική δικαιοσύνη. Η έννοια των καθηκόντων και των ευθυνών, όπως η φορολογία, η στρατιωτική θητεία και η εκπαίδευση, αποτέλεσαν κεντρική ιδέα της συντηρητικής προσέγγισης της ιδιότητας του πολίτη. Το συμμετοχικό μοντέλο συνδέεται στενά με τη νεο-ρεπουμπλικανική σκέψη, η οποία τονίζει τη συμμετοχή των πολιτών στην οικοδόμηση της κοινωνίας και βασίζεται στην ιδέα της κοινωνίας των πολιτών. Τέλος, στο κοινοτιστικό μοντέλο δίνεται βαρύτητα στον πολιτισμό, την εθνική ταυτότητα και την αίσθηση της πολιτιστικής συνεκτικότητας (Delanty, 1997).

Τα τελευταία χρόνια αναδεικνύεται ένα ακόμα μοντέλο αυτό της μετα-εθνικής (postnational) διάστασης της ιδιότητας του πολίτη, μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Για όλα τα μοντέλα, άλλα λιγότερο και άλλα περισσότερο, το έθνος αναδεικνύει τον “φαντασιακό τόπο”, όπου καταφεύγει ο πολίτης για να αντλήσει την έμπνευση και το κίνητρο για τη συμμετοχή στα κοινά. Ένα ολοκληρωμένο μοντέλο της

ιδιότητας του πολίτη πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις παραπάνω διαστάσεις (Delanty, 1997).

Η τυπολογία της προσέγγισης της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη σε σχέση με τους άξονες αριστεράς-δεξιάς και φιλελευθερισμού (liberalism) και κοινοτισμού (communitarianism), καθώς και τα πολιτικά σχήματα που αναπτύσσονται εντός των αξόνων αυτών, αποτυπώνονται στο παρακάτω σχήμα.

Διάγραμμα 1: Τυπολογία πολιτικών προσεγγίσεων της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη σε σχέση με τους άξονες αριστερά-δεξιά και φιλελευθερισμό – κοινοτισμό (Dwyer, 2004).

Αντικείμενο διαμάχης στα πολιτικά συστήματα αποτελεί κυρίως, η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη. Στο Παράρτημα 2 και στον πίνακα 1, αναπτύσσονται οι κυριότερες θέσεις ανά πολιτικό σχήμα, σχετικά με την προσέγγιση της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη (Dwyer, 2004).

Τα τρία σημεία κλειδιά στην κοινωνική ιδιότητα του πολίτη σε σχέση με το επίπεδο ευημερίας που παρέχει στους πολίτες του ένα κράτος, είναι : πρώτον, οι πηγές παροχών (provision), το ποια δηλαδή θεσμικά όργανα θα πρέπει να παρέχουν τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Δεύτερον, με ποιους όρους και σε ποια έκταση (conditionality) δίνονται οι όποιες παροχές στους δικαιούχους και τρίτον, ποιοι είναι αυτοί οι δικαιούχοι (membership) των παροχών πρόνοιας και ποιοι εξαιρούνται από

αυτές (Dwyer, 2000). Το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο προσεγγίζει ίσως, με τον ιδανικότερο τρόπο την κοινωνική διάσταση της ιδιότητας του πολίτη, στοχεύοντας στη μείωση των ανισοτήτων, την αναδιανομή του πλούτου και των ευκαιριών με την καθολική παροχή των παροχών ευημερίας από το κράτος.

1.4. Σύγχρονες διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη και παγκοσμιοποίηση

Μετά τη χρυσή τριακονταετία του κράτους ευημερίας, η έννοια της παγκοσμιοποίησης τείνει να κυριαρχεί σε οικονομικό επίπεδο διεθνώς, ενισχύοντας την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, εργαζομένων, υπηρεσιών, προϊόντων και επιχειρήσεων. Επίσης, ο οικονομικός ανταγωνισμός της Ευρώπης με τις Η.Π.Α., οι συνεχώς εξελισσόμενες οικονομικές δυνάμεις της Ασίας, η γήρανση του πληθυσμού, οι κίνδυνοι για το περιβάλλον και η ραγδαία αύξηση του μεταναστευτικού φαινομένου, έχουν σηματοδοτήσει ένα νέο φάσμα εύθραυστης ισορροπίας των οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον δοκιμάζεται, όπως είναι αναμενόμενο και η ίδια η έννοια της ιδιότητας του πολίτη, με το να προβάλλονται και να τονίζονται, ή αντιθέτως, να υποβαθμίζονται, κάποιες από τις διαστάσεις της.

Σε διεθνές επίπεδο προβάλλεται και ενισχύεται μία πολιτική που καλλιεργεί την έννοια της «καλής» κοινωνίας στην οποία δικαιολογούνται οι ανισότητες που δημιουργούνται από μια ελεύθερη οικονομία της αγοράς και την ελάχιστη παροχή κοινωνικής ευημερίας (Quicke, 1992). Επίσης, αναπτύσσεται και η έννοια του «καλού» πολίτη, ο οποίος πρέπει κυρίως, να είναι ελεύθερος να ακολουθήσει τα δικά του σχέδια, και να εξυπηρετήσει δικά του συμφέροντα, να επιλέγει εκείνους με τους οποίους επιθυμεί να συνυπάρξει, χωρίς να είναι υπεύθυνος για τους ξένους υπηκόους. Κατ' επέκταση, η πολιτεία οφείλει να είναι υπεύθυνη για την παροχή μόνο εκείνων των αγαθών, όπως π.χ. της άμυνας και της δημόσιας τάξης, τα οποία δεν μπορούν να παρασχεθούν από τις αγορές. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το παραπάνω μοντέλο του «καλού» πολίτη βασίζεται στην κυριαρχία της ατομικότητας, έναντι της συλλογικότητας (Quicke, 1992).

Στη σύγχρονη προσέγγιση της έννοιας της ιδιότητας του πολίτη εισχωρεί και η διάσταση του φύλου με την πρακτική αξία των δικαιωμάτων των γυναικών στην καθημερινότητα. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια, οι διαφορές μεταξύ των φύλων,

εξομαλύνονται, δύσκολα ανατρέπονται παραδόσεις αιώνων με τα ανδρικά πρότυπα και συμφέροντα να είναι κυρίαρχα, ακόμα και στις πιο προηγμένες ευρωπαϊκές κοινωνίες (Βενιέρης, 2015).

Μια άλλη σύγχρονη προσέγγιση της ιδιότητας του πολίτη είναι η οικολογική, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα οικολογικά κινήματα και τη συνεχή μείωση των φυσικών πόρων. Τα ερευνητικά δεδομένα των Wackernagel και Rees (2002, όπ. αναφ. στο Valdivielso, 2005), σχετικά με το οικολογικό αποτύπωμα, δείχνουν ότι περίπου το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού καταναλώνει το 70-80% των φυσικών πόρων. Ο Wackernagel θα προσθέσει επίσης, ότι η ανθρωπότητα υπερβαίνει στην κατανάλωση κατά 20% τουλάχιστον, τη βιολογική ικανότητα της βιόσφαιρας, πράγμα που σημαίνει ότι εξαντλείται η κοινή κληρονομιά για τις μελλοντικές γενιές (Valdivielso, 2005).

Μία άλλη έννοια της φύσης του πολίτη, που χρησιμοποιείται συχνά στη σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία, είναι η έννοια της «πολλαπλής ιδιότητας του πολίτη». Σύμφωνα με την έννοια αυτή, παρέχεται το δικαίωμα στους ανθρώπους να είναι πολίτες περισσοτέρων του ενός κρατών ή διακρατικών οντοτήτων. Έτσι, για παράδειγμα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία προσφέρει αυτή τη δυνατότητα, ως ένας υπερεθνικός οργανισμός, όλο και περισσότεροι πολίτες των κρατών-μελών έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι της Ένωσης, στο σύνολό της και όχι μόνο απέναντι στο εθνικό τους κράτος (Πανταζής, 2011).

Μέσα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, η κοινωνία γίνεται πολυπολιτισμική και οδηγεί στη δημιουργία μιας νέας ιδιότητας του πολίτη, που προϋποθέτει την αποδοχή του «άλλου» και την αναγνώριση του, ως ισότιμου μέλους της κοινωνίας στην οποία ζει. Η θέση του ενεργού πολίτη δεν περιορίζεται μόνο στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του, αλλά σε όλο το πεδίο των ενεργειών του, ως δρώντος υποκειμένου μέσα στην κοινωνία. Παρόλο που στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η έννοια του κυρίαρχου έθνους-κράτους αμφισβητείται ολοένα και περισσότερο, η κοινωνική πολιτική εξακολουθεί να ασκείται κυρίως από το κράτος, να υπηρετεί εθνικά συμφέροντα και να αναπαράγει και να προστατεύει το έθνος (Βενιέρης, 2006).

Εν κατακλείδι, πολύς δρόμος διανύθηκε στην ιστορία της ανθρωπότητας, ώστε να σηματοδοτηθεί σε θεωρητικό επίπεδο η ολοκληρωμένη έννοια της ιδιότητας του πολίτη. Αιώνες χρειάστηκαν για να κατοχυρωθούν ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα. Πολλοί, όμως και διαφορετικοί παράγοντες, σε συνδυασμό με την

ασκηθείσα κάθε φορά κρατική πολιτική, δεν αποδίδουν με τον ίδιο τρόπο την ιδιότητα του πολίτη σε κάθε κάτοικο αυτού του πλανήτη. Πρακτικά, η ιδιότητα αυτή, παίρνει διαφορετική μορφή και έχει διαφορετική ισχύ από άτομο σε άτομο και από ομάδες σε ομάδες, ακόμα και ανάμεσα στο ίδιο έθνος ή κράτος.

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

2.1. Κοινωνική ιδιότητα του πολίτη και κοινωνικά δικαιώματα

Η ποιοτικότερη πτυχή της ιδιότητας του πολίτη είναι αναμφισβήτητα, η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη, η οποία μεταφράζει τις ανάγκες σε δικαιώματα. Η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη συγκροτείται μέσα από την καθημερινή πρακτική της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης, η οποία προηγήθηκε της διαμόρφωσης της πόλης και του έθνους-κράτους και τώρα πια εκτείνεται πέρα από αυτά. (Dean, 2014). Θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα, θα πρέπει να θεωρείται «κάθε απονεμημένη από το Σύνταγμα ικανότητα, ή εξουσία βούλησης, η οποία αποσκοπεί στην ικανοποίηση συμφερόντων σχετικών με την εξασφάλιση της υπόστασης και της αξιοπρεπούς διαβίωσης του ανθρώπου, ως μέλους του κοινωνικού συνόλου» (Κατρούγκαλος, 2007 σελ.49).

Τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία λόγου και διακίνησης, ενσωματώνουν κυρίως αρνητικά δικαιώματα, διαφυλάσσουν δηλαδή το άτομο από εξωτερικές παρεμβάσεις. Αντίθετα, τα κοινωνικά δικαιώματα ενσωματώνουν κυρίως θετικά δικαιώματα, υπαγορεύουν δηλαδή την κρατική παρέμβαση και συνεπάγονται την παροχή υπηρεσιών και αγαθών που απαιτεί η ατομική και κοινωνική ευημερία. (Βενιέρης, 2013).

Ο Marshall υποστήριξε ότι τα κοινωνικά δικαιώματα παρέχονται με σκοπό να επιτρέπουν σε όλους τους ανθρώπους να συμμετέχουν στην κοινωνική και πολιτική ζωή και να ασκούν απαρέγκλιτα, τα ατομικά και πολιτικά τους δικαιώματα (Jones & Gaventa, 2002). Το Μαρσαλιανό μοντέλο παρ' όλες τις αδυναμίες και τις επικρίσεις που δέχτηκε, έθεσε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος την αξία των κοινωνικών δικαιωμάτων, που λειτουργούν ως μέσα άμβλυνσης των ανισοτήτων, τις οποίες εντείνουν οι αστοχίες της λειτουργίας του καπιταλισμού της αγοράς (Βενιέρης, 2015).

Κοινωνικοί μελετητές της πολιτικής, όπως ο Titmuss (1958, 1968) θεωρούν ότι η ανάπτυξη της κοινωνικής ευημερίας και των κοινωνικών παροχών, αποτελεί ηθική υποχρέωση του κράτους, προκειμένου να αμβλυνθούν οι απαράδεκτες συνέπειες της ταξικής ανισότητας (Dean, 2015).

Στον πίνακα 2 μπορούμε να παρατηρήσουμε, τους, σύμφωνα με τον Stewart Miller (1999), τρόπους και μεθόδους παρέμβασης του κράτους στην άσκηση της κοινωνικής του πολιτικής που καταδεικνύουν ανάλογα και τη δυναμική των κοινωνικών δικαιωμάτων σε κάθε κοινωνία.

Πίνακας 2: Λειτουργίες και Μέθοδοι παρέμβασης της Κοινωνικής Πολιτικής (Miller, 1999).

Βασικά μοντέλα παρέμβασης	Τρόπος παρέμβασης	Παραδείγματα
Χρηματικές παροχές	Καθολικότητα (Μη ανταποδοτικού χαρακτ.)	Επίδομα παιδιού
	Καθολικότητα (Ανταποδοτικού χαρακτ.)	Σύνταξη
	Επιλεκτικότητα	Επίδομα ανεργίας
Παροχές σε είδος	Καθολικότητα	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
	Επιλεκτικότητα	Δωρεάν συνταγογραφούμενα φάρμακα
Επιδοτήσεις	Κουπόνια	Τρόφιμα σε σούπερ-μάρκετ
	Γενικές επιδοτήσεις	Ελεύθερες διαδρομές στα Μ.Μ.Μ.
Ρυθμίσεις		Νομοθετικές ρυθμ. Ίσων ευκαιριών
Ανάθεση συμβάσεων		Υπηρεσίες εστίασης σε παιδικούς σταθμούς
Συμβουλευτική		Εργασιακοί σύμβουλοι ΟΑΕΔ
Έλεγχος στη χρήση υπηρεσιών		

Το κράτος καλείται να επιλέξει τους τρόπους και τις μεθόδους παρέμβασης, καθώς και το εύρος της καθολικότητας ή επιλεκτικότητας των παρεχόμενων δικαιωμάτων, έχοντας ανταποδοτικό, ή όχι χαρακτήρα. Στόχος του θα πρέπει να είναι η άμβλυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και η διασφάλιση της

κοινωνικής συνοχής και της ιδιότητας του πολίτη για κάθε κάτοικο που ζει στους κόλπους του.

2.1.1 Κοινωνικά δικαιώματα και κράτος ευημερίας σήμερα

Η προσέγγιση της επίδρασης της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας στην απόδοση των κοινωνικών δικαιωμάτων, αποτελεί αντικείμενο ευρύτατου προβληματισμού στην επιστημονική κοινότητα. Από τη μία πλευρά, μπορούμε να πούμε πως η παγκοσμιοποίηση καταπολεμά την απόλυτη φτώχεια, που από το 37,1% το 1990 έχει μειωθεί στο 12,7% το 2012, μειώνει τις παγκόσμιες ανισότητες και περιορίζει τον αναλφαβητισμό, την εξάπλωση των ασθενειών και την παιδική θνησιμότητα. Παρόλα αυτά, έχει διαπιστωθεί στην πράξη πως συμπιέζει τα εργασιακά δικαιώματα, και τις κοινωνικές δαπάνες, εντείνει, σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο τις οικονομικές ανισότητες και επιδεινώνει τις ισορροπίες μεταξύ κεφαλαίου – εργασίας και αγοράς – κράτους (Βενιέρης, 2013).

Στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες, η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη φαίνεται να συρρικνώνεται όλο και περισσότερο και τα κοινωνικά δικαιώματα, τείνουν ολοένα και περισσότερο να εξατομικεύονται και να εμπορευματοποιούνται και να μετατρέπονται σε ατομικά επαγγελματικά διακυβεύματα ανταποδοτικού χαρακτήρα, συνώνυμα της εργασίας και των ασφαλιστικών παροχών (Βενιέρης, 2015).

Μετά την κοινωνικοοικονομική κρίση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, κάποια κράτη προχώρησαν προσφάτως, σε αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών και μετάβαση σε αυτό που σύμφωνα με τους Johnson (1987), Le Grand & Robinson, (1984) και Powell (2007), ευρέως αποκαλείται «μεικτή οικονομία της πρόνοιας», ή «προνοιακός πλουραλισμός». Η έννοια αυτή στηρίζεται στην αντίληψη ότι, αντί το κράτος (ο δημόσιος τομέας) να είναι ο κυρίαρχος πάροχος των αγαθών και υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, ένα σημαντικό μερίδιο αυτών, θα μπορεί να προέρχεται από άλλους φορείς, όπως η οικογένεια, οι κοινότητες, οι ανεξάρτητες αρχές, οι εθελοντικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, καθώς και ο ιδιωτικός τομέας. (Dean, 2015). Ταυτόχρονα, ενισχύονται παγκοσμίως θεωρητικές αντιλήψεις και πρακτικές που μειώνουν τις ευθύνες του κράτους υποστηρίζοντας: α) την εισαγωγή συστήματος ελεγχόμενου ανταγωνισμού στη λειτουργία της κοινωνικής προστασίας, β) την

επιλεκτικότητα παροχών, στοχεύοντας στα άτομα που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη και γ) την ανάπτυξη ιδιωτικής κερδοσκοπικής δραστηριότητας στην ασφάλιση και την υγεία (Ρομπόλης, 2007). Παρατηρείται δηλαδή, σήμερα, μία σταδιακή μετατόπιση από το ευρωπαϊκό μοντέλο Bismarck της παροχής υπηρεσιών για την κάλυψη των κοινωνικοασφαλιστικών αναγκών των ασφαλισμένων, στο αγγλοσαξωνικό σύστημα Beveridge που στοχεύει στην κάλυψη ενός ελάχιστου επιπέδου κοινωνικής προστασίας και διαβίωσης (Ρομπόλης, 2007). Όλες αυτές οι τάσεις συμβάλλουν στην απομάκρυνση του κράτους ευημερίας από την αναδιανεμητική του λειτουργία, στη συρρίκνωση των κοινωνικών δικαιωμάτων και την υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων. (Σάσεν, 2003).

2.1.2 Τα κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη

Παρόλη τη γενικευμένη κρίση του κοινωνικού κράτους και τη συρρίκνωση των σχετικών δικαιωμάτων, σε πολλά αναπτυγμένα κράτη και κυρίως στην Ευρώπη, έχει διασφαλιστεί για τον πολίτη-κάτοικο, ένα ικανοποιητικό επίπεδο κοινωνικών δικαιωμάτων, με την κατοχύρωση κυρίως του Ευρωπαϊκού κοινωνικού χάρτη το 1961 και την αναθεώρησή του το 1996. Η διεθνής συνθήκη του Ευρωπαϊκού κοινωνικού χάρτη αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα για κοινωνική βοήθεια και το διαχωρίζει από την αντίληψη της ηθικής υποχρέωσης για φιλανθρωπία (Βενιέρης, 2002). Ιδιαίτερα, οι μεταρρυθμίσεις που επέφερε ο αναθεωρημένος κοινωνικός χάρτης ήσαν σημαντικές, καθώς πλαισίωσε και βελτίωσε τα υφιστάμενα 19 άρθρα, ενώ προσέθεσε επιπλέον 12 άρθρα που πρεσβεύουν ένα σύγχρονο πνεύμα συλλογικής κοινωνικής βοήθειας.

Στα σκανδιναβικά κράτη εξάλλου, κυριαρχεί η έννοια της αποεμπορευματοποίησης του κράτους ευημερίας, της επιλογής δηλαδή του κράτους να παρέχει το ίδιο τα κοινωνικά αγαθά στους πολίτες του, μην επιτρέποντας τη διάθεσή τους από τους μηχανισμούς αγοράς. Δίνεται βαρύτητα στην καθολική εγγύηση του εισοδήματος, και στις προηγμένες υπηρεσίες για τις οικογένειες, τα παιδιά, τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τους αδύναμους ηλικιωμένους. Το ευρύ και γενναιοδωρο δίκτυο εισοδηματικής ασφάλειας, λειτουργεί ως αποτελεσματικό μέσο άμυνας ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Esping-Andersen, 2006).

Στον 21^ο αιώνα βέβαια, σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, ευνοείται περισσότερο η ιδέα ενός ενεργητικού κράτους ευημερίας, συνδεδεμένου κυρίως με την έννοια της κοινωνικής επένδυσης. Στοχεύοντας στο ανθρώπινο κεφάλαιο, η κοινωνική επένδυση, λειτουργεί με άξονες τη δια βίου εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη βελτίωση των ευκαιριών στην κοινωνία και την αγορά εργασίας. Σκοπός αποτελεί η στρατηγική αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και ανισοτήτων. Οι κρατικές πολιτικές μετακινούνται από την «παθητική επιδότηση» προς ενεργητικές παροχές υποκίνησης του ανθρώπινου δυναμικού για ένταξη στην αγορά εργασίας (Βενιέρης, 2015).

Οι πολίτες, όπως είναι ίσως αναμενόμενο, ιδιαίτερα στον Ευρωπαϊκό χώρο, επιθυμούν το κράτος να διαδραματίζει κεντρικό και σημαίνοντα ρόλο στην διασφάλιση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων. Σύμφωνα με πολλές μελέτες, όπως αυτές των Dean, 1999, Dean & Melrose, 1999, 1996, Taylor- Gooby, 1991 κλπ. σε ΗΠΑ και Βρετανία, έτσι και στη μελέτη του Dwyer το 2002, οι Βρετανοί πολίτες επιθυμούν το κράτος να καλύπτει ένα εκτενές φάσμα παροχών κοινωνικής ευημερίας, κυρίως στα ζητήματα της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής ασφάλισης και λιγότερο στα θέματα στέγασης (Dwyer, 2002).

Ταυτόχρονα, όμως, παρατηρούμε δυστυχώς, στον ευρωπαϊκό χώρο και φαινόμενα που σχετίζονται με την ξеноφοβία και το ρατσισμό, την άνοδο του ευρωσκεπτικισμού και των εθνικιστικών κομμάτων. Όλα τα παραπάνω θέτουν σε δοκιμασία την Ευρωπαϊκή κουλτούρα της πολυπολιτισμικότητας και του ουμανισμού (Βενιέρης, 2015). Διέξοδο αποτελούν τα ευρωπαϊκά κοινωνικά δικαιώματα, μέσω του Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη και η διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού κεκτημένου, με την ισχυροποίηση και τη διεύρυνση της καθολικότητας των κοινωνικών δικαιωμάτων.

2.2. Κοινωνικά δικαιώματα, νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι και κοινωνικός αποκλεισμός

Στενά συνδεδεμένη με τα κοινωνικά δικαιώματα, είναι η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και η αντίθετή της, που είναι η έννοια της κοινωνικής ενσωμάτωσης και όχι απλά ένταξης. Η αποστέρηση από βασικές ανάγκες, όπως η διατροφή, η υγεία, η εκπαίδευση, η κατοικία και η εργασία και γενικά η μη διασφάλιση

της πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία, οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό (Βενιέρης, 2015).

Παρόλο που η μη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, αποτελεί την κυριότερη αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού, λόγω των οικονομικών συνεπειών της, η αιτιολογία του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί μία πολύπλοκη διαδικασία. Η αλληλεπίδραση του ανθρώπινου, φυσικού και οικονομικού κεφαλαίου του παρελθόντος του ατόμου, με τους εξωτερικούς περιορισμούς και τις εσωτερικές επιλογές του, στο παρόν, σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις διαφυγής ή μη, από τον κοινωνικό αποκλεισμό (Burchardt, Grand & Piachoud, 2006).

Όλες αυτές οι ομάδες του πληθυσμού, που λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο, ή απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, αποκαλούνται ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Ενδεικτικά, ανάμεσα σε αυτές, εκτός των άλλων, περιλαμβάνονται οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι αιτούντες ασύλου, τα θύματα trafficking και ενδοοικογενειακής βίας και οι ομάδες με πολιτισμικές ή/και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες. (Φερόνας, 2015). Επιπλέον, τα άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, που είναι αποκλεισμένα, κινδυνεύουν να βρεθούν σε μία κατάσταση συστημικής δυσπραγίας, όρο που εισήγαγε ο Castells το 2000, σύμφωνα με τον οποίο το σύστημα θέτει ακόμα μεγαλύτερα εμπόδια στην προσπάθεια επανένταξης των αποκλεισμένων ατόμων (Ψαρρού, 2005).

Το ύψος των κοινωνικών δαπανών ενός κράτους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μείωση της φτώχειας, καθώς σύμφωνα με την οικονομετρική έρευνα των Michael Cichon και Wolfgang Scholz, (οπ. αναφ. στο Busch, 2010), σε 22 χώρες του ΟΟΣΑ κατά το έτος 2000, τα αποτελέσματα έδειξαν ισχυρή σχέση μεταξύ των δύο αυτών παραγόντων. Η σχέση αυτή μάλιστα, φάνηκε από την έρευνα να είναι πιο ισχυρή και σταθερή, στη μείωση της φτώχειας, σε σχέση με την επίδρασή του ύψους των κρατικών κοινωνικών δαπανών, στην αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος (Busch, 2010).

Οι νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι και νέες ανάγκες γεννήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες από τα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα της μεταβιομηχανικής και μετανεωτερικής κοινωνίας, την οικονομία των υπηρεσιών και της γνώσης, καθώς και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. (Σακελλαρόπουλος, 2007). Η μετάβαση σε μια μεταβιομηχανική δομή της απασχόλησης έχει ως αποτέλεσμα, την παρουσία στις σύγχρονες αγορές εργασίας, εργαζομένων χωρίς πλήρη και συνεχή απασχόληση, χωρίς

σταθερή αύξηση μισθού και με ανεπαρκή ασφαλιστική κάλυψη (Bonoli, 2005). Για αυτήν την κατηγορία νεόπτωχων, όπως και για τις άλλες ευπαθείς ομάδες, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη ο αναδιανεμητικός επαναπροσανατολισμός της κοινωνικής πολιτικής. Αυτός, σύμφωνα με τον Σακελλαρόπουλο (2007) μπορεί να γίνει με τρεις τρόπους: α) με την επένδυση στους νέους και την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου, β) την επέκταση των κοινωνικών υπηρεσιών στην οικογένεια και γ) τη διαμόρφωση και χρηματοδότηση ελάχιστων επιπέδων διαβίωσης. Η στρατηγική επένδυσης σχετίζεται με την πρόληψη των κοινωνικών κινδύνων, ενώ η παραδοσιακή στρατηγική προστασίας, με την αποκατάσταση των κοινωνικών προβλημάτων, μέσω της αναδιανεμητικής της λειτουργίας. (Βενιέρης, 2013).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι παρόλο που η συνύπαρξη ατομικών πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων καθορίζουν την υπόσταση της ιδιότητας του πολίτη, τα κοινωνικά δικαιώματα είναι αυτά, που δοκιμάζονται κυρίως, στη σύγχρονη εποχή. Αυτά άλλωστε κοστίζουν και σε αυτά εφαρμόζονται περικοπές, τίθενται προϋποθέσεις παροχής και μπορούν εύκολα να αντιπαρατεθούν, τεχνηέντως, απέναντι στα ατομικά δικαιώματα. Η ελευθερία στην οικονομία, την ανάπτυξη και την ατομική επιλογή, έρχεται σε ρήξη με την ισότητα και καμιά φορά και με τη δικαιοσύνη. Τη ρήξη αυτή μπορεί να την υποθάλλει και να την ενδυναμώνει το ίδιο το κράτος, επιχειρώντας να ελέγξει τα έξοδα, αλλά τελικά να διευρύνει τις ανισότητες. Αντίθετα, ένα ισχυρό κράτος ευημερίας που συνδυάζει τη στρατηγική επένδυσης και κοινωνικής προστασίας, μειώνει τα ποσοστά φτώχειας του πληθυσμού του και τις πιθανότητες ανακύκλωσης του κοινωνικού αποκλεισμού για τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

3. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

3.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης

Η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου, είναι ένας από τους πιο απλούς και περιεκτικούς ορισμούς με τον οποίο θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε την έννοια της μετανάστευσης (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου 2002). Σύμφωνα με τον Τσαούση, 1991, (όπου αναφ. στο Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου 2002), μετανάστευση είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική ή τεχνική ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού. Επίσης, για πολλούς αναλυτές, όπως τον Urry (2007, όπ. αναφ. στο Castles, 2010), η μετανάστευση με την έννοια της μακροχρόνιας μετακίνησης από το ένα έθνος-κράτος στο άλλο, θεωρείται πως ήταν χαρακτηριστική του δέκατου ένατου και εικοστού αιώνα. Αντίθετα, η μετανάστευση του εικοστού πρώτου αιώνα, διακρίνεται από τη ρευστότητα την οποία έχουν επιφέρει οι εξελίξεις στον τομέα των μεταφορών, της τεχνολογίας και του πολιτισμού. Οι άνθρωποι μετακινούνται σήμερα πιο εύκολα, για λόγους σπουδών, επαγγελματικής ανέλιξης, γάμου, συνταξιοδότησης ή απλά την υιοθέτηση ενός διαφορετικού τρόπου ζωής. Παρόλα αυτά, η μεταμοντέρνα ουτοπία ενός κόσμου με μία, χωρίς συνοριακούς περιορισμούς, κινητικότητα, δεν έχει ακόμη ξημερώσει και έτσι η μετανάστευση αποτελεί ακόμα, μία διαδικασία που βασίζεται στην ανισότητα και τις διακρίσεις, και ελέγχεται και περιορίζεται από τα κράτη (Castles, 2010).

Οι οικονομικοί παράγοντες, είναι αυτοί που έχουν συστήσει τις πολυπληθέστερες ομάδες μεταναστών, τους ανθρώπους αυτούς για τους οποίους η μετανάστευση φαίνεται να αποτελεί μονόδρομο στη ζωή τους. Σύμφωνα με το τμήμα των Οικονομικών και Κοινωνικών υποθέσεων των Ηνωμένων Εθνών, οι εκτιμήσεις για το σύνολο των μεταναστών διεθνώς για το 2015 ξεπερνά τα 243 εκατομμύρια. Ο αντίστοιχος αριθμός το 1990 ήταν γύρω στα 152 εκατομμύρια, έχοντας αυξηθεί από τότε, 60% (UNDESA, 2016). Νωρίτερα, από το 1965 ως το 1990, ο αριθμός αυτός είχε διπλασιαστεί, εξαιτίας κυρίως της διάλυσης της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ), η οποία οδήγησε σε μια κατάσταση όπου "τα σύνορα διέσχισαν τους ανθρώπους" και όχι "οι άνθρωποι τα σύνορα" (Wickramasekara, 2007).

Οι πόλεμοι, οι πολιτικές διώξεις και η πολιτική αστάθεια στη χώρα τους, αναγκάζουν πάλι άλλους να καταφεύγουν ως πρόσφυγες, ή αιτούντες ασύλου, σε άλλα ευνομούμενα και χωρίς τέτοια προβλήματα, κράτη. Κάποιοι άλλοι μετανάστες βέβαια, επιλέγουν, ή εξαναγκάζονται να μετακινηθούν με παράτυπους τρόπους και χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα, δυσκολεύοντας ακόμα περισσότερο την προσαρμογή τους στις νέες χώρες, αλλά και θέτοντας πολλές φορές σε κίνδυνο και την ίδια τους τη ζωή. Το πρόβλημα του trafficking έχει επίσης, εξαπλωθεί τα τελευταία χρόνια και σύμφωνα με εκτιμήσεις των Ηνωμένων Εθνών, ανά πάσα στιγμή 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι ζουν σε καθεστώς καταναγκαστικής εργασίας, ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, λόγω της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων (Γκόλντιν, Κάμερον & Μπαλαρατζάν, 2013).

Καθώς οι αγορές εργασίας διεθνοποιούνται και διχοτομούνται ταυτόχρονα, επιχειρείται η ενθάρρυνση της κινητικότητας του αναβαθμισμένου ποιοτικά εργατικού δυναμικού και ο περιορισμός των ευκαιριών για νόμιμη μετακίνηση των ανειδίκευτων και των προσφύγων. (Βεντούρα, 2009). Γενικότερα, η νόμιμη μετανάστευση, η οποία είναι αυτή που ελέγχεται από το κράτος, τείνει να σχετίζεται με το κριτήριο της χρησιμότητας του υπηκόου τρίτης χώρας, δηλαδή πόσοι και τι είδους μετανάστες απαιτούνται, σε ποιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και για πόσο χρονικό διάστημα (Καψάλης, 2011).

Τα οφέλη της μετανάστευσης σε μια χώρα είναι διάχυτα, αλλά και το κόστος εμφανές. Στις επιπτώσεις συγκαταλέγονται η ενίσχυση της τάσης για χαμηλότερες αμοιβές, η πίεση στις κρατικές δαπάνες, αλλά και η κοινωνική αντίδραση των κοινοτήτων που δέχονται αυξημένα κύματα μεταναστών (Γκόλντιν κ.συν., 2013). Σύμφωνα με μελέτες όπως αυτή του ΟΟΣΑ το 2013 με τίτλο "The fiscal impact of immigration in OECD countries" (όπ. αναφ. Γκόλντιν, κ.συν, 2013), η αύξηση της μετανάστευσης συμβάλλει σε ανάλογη αύξηση της απασχόλησης και του ΑΕΠ στη χώρα που ζουν, ενώ αμφισβητείται η επιβάρυνση στις κρατικές δαπάνες πρόνοιας. Ο George Borjas, (όπ. αναφ. στο Γκόλντιν κ. συν, 2013), επισημαίνει ότι η μετανάστευση επιφέρει ανισομερή οικονομική ανάπτυξη, με ζημιωμένους τους εργάτες που ανταγωνίζονται τους μετανάστες στις ίδιες θέσεις εργασίας. Αν και τα μετρήσιμα στοιχεία στις αμοιβές των ντόπιων εργατών ποικίλλουν από μελέτη σε μελέτη, η επίπτωση στις αμοιβές τους, σύμφωνα πάντα με τον Borjas, κρίνεται αμελητέα.

Τη μετανάστευση και την ανθρώπινη κινητικότητα δεν μπορεί κανείς να τη σταματήσει. Όπως επισήμανε και ο John Kenneth Galbraith (όπ. αναφ. στο Γκόλντιν κ.συν., 2013) η μετανάστευση αποτελεί "την αρχαιότερη πρακτική ενάντια στη φτώχεια". Τα παραδείγματα της μεταεπαναστατικής Κούβας, της Βόρειας Κορέας, ή λίγο παλιότερα της Σοβιετικής Ένωσης, δείχνουν πως τα κλειστά σύνορα προκαλούν οικονομική στασιμότητα και πολιτισμική απολίθωση.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα αυτοτροφοδοτούμενο αλυσιδωτό φαινόμενο με πολλές κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις. Μέσα σε ένα κράτος η κυρίαρχη πλειοψηφία με τις επικρατούσες μειοψηφίες, αφού οριοθετηθούν και διαφοροποιηθούν μεταξύ τους, μέσω ενός συστήματος συμβολικών προσδιορισμών, επιδίδονται σε ένα αγώνα ελέγχου εξουσιών, με στόχο πάντα τη βελτίωση της δικής τους θέσης και την υποβάθμιση των άλλων (Βεντούρα, 1994). Οι μετανάστες ως μία ευπαθής κοινωνική ομάδα, βρίσκονται σε μία διαρκή προσπάθεια να πετύχουν την καλύτερη δυνατή κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση, αποφεύγοντας τους πολλαπλούς κινδύνους του κοινωνικού αποκλεισμού.

3.2 Μετανάστευση, κοινωνική ενσωμάτωση και κοινωνικός αποκλεισμός

Αξίωμα και γενική παραδοχή αποτελεί ότι ο κάθε μορφής μεταναστευτικός πληθυσμός είναι εντελώς διαφορετικός με τον γηγενή πληθυσμό που ζει και διαμένει στη χώρα που γεννήθηκε. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών σε διεθνές επίπεδο, ισχύει λίγο πολύ, αυτό που ο Waltzer έγραφε το 1983 (όπ. αναφ. στο Soysal, 1994), πως παρόλο που οι μετανάστες πρέπει να θεωρούνται ως επισκέπτες που αναζητούν νέα πατρίδα και ίσως μία νέα ιθαγένεια, αυτοί εισάγονται για μια συγκεκριμένη περίοδο και για κάποια συγκεκριμένη εργασία. Αν χάσουν τη δουλειά τους, θα δυσκολευτούν να παραμείνουν στη χώρα, ενώ θα φύγουν υποχρεωτικά, αν εκπνεύσει η άδεια διαμονής τους. Οι περισσότεροι είναι νέοι και δεν στοιχίζουν παρά ελάχιστα στο σύστημα πρόνοιας. Δεν είναι πολίτες, δεν έχουν πολιτικά δικαιώματα, δε μιλούν τη γλώσσα τους και οι ελευθερίες του «συνέρχεσθαι» και του «συνεταιρίζειν» είναι περιορισμένες, είτε επίσημα, είτε ανεπίσημα μέσα από τις υπάρχουσες κοινωνικές και πολιτικές δομές (Soysal, 1994). Ακόμα, μέχρι σήμερα, η άδεια εισόδου στην επικράτεια, η άδεια παραμονής και εργασίας, η δυνατότητα να ζήσει ο αλλοδαπός με την οικογένειά του,

δεν αποτελούν αναφαίρετα δικαιώματα, αλλά είναι στην απόλυτη δικαιοδοσία του κράτους υποδοχής να χορηγεί, να μην ανανεώνει ή να αφαιρεί μία άδεια, εάν κρίνει ότι κινδυνεύει η δημόσια τάξη, η εθνική ασφάλεια, ή η οικονομική ευημερία (Βεντούρα, 2009).

Σε κοινωνικό επίπεδο, μία σημαντική ιδιαιτερότητα που παρατηρείται στην περίπτωση των μεταναστών, είναι ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης του ατόμου με την κοινωνία στη χώρα υποδοχής και οι όροι συμμετοχής του σε αυτήν. Οι μετανάστες έχουν γνωρίσει την εμπειρία της κοινωνικοποίησης, έχοντας ήδη ενσωματωθεί σε μία άλλη κοινωνία, την κοινωνία καταγωγής τους και η κοινωνικοποίησή τους στη χώρα μετεγκατάστασης, αποτελεί για αυτούς μία δεύτερη ευκαιρία-διεργασία κοινωνικής ενσωμάτωσης. Συνεπώς, οι μετανάστες καθίστανται κατά τούτο διαφορετικοί από τα άλλα μέλη της κοινωνίας των γηγενών που δεν έχουν γνωρίσει τη διαδικασία αποκοινωνικοποίησης και επανακοινωνικοποίησης (desocialisation και resocialisation) (Παπαδοπούλου, 2012)

Σύμφωνα με τον κοινωνικό ψυχολόγο J. Berry, οι κύριες στρατηγικές επιπολιτισμού, της διαδικασίας δηλαδή κοινωνικής ένταξης, τις οποίες επιλέγει, ή στις οποίες ωθείται ο μετανάστης, είναι η εναρμόνιση, η αφομοίωση, ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση (Μπεζεβέγκης, 2008). Στην αρνητική στρατηγική της περιθωριοποίησης, ο μετανάστης, όπως καιρία περιγράφεται από τον Πλάτωνα, είναι άτοπος, δεν είναι πολίτης ούτε ξένος, και είναι εκτοπισμένος από την κοινωνία (Pagotto, 2012).

Τα παιδιά των μεταναστών, παλιννοστούντων και προσφύγων που έχουν γεννηθεί στη χώρα των γονέων, αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία, καθώς δεν είχαν την ευκαιρία να συμμετάσχουν στην απόφαση της μετακίνησης, αλλά ούτε και την δυνατότητα να επεξεργαστούν γνωστικά τους λόγους που οδήγησαν τους γονείς τους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. (Μόττη-Στεφανίδη, 2015). Σύμφωνα με μία μεγάλη έρευνα της EFFNATIS (Effectiveness of National Integration Strategies towards Second Generation Migrant Youth) στη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Μ. Βρετανία το 1999-2000, (όπ.αναφ. στο Schnapper, 2008), τα παιδιά των μεταναστών, παρ' όλες τις διαφορές από χώρα σε χώρα, γνώρισαν ταχύ επιπολιτισμό χάρη στο σχολείο. Επίσης, η τοπική γλώσσα έγινε η μητρική τους, ενώ υιοθέτησαν πολλές συνήθειες και δραστηριότητες κοινές στους γηγενείς και συμμετείχαν σε κοινωνικές εκδηλώσεις μαζί με αυτούς. (Schnapper, 2008).

Ο αμερικανός κοινωνιολόγος Howard Becker μέσα από τις θεωρητικές του θέσεις για την ερμηνεία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, (όπ. αναφ. στο Bustamante, 2002), υποστηρίζει τη δομική φύση της ευπάθειας των μεταναστών και των εν γένει μη υπηκόων σ' ένα κράτος, σε σχέση με τους πολίτες του. Επίσης, οι διαφορές σε πολιτιστικό επίπεδο, καθώς και κοινωνικοί μηχανισμοί, όπως η άγνοια, τα στερεότυπα, οι διακρίσεις, οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, τείνουν να ενισχύσουν τις διαφορές ισχύος μεταξύ υπηκόων και μη υπηκόων ή μεταναστών (Bustamante, 2002). Η κυριαρχία και η διατήρηση αυτών των αρνητικών κοινωνικών μηχανισμών οδηγούν σε αυτό που ο Habermas απέδωσε ως "σωβινισμό της ευημερίας" (Βεντούρα, 2004), αλλά και μακροπρόθεσμα σε μία κοινωνικοοικονομική «αφομοίωση προς τα κάτω» για τις διαδοχικές γενεές μεταναστών (Γκόλντιν κ.συν., 2013).

Σύμφωνα με ψυχολογικούς όρους, βασική αιτία για την ξενοφοβία είναι η άρνηση της "έλλειψης", η αδυναμία δηλαδή, της παραδοχής ότι κάτι λείπει στον εαυτό μου και την ομάδα, που αποτελεί προέκταση του εαυτού. Εύκολη απάντηση στο πρόβλημα αποτελεί η μετάθεση της ευθύνης στον "Άλλο" που μου παίρνει τη δουλειά, που ευθύνεται για την ανεργία και την εγκληματικότητα. Ο "άλλος" και στην προκειμένη περίπτωση ο ξένος, ο μετανάστης, αποτελεί τον αποδιοπομπαίο τράγο που απορροφά στην εικόνα του όλα τα αρνητικά χαρακτηριστικά του εαυτού και της ομάδας και ανακουφίζει από τη δυσαρέσκεια και την ενοχή (Ψαρρού, 2005).

Γενικότερα, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός σχετίζονται πολλές φορές και με τα επίπεδα της κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης των μεταναστών. Στην περίπτωση που οι μετανάστες παραβιάζουν τα σύνορα του κατώτερου κοινωνικού και οικονομικού χώρου που καταλαμβάνουν νομίμως, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του εθνικού πληθυσμού και όσο αυτοί πλησιάζουν το μέσο όρο της εργατικής τάξης του εθνικού πληθυσμού, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες εξάπλωσης της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Όσο δηλαδή περισσότερο πετυχαίνει η διαδικασία ενσωμάτωσης και αφομοίωσης των μεταναστών σε ένα κράτος, τόσο οι κίνδυνοι ανάπτυξης ακροδεξιών κινημάτων αυξάνονται, όταν μάλιστα ταυτόχρονα, εντείνονται προβλήματα ανεργίας και οικονομικής κρίσης (Βεντούρα, 1994).

Την ευπάθεια των μεταναστευτικών πληθυσμών την επιβεβαιώνουν πολλές μελέτες, όπως αυτή των Castles & Miller, το 2009 (όπ. αναφ. Zrincak, 2012), που δείχνουν ότι τα ποσοστά ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού, τείνουν να είναι υψηλότερα μεταξύ των πληθυσμών των μειονοτήτων. Η κατάσταση, ωστόσο,

παρουσιάζεται βελτιωμένη για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, αν και με μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των υπό μελέτη χωρών, αλλά και των διαφορετικών εθνικοτήτων, μεταναστών (Zrinščak, 2012).

Οι κυβερνήσεις των κρατών οφείλουν να προσαρμόσουν τη μεταναστευτική τους πολιτική στα σύγχρονα δεδομένα, δίνοντας βαρύτητα στα προβλήματα ευπάθειας των μεταναστευτικών τους πληθυσμών. Παράλληλα, οφείλουν μέσω της παιδείας και άλλων κοινωνικών και υποστηρικτών δομών εκατέρωθεν, να στοχεύσουν στην αλληλεπίδραση και συμβίωσή τους με το γηγενή πληθυσμό. Η κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, εννοείται ότι συμπεριλαμβάνει και όλες τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Από πλευράς του κράτους, η ανάπτυξη ενός ισχυρού κοινωνικού πλέγματος προστασίας με στόχο τη δίκαιη κατανομή των παροχών αρωγής και υποστήριξης, θα βοηθήσει προς την κατεύθυνση της διατήρησης της κοινωνικής συνοχής και την αποτροπή καλλιέργειας φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού.

3.3 Μετανάστευση, ιθαγένεια και δικαιώματα

Οι μετανάστες πέρα από τη διαρκή διαδικασία κοινωνικοποίησης στο νέο τους περιβάλλον, βρίσκονται, αργά ή γρήγορα, μπροστά στο δίλημμα της διεκδίκησης ή όχι της υπηκοότητας-εθνικότητας του κράτους στο οποίο ζουν. Η ιθαγένεια και η υπηκοότητα, έννοιες που σε πολλές χώρες ταυτίζονται, προσδίδουν πολιτική οντότητα στο άτομο, συνδέοντάς το απευθείας με ένα έθνος-κράτος. Στην αγγλική ορολογία η λέξη “citizenship” ερμηνεύεται και ως υπηκοότητα και ως ιδιότητα του πολίτη, συνδεδεμένοι οι δύο όροι με τα πλήρη δικαιώματα του πολίτη ενός κράτους. Αντίστοιχα, η αγγλική λέξη “nationality” μεταφράζεται κυρίως ως εθνικότητα, αλλά και ιθαγένεια, αναφερόμενη κυρίως στη σχέση του ατόμου με ένα έθνος, τον πολιτισμό και την ιστορία του. Η εθνικότητα είναι ο μόνος όρος που είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί όταν γίνεται αναφορά στη χώρα καταγωγής ενός ατόμου, ακόμα και αν αυτό έχει λάβει νέα ιθαγένεια, κατόπιν πολιτογράφησης (Pagotto, 2012).

Τα κριτήρια για την παραχώρηση της ιθαγένειας - υπηκοότητας, είναι συνήθως βαθιά ριζωμένα στην ιστορία σχηματισμού ενός έθνους και αντικατοπτρίζονται σε δύο διαφορετικές αρχές, σύμφωνα με τις οποίες η υπηκοότητα αποδίδεται στα άτομα.

Αυτές, όπως αναφέρει και ο Brubaker, 1992 (οπ. αναφ. Ehrkamp & Leitner, 2003) είναι η αρχή του "ius soli", που παρέχει στο άτομο την ιθαγένεια μέσα από τον τόπο γέννησής του και η αρχή του "ius sanguinis", που αποδίδει την ιθαγένεια μέσω της καταγωγής του (τουλάχιστον του ενός γονέα πολίτη). Οι περισσότερες πολιτικές απονομής ιθαγένειας και υπηκοότητας αποτελούν συνδυασμό και των δύο παραπάνω αρχών (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009).

Για να αποκτήσει λοιπόν κάποιος μετανάστης την ιθαγένεια ενός κράτους στο οποίο ζει, χρειάζεται να πληρούνται και μία σειρά προϋποθέσεων. Αυτές μπορεί να είναι ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα παραμονής, η σταθερή απασχόληση, η μόνιμη κατοικία, το λευκό ποινικό μητρώο κλπ. Σε άλλες χώρες, επιπροσθέτως εξετάζεται η γλωσσική επάρκεια, η εξοικείωση με τα έθιμα και τις παραδόσεις του τόπου όπου ζει ο μετανάστης και η ύπαρξη δεσμών με τη χώρα (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009). Σε πολλά ακόμα κράτη, όπως η Βρετανία και το Χονγκ Κονγκ, η απόδοση της ιθαγένειας και των κοινωνικών δικαιωμάτων που απορρέουν απ' αυτήν, πραγματοποιείται, σύμφωνα με τους Dwyer, 1998 και Liu & Wong, 1999, υπό προϋποθέσεις και με την εκπλήρωση καθκόντων και υποχρεώσεων όπως π.χ την παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης. (Pun, 2007).

Η παρουσία πολλών και διαφορετικών μορφών μεταναστευτικού πληθυσμού σε μία κοινωνία και ένα κράτος, οδήγησε στη διαμόρφωση και της σχετικής ορολογίας, που αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά μεγάλων κοινωνικών ομάδων. Οι όροι "denizen" και "denizenship" εισήχθησαν στη διεθνή βιβλιογραφία από το Σουηδό πολιτικό επιστήμονα Tomas Hammar το 1990, για να περιγράψουν ένα καθεστώς ανάμεσα στον πολίτη και στο μη πολίτη. Πηγή έμπνευσης αποτέλεσαν οι μετανάστες εργάτες στη Δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες του 1960 και 70, οι οποίοι, παρόλο που είχαν πρόσβαση στην πλειοψηφία των δικαιωμάτων που είχαν και οι ντόπιοι, δεν είχαν όμως, την υπηκοότητα του κράτους στο οποίο ζούσαν. (Χριστόπουλος, 2012). Θα λέγαμε ότι "denizens" είναι οι μόνιμοι κάτοικοι ενός κράτους, που ουσιαστικά κατέχουν το σύνολο των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται προς τους πολίτες, εκτός από τα δικαιώματα ψήφου σε εθνικό επίπεδο (Faist, 2000). Στην ουσία, η τριάδα «πολίτης – denizen – αλλοδαπός», αποτελεί μία νέα έκδοση της παλιάς ελληνικής διάκρισης Πολίται (πολίτες), κατοίκοι (πάροικοι), που σήμερα ονομάζονται denizen, και xenoί (ξένοι) (Faist, 2000).

Σε μία μεγάλη έρευνα των Vink et al. 2013, (οπ. αναφ. στο Huddleston and Vink, 2015) σε 29 ευρωπαϊκά κράτη, εξετάστηκαν τα δικαιώματα των μεταναστών σε

διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής, όπως η πολιτική συμμετοχή, η καταπολέμηση των διακρίσεων, η εκπαίδευση, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τα ζητήματα της οικογενειακής επανένωσης. Τα ερευνητικά αποτελέσματα δείχνουν ότι μία πολιτική εκ μέρους του κράτους που ευνοεί και διευκολύνει τη διαδικασία πολιτογράφησης για τους αλλοδαπούς υπηκόους, αντανακλά αντίστοιχη πολιτική στην απόδοση των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και την προώθηση ίσων ευκαιριών για όλους τους κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων τόσο των πολιτογραφημένων, όσο και των μη πολιτογραφημένων μεταναστών (Huddleston and Vink, 2015).

Αντίθετα, ένα κράτος που αντιμετωπίζει οικονομικά ή κοινωνικά προβλήματα και υιοθετεί πολιτική με αυστηρούς όρους απόδοσης της ιθαγένειας, αποθαρρύνει τους αλλοδαπούς που επιθυμούν την ιθαγένεια, να υποβάλλουν το αίτημά τους. Ακόμα και αν αυτοί το υποβάλλουν, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις απόδοσής της ιθαγένειας, όπως αυτές της εργασίας, της γλώσσας ή της εκπαίδευσης, λόγω κυρίως της οικονομικής τους δυσπραγίας (Huddleston and Vink, 2015).

Στα προηγμένα δυτικά κράτη η πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα είναι συνδεδεμένη, ως επί το πλείστον, με τη διαμονή και όχι την ιθαγένεια. Οι νόμιμοι αλλοδαποί υπήκοοι, έχουν αποκτήσει σημαντικά ατομικά, κοινωνικά ακόμα και πολιτικά δικαιώματα, με αποτέλεσμα να αποδομείται η έννοια και το νόημα της υπηκοότητας και να μειώνεται πιθανόν, το κίνητρο διεκδίκησης της πολιτογράφησης τους (Σάσεν, 2003).

Οι μετανάστες όμως, που θέλουν να ενταχθούν στη χώρα διαμονής τους, έχουν συνήθως συμφέρον να είναι και πολίτες της. Με την απόκτηση της ιθαγένειας του κράτους στο οποίο ζουν και εργάζονται, πετυχαίνουν εξίσωση στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τους γηγενείς πολίτες, διασφαλίζουν τη συμμετοχή τους στο πολιτικό γίγνεσθαι, ενώ λαμβάνονται υπόψη οι θέσεις και τα συμφέροντά τους. Για τους υπηκόους τρίτων χωρών, η πολιτογράφηση διευκολύνει γενικότερα την ενσωμάτωσή τους, καθώς εξασφαλίζουν τη μόνιμη διαμονή τους, την πλήρη πρόσβαση στα εργασιακά δικαιώματα, εφόσον γίνονται πολίτες κράτους μέλους, τη διευκόλυνση εισόδου χωρίς βίζα σε άλλα κράτη, αλλά επίσης και τα ουσιώδη δικαιώματα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (Bauböck, Honohan, Huddleston, Hutcheson, Shaw and Vink, 2013).

Από εθνικές μελέτες, αλλά και διεθνείς έρευνες, όπως αυτή του ΟΟΣΑ (όπ. αναφ. στο Bauböck et al., 2013), διαφαίνεται πως η απόκτηση της ιθαγένειας μετά από πολιτογράφηση, ενισχύει τα επίπεδα της απασχόλησης και της πολιτικής συμμετοχής για διάφορες ομάδες μεταναστών. Η πολιτογράφηση λειτουργεί θετικά ακόμη και για τους γηγενείς στο να αναγνωρίσουν και να αποδεχτούν τους μετανάστες ως ίσους με τους ίδιους και να αναπτύξουν μαζί ένα νέο κοινό αίσθημα του μέλους σε μία χώρα. (Bauböck et al., 2013). Οι χώρες που είναι σε θέση να παρέχουν στους μετανάστες πιο εύκολη πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, τη δυνατότητα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την εκμάθηση της επικρατούσας γλώσσας, ενισχύουν την επιθυμία των μεταναστών να αποκτήσουν την ιθαγένεια των χωρών αυτών. Γενικότερα, το ενδιαφέρον και η επιθυμία των μεταναστών για πολιτογράφηση εξαρτάται αρκετά από την αιτία για την οποία μετανάστευσαν, με τους εργαζόμενους μετανάστες και φοιτητές να φέρονται ως οι λιγότερο πρόθυμοι για τη γρήγορη πολιτογράφησή τους (Bauböck et al., 2013).

Η πολιτογράφηση δεν είναι το τέλος της ολοκλήρωσης της διαδικασίας ένταξης και ενσωμάτωσης για τους μετανάστες. Μειώνει κατά πολύ, αλλά δεν εξαλείφει τις διακρίσεις που μπορεί να προκύπτουν σε μία κοινωνία με βάση τη θρησκευτική ή εθνική καταγωγή (Faist, 2000). Πολλές φορές, προκύπτουν προβλήματα σχετικά με τις απαιτήσεις πολλών κρατών - εθνών, προκειμένου να παρέχουν την εθνικότητα σε αλλοδαπούς υπηκόους, να καλλιεργήσουν αυτοί συνείδηση, προσαρμοσμένη στην ιστορία και τον πολιτισμό αυτών των εθνών. Βέβαια, μία τέτοια πρακτική παραγνωρίζει το γεγονός πως οι μνήμες δεν μπορούν να επιβάλλονται, αλλά καλλιεργούνται και αναπτύσσονται με το χρόνο. Ο ρόλος της ιστορίας και της μνήμης σε ένα έθνος ισχυροποιείται και αποκτά ζωτική σημασία, όχι με την υπεράσπιση της «καθαρότητας του έθνους» από το οποίο εξοβελίζονται οι «ξένοι», αλλά με τη βελτίωση της ζωής όλων αυτών που ζουν στους κόλπους του, είτε είναι μετανάστες είτε όχι (Liakos & Salvanou, 2010).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως οι έρευνες δείχνουν την αυξημένη ευπάθεια των μεταναστευτικών πληθυσμών με τα υψηλά επίπεδα φτώχειας, ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού. Έχοντας πάντα τον ανταγωνισμό με τους γηγενείς, σαν "δρομείς" που ξεκινούν έναν, δύο ή και τρεις γύρους πίσω από αυτούς, χωρίς τη γνώση της γλώσσας της κουλτούρας και των κοινωνικών συνηθειών, της χώρας υποδοχής, αντιμετωπίζουν συχνά μεγάλες δυσκολίες στην εύρεση εργασίας και στην κοινωνική

τους ένταξη. Όμως, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν και μία σειρά προκλήσεων στο νέο τους περιβάλλον, όπως η επανακοινωνικοποίησή τους, η επίτευξη του στόχου τους για μία ποιοτικότερη ζωή, σε σχέση με αυτή που ζούσαν, μία καλύτερα αμειβόμενη εργασία, ευρύτερες κοινωνικές παροχές και περισσότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης. Οι έρευνες δείχνουν επίσης, ότι αποκτώντας την ιθαγένεια του κράτους στο οποίο ζουν οι μετανάστες, αυξάνονται αρκετά οι πιθανότητες βελτίωσης της οικονομικής και κοινωνικής τους ζωής. Παράλληλα, το κράτος που διευκολύνει και υποστηρίζει τον αλλοδαπό υπήκοο στην απόκτηση της ιθαγένειας, αναδεικνύει ένα ισχυρό κράτος με αναβαθμισμένο κοινωνικό πρόσωπο, που στοχεύει στη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, γηγενείς, μετανάστες και πολιτογραφηθέντες.

4. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

4.1 Η μετανάστευση στην Ευρώπη

Η ευρωπαϊκή ήπειρος αποτελούσε πάντα έναν ενδιαφέροντα και πολυδιάστατο τόπο προέλευσης και προορισμού για μεγάλες μεταναστευτικές ροές. Στην Ευρώπη η μετανάστευση χαρακτηριζόταν συχνά από μία γεωπολιτική διάσταση, καθώς στη Βρετανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ολλανδία η πλειοψηφία των μεταναστών προερχόταν από χώρες που αποτελούσαν αποικίες τους. (Σάσεν, 2003). Βέβαια, τα τελευταία χρόνια η μορφή και οι πληθυσμοί των μεταναστευτικών εισροών στην Ευρώπη, αλλά και εκροών από αυτήν, έχουν αλλάξει, ενώ οι πόλεμοι και οι ραγδαίες πολιτικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη, διαμόρφωσαν μία νέα μεταναστευτική κινητικότητα στον ευρωπαϊκό χώρο.

Επισημαίνοντας κάποια πρόσφατα στατιστικά στοιχεία από την Eurostat, μπορούμε να πούμε πως την 1η Ιανουαρίου 2015, ο αριθμός των ατόμων που διέμεναν σε κράτος μέλος της ΕΕ και είχαν την ιθαγένεια τρίτης χώρας, ανερχόταν σε 19,8 εκατομμύρια και ποσοστό 3,9 % του πληθυσμού της ΕΕ-28. Για το τελευταίο έτος μετρήσεων το 2014, συνολικά 3,8 εκατομμύρια άτομα μετανάστευσαν σε κάποιο από τα κράτη μέλη της ΕΕ-28, ενώ καταγράφηκαν τουλάχιστον 2,8 εκατομμύρια εξερχόμενοι μετανάστες από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και ο ηλικιακός μέσος όρος του αλλοδαπού πληθυσμού που είναι κατά 8 χρόνια νεώτερος των πολιτών της Ε.Ε. (Eurostat, 2016).

4.2 Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική

Η συνθήκη του Άμστερνταμ που τέθηκε σε εφαρμογή το 1999 "κοινοτικοποίησε" τις πολιτικές που αφορούν στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, το άσυλο, τη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών και τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών. Στο συμβούλιο του Τάμπερε μπήκαν τα πρώτα θεμέλια για τη βελτίωση της συνεργασίας της ΕΕ με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, την ανάπτυξη κοινού ευρωπαϊκού συστήματος απόδοσης ασύλου, τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών και

τη λήψη μέτρων καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης. Από την άλλη πλευρά, βέβαια, πρωταρχικός στόχος της ΕΕ αποτελεί και η προστασία των συνόρων της με την προώθηση κέντρων συντονισμού και διαχείρισης θαλάσσιων και εναέριων συνόρων με τον οργανισμό Frontex, καθώς και την προώθηση των βιομετρικών δεδομένων σε ταξιδιωτικά έγγραφα και άδειες διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών (Χατζή, 2004).

Στις 13 Μαΐου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για τη Μετανάστευση. Σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση, η Επιτροπή προτείνει τον προσανατολισμό σε τέσσερις κατευθύνσεις: α) μείωση των κινήτρων για παράτυπη μετανάστευση, β) διαχείριση των συνόρων, σώζοντας τις ζωές που κινδυνεύουν και παρέχοντας ασφάλεια, γ) ανάπτυξη ισχυρότερης κοινής πολιτικής ασύλου και δ) εφαρμογή μιας νέας πολιτικής νόμιμης μετανάστευσης με στόχο την κάλυψη των αναγκών της αγοράς (Rafaelli, 2017). Τέσσερα ταμεία της ΕΕ με ενοποιημένο προϋπολογισμό που υπερβαίνει τα 4 δισεκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2007–2013, επικουρούν τις προσπάθειες των κρατών μελών για τον έλεγχο και ένταξη των μεταναστευτικών και προσφυγικών εισροών. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010).

Σύμφωνα με τον Bijak et al. 2008, (όπ. αναφ. στο King & Lull, 2016), η πρόκληση της μετανάστευσης, ως ένα ισχυρό φαινόμενο στην Ευρώπη, μπορεί να χρησιμεύσει ως καταλύτης για την ενίσχυση του ρόλου της ΕΕ και την παγκόσμια επιρροή της, διευρύνοντας τις διαπραγματεύσεις της με παγκόσμια στρατιωτικά κέντρα εξουσίας και διεθνείς οργανισμούς. Με αυτόν τον τρόπο, θα μπορεί να ενισχυθεί πρακτικά η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών της, ώστε να υποστηριχτούν χώρες που δέχονται μεγάλα προσφυγικά και μεταναστευτικά κύματα σε μικρό χρονικό και χωρικό ορίζοντα (King & Lull, 2016).

Το μεταναστευτικό ζήτημα αποτελεί μείζονος σημασίας και για τους ευρωπαίους πολίτες. Αυτό επιβεβαιώνεται και από δύο έρευνες, μία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και μία του Ευρωβαρομέτρου, που διεξήχθησαν το 2015. Σύμφωνα με την πρώτη έρευνα και χιλιάδες ευρωπαίους πολίτες που συμμετείχαν, το μεταναστευτικό πρόβλημα βρίσκεται στη δεύτερη θέση ως προς τις κύριες προκλήσεις για την ΕΕ, πίσω από την ανεργία και πάνω από την τρομοκρατία (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015). Στη δεύτερη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δύο χρονικά φάσεις, το μεταναστευτικό ζήτημα τοποθετείται στην κορυφή των δύο σημαντικότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ευρώπη των 28 χωρών για το 2015 (King & Lull,

2016) (Βλ. Παράρτημα 2, Διάγραμμα 2). Για την πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών είναι επιθυμητό, να λαμβάνονται περισσότερες αποφάσεις σε υπερεθνικό επίπεδο και να στηρίζονται οικονομικά οι χώρες που δέχονται μεγάλες μεταναστευτικές ροές (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015).

4.3. Μετανάστευση και κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη

Παρ' όλες τις οδηγίες και κατευθύνσεις από την ΕΕ, καθώς και τις δεσμεύσεις και υποχρεώσεις που απορρέουν από την υπογραφή και την αποδοχή άρθρων και διατάξεων των κοινωνικών χαρτών, στην πράξη τα δικαιώματα των μεταναστών αποτελούν κυρίως εθνική υπόθεση. Αυτό δείχνει και μία μεγάλη πολυετή έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το 1980 έως το 2008 από τους Ruud Koormans, Ines Michalowski, and Stine Waibel (2012), σχετικά με τα δικαιώματα των μεταναστών σε 10 ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, η έρευνα κατέδειξε πως ο ρόλος και η διεισδυτικότητα των ακροδεξιών κομμάτων στο πολιτικό προσκήνιο, καθώς και το εύρος του μεταναστευτικού πληθυσμού και η τυχόν πολιτική του δύναμη σε κάθε χώρα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόδοση των δικαιωμάτων των μεταναστών (Koormans, et al, 2012).

Τα αποτελέσματα σε μία άλλη συγκριτική μελέτη του Koormans το 2010, σε οκτώ ευρωπαϊκά κράτη, έρχονται να διαφοροποιήσουν κάποιες από τις παραδοχές άλλων ερευνών. Σύμφωνα λοιπόν με το μελετητή, οι χώρες που ασκούν πολιτικές πολυπολιτισμικού χαρακτήρα και παρέχουν γενναιόδωρο κράτος πρόνοιας, προσφέροντας στους μετανάστες εύκολη πρόσβαση στην ιθαγένεια και στα πολιτικά δικαιώματα, χωρίς όμως, να παρέχουν ισχυρά κίνητρα για την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, έχουν αρνητικά αποτελέσματα σε τρεις υπό διερεύνηση τομείς: α) το ποσοστό συμμετοχής των μεταναστών στην αγορά εργασίας, β) τα επίπεδα στεγαστικού-χωρικού διαχωρισμού (γκετοποίηση) και γ) τα ποσοστά των μεταναστών που έχουν καταδικαστεί για εγκληματική συμπεριφορά. Έτσι λοιπόν, η Σουηδία, το Βέλγιο και η Ολλανδία, χώρες που συνδυάζουν πολυπολιτισμικές πολιτικές με ένα ισχυρό κράτος ευημερίας, εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας, γκετοποίησης και εγκληματικότητας μεταξύ των μεταναστών και μία παθητική από πλευράς τους αξιοποίηση των δικαιωμάτων τους (Koormans, 2010).

Αντίθετα, τα υπόλοιπα κράτη (Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία, Γαλλία και Μ. Βρετανία) έχουν επιτύχει καλύτερα αποτελέσματα στους παραπάνω τομείς, με εξαίρεση τα υψηλά ποσοστά γκετοποίησης των μεταναστών στη Μ. Βρετανία, λόγω ίσως, του μεγάλου αριθμού μεταναστών από τις πρώην αποικίες της. Οι γερμανόφωνες χώρες έχουν επιτύχει επίσης, καλά επίπεδα προσαρμογής των αλλοδαπών, αντικαθιστώντας την πειθαρχία που ασκεί η αγορά για τους μετανάστες, όπως στη Μ. Βρετανία, με την πειθαρχία του κράτους, όντας αυστηρές σε θέματα παραβατικής συμπεριφοράς (Koopmans, 2010).

Όμως, τα παραπάνω αποτελέσματα δεν αναιρούν το γεγονός πως οι μετανάστες, αλλά και τα παιδιά τους, αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σχέση με τους υπηκόους των χωρών υποδοχής. (European Commission, 2016). Σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2012, κατά μέσο όρο το 39% υπηκόων τρίτων χωρών ζούσαν κάτω από το όριο της σχετικής φτώχειας. Το ποσοστό ήταν πάνω από το διπλάσιο εκείνου των υπηκόων των χωρών υποδοχής (17%) και ήταν επίσης σημαντικά υψηλότερο από τους υπηκόους άλλων χωρών μελών της ΕΕ (28%). Αντίστοιχα, το 2012-2013, το μέσο ποσοστό ανεργίας μεταξύ των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ήταν 22%, έναντι 12% μεταξύ των αλλοδαπών, υπηκόων της ΕΕ και μόνο 10% για τους πολίτες των χωρών υποδοχής. (OECD/European Union, 2015).

Σύμφωνα με τις διακηρύξεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν δύο από τα πιο ισχυρά εργαλεία ενσωμάτωσης και η πρόσβαση σε αυτά, χρειάζεται να διασφαλίζεται και να προωθείται όσο το δυνατόν γρηγορότερα στη ζωή του μετανάστη. Η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας προορισμού είναι ζωτικής σημασίας για τους υπηκόους τρίτων χωρών, προκειμένου να επιτευχθεί η λειτουργική αλληλεπίδραση με κρατικούς φορείς και υπηρεσίες (European Commission, 2016).

Επίσης, η πρόσβαση σε ανθρώπινη και οικονομικά προσιτή στέγαση, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τους υπηκόους τρίτων χωρών, προκειμένου να ξεκινήσουν μια αξιοπρεπή ζωή στη νέα κοινωνία. Ακόμη, τα στοιχεία δείχνουν ότι η κακή κατάσταση της υγείας και η έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, μπορεί να αποτελούν ισχυρά και διαρκή εμπόδια για την κοινωνική ένταξη του μετανάστη, με αντίκτυπο σε όλους σχεδόν τους τομείς της ζωής του. Ειδικότερα, κατά την πρώτη φάση της ζωής τους στη νέα χώρα, οι υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα

όσον αφορά στην πρόσβαση σε άγνωστα συστήματα υγείας και την αποτελεσματική επικοινωνία με το προσωπικό υγειονομικής περίθαλψης. (European Commission, 2016).

Αναμφισβήτητα, η απασχόληση αποτελεί κομβικής σημασίας ζήτημα στη διαδικασία ενσωμάτωσης. Η διασφάλιση σταθερής εργασίας για το μετανάστη μπορεί να τον βοηθήσει να γίνει μέρος της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας υποδοχής, διευκολύνοντάς του την πρόσβαση σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Η στρατηγική μίας ασαφούς πολιτικής της ΕΕ για τους μετανάστες, σε συνδυασμό με τη μη σταθερή εθνική πολιτική των χωρών της ΕΕ, δυσκόλεψε τις ζωές εκατομμυρίων μη ευρωπαϊών μεταναστών στη γηραιά ήπειρο, ενώ και τα δικαιώματα των παράτυπων μεταναστών ή των προσφύγων και των αιτούντων ασύλου, τέθηκαν σε δεύτερη, ή και τρίτη σειρά προτεραιότητας από την ΕΕ (Cerami, 2013).

Οι μετανάστες είναι βέβαιο ότι συμβάλλουν ενεργά στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Η επιτυχής ένταξή τους στην κοινωνία στη χώρα υποδοχής είναι το κλειδί για τη μεγιστοποίηση των ευκαιριών της νόμιμης μετανάστευσης και την αξιοποίηση της συνεισφοράς τους στην ανάπτυξη της ΕΕ.

4.4 Μετανάστευση και ιθαγένεια στην Ευρώπη

Για πολλούς μετανάστες, μετά την επιτυχή κοινωνική τους ένταξη και ενσωμάτωση στην ευρωπαϊκή χώρα όπου έχουν καταφύγει, επόμενη πρόκληση αποτελεί η απόκτηση της ιθαγένειας του κράτους στο οποίο έχει μεταναστεύσει. 889 χιλιάδες άτομα απέκτησαν την ιθαγένεια κράτους μέλους της Ε.Ε. το 2014, με το 88%, απ' αυτούς να είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, αριθμός μειωμένος κατά 10 % σε σχέση με το 2013 (Eurostat, 2016). Οι νέοι πολίτες της ΕΕ-28 προέρχονταν κυρίως από την Αφρική (29 %), τη Βόρεια και τη Νότια Αμερική (21 %), την Ασία (20 %) και την Ευρώπη εκτός ΕΕ-28 (18 %). (Eurostat, 2016).

Οι διαδικασίες και οι όροι απονομής της ιθαγένειας στην Ευρώπη διαφέρουν από κράτος σε κράτος. Τα περισσότερα κράτη της Ε.Ε. απονέμουν την υπηκοότητα με βάση την καταγωγή (*ius sanguinis*), ενώ άλλα που δίνουν βαρύτητα στο “*ius soli*”, δεν το εφαρμόζουν ποτέ χωρίς προϋποθέσεις (Pagotto, 2012). Όλες οι χώρες της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, πέρα από τις υπόλοιπες προϋποθέσεις, απαιτούν προκαθορισμένη ελάχιστη περίοδο διαμονής, προκειμένου να χορηγήσουν την ιθαγένεια με πολιτογράφηση. Ο μέσος χρόνος που απαιτείται, είναι κατά προσέγγιση τα επτά χρόνια. (Pagotto, 2012).

Στη νομοθεσία της ιθαγένειας των περισσότερων χωρών της ΕΕ, επιβάλλεται οι μετανάστες να αξιολογηθούν σε ένα γλωσσικό τεστ πριν τους χορηγηθεί η ιθαγένεια, ενώ αξιολογείται, επίσης, μέσω μιας επίσημης ή άτυπης εξέτασης, η γνώση γεωγραφικών ιστορικών πολιτιστικών και επίκαιρων στοιχείων της χώρας υποδοχής. Τέλος, αρκετά μεγάλος αριθμός μελών της ΕΕ δεν επιτρέπει τη διπλή υπηκοότητα, κατά την πολιτογράφηση, πράγμα που πιθανόν να οδηγήσει κάποιον υπήκοο τρίτης χώρας στο να παραιτηθεί της προοπτικής απόκτησης της ιθαγένειας της νέας χώρας στην οποία ζει (Pagotto, 2012).

Σε αντίθεση, με τις Η.Π.Α. τον Καναδά και την Αυστραλία, σε πολλά κράτη της ΕΕ, τίθενται αυστηρά κριτήρια πρόσβασης στην ιθαγένεια για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, τα παιδιά δηλαδή που έχουν γεννηθεί στις χώρες υποδοχής. Τα ποσοστά πολιτογράφησης στις χώρες όπου χρησιμοποιείται συνδυασμός *ius soli* και *ius sanguinis*, είναι μεγαλύτερα (Castles & Davidson, 2000).

Γενικά, κάθε κράτος ακόμα και εντός ΕΕ, ακολουθεί τη δική του πολιτική στην απονομή της ιθαγένειας, τις προϋποθέσεις και όρους χορήγησής της, τη διαφορετική προσέγγιση στη διπλή υπηκοότητα, ή τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, ακόμα και τη διαφορετική αντιμετώπιση, ανάλογα τη χώρα προέλευσης του μετανάστη. Έτσι ο πληθυσμός των μεταναστών, πέρα από αυτούς που απέκτησαν την ιθαγένεια και συγκαταλέγονται στους πολίτες με πλήρη δικαιώματα (*full citizens*), χωρίζονται σε αυτούς που, χωρίς να έχουν γίνει πολιτογραφημένοι πολίτες, διαθέτουν σημαντικά δικαιώματα (*denizens*), αλλά και αυτούς που είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι, ή με περιορισμένο εύρος δικαιωμάτων (*margizens*), ακόμα και αν ζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στις χώρες προορισμού τους (Castles & Davidson, 2000).

Τα κράτη μέλη δεν δείχνουν μέχρι σήμερα διάθεση ανοίγματος και απελευθέρωσης της απόδοσης της ιθαγένειας σε κάθε κάτοικο εντός των συνόρων της, θέλοντας κυρίως να επιτηρούν το γηγενή και μη πληθυσμό και να ελέγχουν τον τρόπο απόδοσης της ιθαγένειας. Μια εναλλακτική λύση, σύμφωνα με τους Besson & Utzinger, (2007), θα μπορούσε να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να διευκολύνουν την

πολιτογράφηση των υπηκόων τρίτων χωρών που κατοικούν έδαφός τους, διατηρώντας σε ικανοποιητικό βαθμό τη συνοχή της ευρωπαϊκής ιθαγένειας.

4.5. Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη

4.5.1 Θεσμικό και νομικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το άρθρο 9 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 20 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ, πολίτης της Ένωσης, είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει την εθνική ιθαγένεια, αλλά δεν την αντικαθιστά. Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια συνίσταται από ένα σύνολο δικαιωμάτων που προστίθενται σε εκείνα που απορρέουν από την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους (European Commission, 2013). Όμως, σε αντίθεση με την εθνική ιθαγένεια που συνδέεται περισσότερο με τη ρίζα και την ιστορία του έθνους και του λαού, η ιθαγένεια της ΕΕ συνδέεται στενά με την κοινωνία των πολιτών, την κινητικότητα και την ελεύθερη διέλευση των συνόρων. (European Commission, 2013).

Τα δικαιώματα του Ευρωπαίου πολίτη αναφέρονται στο άρθρο 20 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ και στο κεφάλαιο V του χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Για όλους τους πολίτες της Ένωσης, η ευρωπαϊκή ιθαγένεια συνεπάγεται έξι πολύ συγκεκριμένα δικαιώματα: Α) το δικαίωμα να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών Β) το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και στις δημοτικές εκλογές στο κράτος μέλος στο οποίο διαμένουν, Γ) το δικαίωμα να απολαύουν διπλωματικής προστασίας σε έδαφος τρίτων χωρών, Δ) το δικαίωμα να υποβάλλουν αναφορές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το δικαίωμα προσφυγής στον Διαμεσολαβητή με στόχο τον εντοπισμό κρουσμάτων κακοδιοίκησης Ε) το δικαίωμα να απευθύνονται γραπτώς σε οποιαδήποτε κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς σε μία από τις γλώσσες των κρατών μελών και να λαμβάνουν απάντηση στην ίδια γλώσσα και ΣΤ) το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. (Bux, 2017).

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβεβαίωσε τη συνταγματική σημασία της ιθαγένειας της ΕΕ με τη διαπίστωση ότι η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης αποτελεί θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

4.5.2 Ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη και κοινωνικά δικαιώματα

Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη ανοίγει το δρόμο σε μία νέα διακρατική μορφή ιδιότητας μέλους, που διαχωρίζει την εθνικότητα από τα δικαιώματα του πολίτη. Η ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη που κατοχυρώνει κάθε ένας πολίτης της Ε.Ε. και τα επιπλέον δικαιώματα που του αναγνωρίζονται, πέρα απ' αυτά που απορρέουν από την εθνικότητα, δημιουργεί μία παράδοξη συνθήκη. Από τη μία, εξελίσσει την έννοια της ιδιότητας του πολίτη. Από την άλλη, υποβοηθά στο σχηματισμό θυλάκων ευρύτερων ανισοτήτων μεταξύ περισσότερων ομάδων σε κάθε κράτος. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδεχόμενοι το αξίωμα ότι όλοι οι πολίτες της είναι επίσης και υπήκοοι ενός κράτους μέλους, μπορούμε να εντοπίσουμε το σχηματισμό τεσσάρων σχετικών κατηγοριών πολιτών και συγκεκριμένα τις εξής:

α) Τους first-country nationals («FCNs»), δηλαδή, τους πολίτες της ΕΕ που διαμένουν στο κράτος τους και κατέχουν και την ιθαγένεια αυτού, β) τους second-country nationals («SCNs»), δηλαδή, τους πολίτες της ΕΕ. που διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος από αυτό που έχουν την ιθαγένεια, γ) τους third-country nationals ("TCNs"), τους υπηκόους δηλαδή τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε.) οι οποίοι κατοικούν σε ένα κράτος μέλος και δ) τους external EU citizens ("EEUCs") τους πολίτες της ΕΕ που κατοικούν σε τρίτες χώρες (Baubock, 2007).

Τα περισσότερα δικαιώματα που απορρέουν από την ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη, ενεργοποιούνται μόνο όταν ένας πολίτης κράτους μέλους της ΕΕ, βρίσκεται σε κατάσταση μετακίνησης, ή μετεγκατάστασης σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ και για αυτό η κατηγορία των πολιτών "SCNs" φέρεται να είναι η πιο ευνοημένη ομάδα. (Baubock, 2007). Αντίθετα, οι third-country nationals ("TCNs"), η μεγάλη δηλαδή, πλειοψηφία των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν στην ΕΕ., αποκλείονται από τα σημαντικότερα δικαιώματα. (Aticsan, 2006).

Η σύγχρονη επιστημονική μελέτη στον τομέα της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, περιστρέφεται συχνά, γύρω από την αξιολόγηση τριών διαστάσεων σχετικά

με την ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη. Η πρώτη αποδέχεται ότι η ευρωπαϊκή ιθαγένεια αποτελεί απλά μια επέκταση της επίσημη ιδιότητας του πολίτη που υπάρχει σήμερα, σε επίπεδο εθνικού συντάγματος. Μία δεύτερη διάσταση της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη, θεωρεί ότι αυτή θα πρέπει να οικοδομηθεί γύρω από την έννοια της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας της Ευρώπης. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να χαρακτηί μία υπερεθνική ιδιότητα του πολίτη, χτίζοντας ένα πολιτισμικό φρούριο απέναντι σε κάθε τι μη ευρωπαϊκό. Μία τρίτη διάσταση της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη συνδέεται άμεσα με τον τόπο κατοικίας. Κάποιοι επιστήμονες, όπως η Marie-José Garot ειδικευμένη στο ευρωπαϊκό δίκαιο, υποστηρίζει ότι η εναλλακτική αυτή τρίτη λύση, είναι νομικά βιώσιμη (Atıkcın, 2006).

Οι δυσκολίες όμως, ενός τέτοιου μοντέλου ευρωπαϊκής ιθαγένειας βάσει της κατοικίας, είναι αρκετές, λόγω των πολύπλοκων και ποικίλων πολιτικών δομών που αναπτύσσονται στους κόλπους των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Ο Bauböck υποστηρίζει (όπ. αναφ. στο Atıkcın, 2006) ότι με μία τέτοια μεταρρύθμιση αυτόματης απόκτησης της ευρωπαϊκής ιθαγένειας για κάθε κάτοικο της ΕΕ., αποδομείται - με το να γίνεται αυτή υποχρεωτική - η αξία της συναινετικής συμμετοχής σε μία πολιτική κοινότητα. Επίσης, μπορεί να υποτιμηθεί, σε σημαντικό βαθμό η έννοια της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη, στην εκτίμηση των πολιτών των κρατών μελών. Ακόμη, μία τέτοια πρόταση θα απάλλασσε τα κράτη μέλη από οποιαδήποτε πίεση σε υπερεθνικό επίπεδο, να μεταρρυθμίσουν και να εναρμονίσουν τις νομοθεσίες τους σχετικά με τον καθορισμό εγγυήσεων και προϋποθέσεων για την απόδοση της εθνικής ιθαγένειας. Επιπλέον, ένα σημαντικό πρόβλημα σχετίζεται με τα ζητήματα της διπλής υπηκοότητας και τις διαφορετικές προσεγγίσεις που συναντώνται μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών (Atıkcın, 2006).

Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη αναδύει το πρόβλημα της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας στην Ενωμένη Ευρώπη των 27 πια κρατών. Η ποσοτική διεύρυνση της ΕΕ, χωρίς την ταυτόχρονη ποιοτική σύσφιξη και σύνδεση σε κοινωνικό-οικονομικό, θεσμικό και πολιτισμικό πλαίσιο των κρατών μελών, επέτεινε το πρόβλημα. Επειδή τα κοινωνικά δικαιώματα αντανakλούν αναδιανεμητικές πολιτικές και αρμοδιότητες, για να μπορέσουν να λειτουργήσουν αποδοτικά, χρειάζονται την αντίληψη μίας κοινής προέλευσης και κοινής πορείας και απαιτείται οι Ευρωπαίοι πολίτες να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως ένα ενιαίο κοινωνικό σύνολο. Αυτό τείνει να σπανίζει στο σύγχρονο κοινοτικό γίγνεσθαι (Βενιέρης, 2013). Οι διαφοροποιήσεις εντός

των κρατών μελών καταδεικνύονται και σε μία πρόσφατη μελέτη των Cecilia Bruzelius, Elaine Chase, Cornelia Hueser and Martin Seeleib-Kaiser το 2014, που κατέδειξε τη σημαντική διαφοροποίηση της κοινωνικής κατασκευής της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και των συναφών κοινωνικών δικαιωμάτων στη Μεγάλη Βρετανία, σε σχέση με τη Γερμανία και τη Σουηδία. Αυτή η διαφοροποιημένη κατασκευή φαίνεται να προκύπτει από ένα συνδυασμό του ευρωσκεπτικισμού, του προβληματισμού σχετικά με την εντεινόμενη μετανάστευση και της αρνητικής στάσης για τους αποδέκτες των προνοιακών χορηγημάτων, στοιχεία που παρατηρήθηκαν στη Μ. Βρετανία και δεν αναχνητεύθηκαν στις άλλες δύο χώρες που ερευνήθηκαν (Bruzelius, et al., 2014).

Κρίσιμο πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι οι Ευρωπαίοι δεν θεωρούν, ή δεν αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο την ΕΕ και τη δημοκρατική της υπόσταση, καθώς και την επάρκεια της νομιμότητας των υπερεθνικών θεσμών της. Επειδή η νομιμότητα και οι πρακτικές της δημοκρατίας κτίστηκαν στους αιώνες στο πλαίσιο του έθνους, η αποδυνάμωση του εθνικού κράτους, συνεπεία της ενδυνάμωσης υπερεθνικών θεσμών όπως η ΕΕ., μπορεί να επιφέρει και αποδυνάμωση της δημοκρατίας (Schnapper, 2000).

Η ιδέα της «κοινωνίας των πολιτών» προτείνεται από πολλούς μελετητές ως το στοιχείο που θα ενισχύσει την αίσθηση της συμμετοχής και της κοινής ταυτότητας, προσφέροντας δυνατότητες συντονισμένης δράσης και κοινωνικής αυτοοργάνωσης. Σήμερα, υπάρχει μια αυξανόμενη ανησυχία ότι η πολιτική συνείδηση των πολιτών στις φιλελεύθερες δημοκρατίες μπορεί να βρίσκεται σε σοβαρή ύφεση. Αυτό μπορεί να προκαλεί μείωση του κοινωνικού κεφαλαίου και απώλεια εμπιστοσύνης και κατ' επέκταση εκφυλισμό της κοινωνίας των πολιτών (Lehning, 1999).

Προς αυτήν την οπτική κινείται και ο σύγχρονος Γερμανός φιλόσοφος Jurgen Habermas ο οποίος είναι υπέρμαχος μίας νέας Συνθήκης, ενός νέου ευρωπαϊκού Συντάγματος, απ' το οποίο θα ανακύπτει μια υπερεθνική δημοκρατία (Habermas, 2012). Με το ευρωπαϊκό Σύνταγμα πιθανόν θα διασφαλιστεί η παρουσία ενός πλήρους φάσματος κοινωνικών δικαιωμάτων που θα εφαρμόζεται καθολικά σε όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ. Η ομοσπονδιακού αυτού τύπου πολιτική διακυβέρνησης μπορεί να καθοδηγείται από το σκανδιναβικού τύπου νεοσοσιαλδημοκρατικό σύστημα, που έχει δείξει μέχρι σήμερα, ότι μπορεί να αντιμετωπίσει με επιτυχία τους κραδασμούς της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (Βενιέρης, 2013).

Η Ευρώπη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς κοινή πολιτική βούληση. Η συμμετοχή στο ίδιο οικονομικό σύστημα δεν είναι αρκετή για να ενώσει τους ανθρώπους. Ο κοινωνικός άνθρωπος δεν είναι μόνο ένας "homo oeconomicus", αλλά ζει επίσης, με τις επιθυμίες, τα πάθη του και τις αξίες του (Schnapper, 2000). Η οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη, θα πρέπει να εξισορροπείται από το σεβασμό των κοινωνικο-πολιτισμικών διαφορών, με την ενίσχυση της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη. (Milana, 2008). Η ιδέα της πολυπολιτισμικότητας προβάλλεται και από τον Habermas, (όπ. αναφ. στο Tekin, 2013), σύμφωνα με τον οποίο, πολλές κουλτούρες από διαφορετικές εθνότητες, μπορούν να ευδοκιμήσουν σε υπερεθνικό επίπεδο και να λειτουργήσουν ως αντίδοτο στις υπερβολές του κάθε μορφής εθνικισμού (Tekin, 2013).

Παρ' όλες τις αδυναμίες της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη, δεν παύει αυτή να αποτελεί τη μοναδική περίπτωση στον κόσμο υπερεθνικής ιδιότητας του πολίτη που παρέχει κάποια επιπλέον δικαιώματα στους κατοίκους. Αυτή η υπερεθνική διάσταση θα μπορούσε να αποτελέσει οδηγό για μία παγκόσμια διάσταση της ιδιότητας του πολίτη για κάθε άτομο σε μία ισότιμη και δίκαιη διασφάλιση όλων των ανθρωπίνων πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, για κάθε κάτοικο αυτού του πλανήτη.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε, πως από μετρήσεις και μελέτες φαίνεται πως τα ποσοστά ανεργίας και φτώχειας ανάμεσα στους μετανάστες και τους υπηκόους τρίτων χωρών, είναι αυξημένα σε σχέση με τους γηγενείς και πολίτες της ΕΕ. Από κάποιες έρευνες διατυπώνεται η άποψη πως ένα ισχυρό κράτος ευημερίας δεν αρκεί για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα και οι ανάγκες των μεταναστευτικών εισροών, καθώς και η ολοκληρωμένη κοινωνική τους ένταξη. Χρειάζεται μία ολιστική προσέγγιση των ζητημάτων κοινωνικής και μεταναστευτικής πολιτικής, συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, ιδιωτικών φορέων επιχειρήσεων, συνδικάτων, συλλόγων μεταναστών και ΜΚΟ. Βασικοί κορμοί στα θέματα που αφορούν τους μετανάστες αποτελούν η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής και η ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Θα προσθέταμε ότι σημαντική είναι και μία οργανωμένη πολιτική ενημέρωσής και κοινωνικοποίησής τους στα αρχικά στάδια της νέας τους ζωής. Σήμερα, που οι διακρίσεις, οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αυξάνονται, εγείρονται υποχρεώσεις νομικής, ηθικής και οικονομικής φύσεως για όλες τις κυβερνήσεις σε εθνικό, αλλά και σε υπερεθνικό επίπεδο, με σκοπό την προάσπιση των αξιών των ελευθεριών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων για όλους.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, απαιτείται καλύτερος συντονισμός και συνεργασία των κρατών μελών ακολουθώντας απαρέγκλιτα τις αρχές του ευρωπαϊκού ανθρωπισμού και ευρωπαϊκού κεκτημένου.

5. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Η Μετανάστευση στην Ελλάδα

Η μετανάστευση ήταν πάντα άρρηκτα συνδεδεμένη με την Ελλάδα, είτε ως χώρα προέλευσης, είτε ως χώρα προορισμού. Με τη δεύτερη ιδιότητα, η Ελλάδα, έγινε δημοφιλής μετά την κατάρρευση των χωρών του σοσιαλιστικού μπλοκ και τη συνακόλουθη οικονομική, πολιτική και οικονομική κρίση, η οποία επέτεινε το ρεύμα μεταναστών από εκείνες τις χώρες προς την Ελλάδα. Μέσα στη δεκαετία του 1990 υπήρξαν δύο μεταναστευτικά ρεύματα. Στο πρώτο κύμα κυριαρχούν οι μετανάστες από την Αλβανία, ενώ από το 1995 και έπειτα έχουμε αύξηση των μεταναστών και από τις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες, αλλά και από την Αφρική, και την Ασία (Ζωγραφάκης & Κασίμης, 2014). Επίσης, στην Ελλάδα εισέρχονται παλιννοστούντες ομογενείς από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, οικονομικοί μετανάστες κυρίως από Ουκρανία, Ρωσία, Γεωργία, Ινδία, Πακιστάν και Φιλιππίνες και μικρότερος αριθμός Ελλήνων απόδημων, που επιστρέφουν από Βόρεια Ευρώπη, ΗΠΑ, Καναδά και Αυστραλία (Τριανταφυλλίδου, Γρόπα, 2009). Τα τελευταία χρόνια, έχουν αυξηθεί οι εισροές προσφύγων και μεταναστών από εμπόλεμες ζώνες, όπως τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ, οι οποίοι, είτε ζητούν άσυλο στη χώρα μας, είτε την προώθησή τους σε άλλο ευρωπαϊκό κράτος.

Κάποιοι από τους κύριους παράγοντες μετατροπής της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής, οφείλονται στη γεωγραφική της θέση, στην εύκολη προσβασιμότητα, στην ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της χώρας από την μεταπολίτευση και μετά, αλλά και στην άνοδο του βιοτικού και εκπαιδευτικού επιπέδου των νέων, οι οποίοι απέρριπταν τις χαμηλού μισθολογίου και κύρους εργασίες. Οι μεγάλες εισροές μεταναστών από τη γειτονική Αλβανία, κατέστησαν την Ελλάδα τη μοναδική χώρα της ΕΕ, στην οποία οι υπήκοοι μίας τρίτης χώρας, ξεπερνούν το 50% του συνόλου των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα. Επίσης, η εθνικότητα και το φύλο διαφοροποιούνται ανάλογα με τον κλάδο απασχόλησης, καθώς πολλοί Αλβανοί μετανάστες εργάζονται στις κατασκευές και στη γεωργία, οι Πακιστανοί σε πιο σκληρές εργασίες και στη γεωργία,

ενώ γυναίκες από την Σοβιετική Ένωση και τις Φιλιππίνες εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί. (Ζωγραφάκης, Κασίμης, 2014).

Κατά την απογραφή του 2011, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, κατεγράφησαν 911.929 άτομα με ξένη υπηκοότητα, σημειώνοντας αύξηση των αλλοδαπών κατά 19,6%, σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή. Το 52,7% των αλλοδαπών που διέμεναν στην χώρα είχαν Αλβανική υπηκοότητα (57,5% το 2001), το 8,3 Βουλγαρική και το 5,1% Ρουμάνικη (ΕΛΣΤΑΤ, 2014).

Στην Ελλάδα η μετανάστευση αναδεικνύει κάποια από τα υφιστάμενα προβλήματα αλλά και χαρακτηριστικά των κοινωνικών δομών της χώρας. Μερικά απ' αυτά είναι: α) Το πρόβλημα της ανεργίας και οι συνέπειες της παρουσίας των μεταναστών στην οικονομία. Χωρίς τους μετανάστες, ολόκληροι τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως ο αγροτικός τομέας, δεν θα ήταν βιώσιμοι. Η συνολική επίδρασή των μεταναστών στην ελληνική οικονομία κρίνεται θετική, σύμφωνα με τους Μητράκο και Τσακλόγλου (2010). Όμως, δεν επωφελήθηκαν με τον ίδιο τρόπο όλα τα στρώματα του ντόπιου πληθυσμού, καθώς επιβαρύνθηκε η θέση των τριών φτωχότερων δεκατημορίων του πληθυσμού, ενώ οι ίδιοι οι μετανάστες έχουν βιοτικό επίπεδο χαμηλότερο του γηγενούς πληθυσμού, γεγονός που επιδεινώνει τα παρατηρούμενα διαστρωματικά επίπεδα ανισότητας και φτώχειας (Μητράκος & Τσακλόγλου, 2010).

β) Οι αυξητικές τάσεις της εγκληματικότητας στην Ελλάδα. Για το ζήτημα της αυξημένης εγκληματικότητας των μεταναστών, έχει επιβεβαιωθεί από πολλές έρευνες, όπως αυτές των Hudson, 1993, Καρύδης, 1996, Τσουκαλά, 2001, Waquant, 2002, (όπ. αναφ. Παύλου, 2004), ότι υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες. Αυτοί είναι η μεγαλύτερη διάθεση και προθυμία για καταγγελία εγκλημάτων από δράστες μετανάστες, η εντονότερη αστυνομική επιτήρηση των μεταναστευτικών κοινοτήτων, οι προκαταλήψεις δικαστών, η απουσία σοβαρής νομικής εκπροσώπησης και τα προβλήματα γλώσσας. (Παύλου, 2004).

γ) Η δημογραφική μείωση του πληθυσμού. Το 2011 ο συνολικός πληθυσμός της χώρας μειώνεται κατά 119.000 άτομα σε σχέση με το 2001, ενώ χωρίς τους μετανάστες η μείωση αυτή του πληθυσμού θα είχε ανέλθει στις 269.000 (Ζωγραφάκης, Κασίμης, 2014).

5.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Η Ελλάδα φάνηκε ανήμπορη και απροετοίμαστη για να σχηματίσει μια σωστή μεταναστευτική πολιτική, όταν στις αρχές της δεκαετίας του '90 βρέθηκε μπροστά σε ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο έντονων μεταναστευτικών εισροών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα (Cholezas & Tsakloglou, 2008). Ήταν άλλωστε συχνό το φαινόμενο των ουρών μεταναστών για την παραχώρηση προσωρινής διαμονής με την "πράσινη" κάρτα, η οποία ανανεώνονταν πολλές φορές αυτοδίκαια και με νομοθετικές ρυθμίσεις και αφού είχε λήξει προηγουμένως, λόγω αδυναμίας εξέτασης των μαζικών αιτημάτων. Περίοδος ενηλικίωσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής θεωρείται η πενταετία 2001 - 2005 με την εισαγωγή στην ελληνική νομοθεσία του Ν.2910/2001 και κυρίως του Νόμου 3386/2005 με τους οποίους αναγνωρίστηκε η μακροχρόνια διάσταση της μετανάστευσης (Καλοφωλιάς, 2011). Ο τελευταίος νόμος 4251/2014 καλύπτει και κάποια ζητήματα κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, η οποία στην πράξη αποτελεί δυστυχώς "κενό γράμμα" για την ελληνική διοίκηση. Επιπροσθέτως, ο θεσμός των Συμβουλίων Ένταξης των Μεταναστών (ΣΕΜ) δε φαίνεται να λειτουργεί αποτελεσματικά στις περισσότερες περιπτώσεις στις οποίες οι δημοτικές αρχές κλήθηκαν να συστήσουν και να λειτουργήσουν τα Συμβούλια. Οι λόγοι πίσω απ' αυτήν την αδράνεια της εφαρμογής του νέου θεσμού, σύμφωνα με την Αγγελάκη 2014, (όπ. αναφ. στο Papadopoulou, Dimoulas & Symeonaki, 2014), είναι, είτε η έλλειψη πολιτικής βούλησης για την κατανομή των πόρων σχετικά με τη λειτουργία του θεσμού, είτε η αρνητική αξιολόγηση των τοπικών αρχών ότι η λειτουργία των Συμβουλίων θα επιδεινώσει το πρόβλημα των μεταναστών σχετικά με τη συμμετοχή τους στην τοπική κοινότητα. Επίσης, ένα μεγάλο μειονέκτημα της Ελλάδας σε σχέση με πολλά ευρωπαϊκά κράτη της Β. Ευρώπης, φαίνεται να είναι η έλλειψη των παράλληλων δομών και υποδομών υποστήριξης της συμμετοχής στην ευρύτερη κοινωνική ζωή των αλλοδαπών, αλλά και γενικότερα των κοινωνικά μειονεκτούντων (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2002).

Με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση για τους μετανάστες και σχετικά με τα ευρήματα του συγκριτικού ερευνητικού έργου «Welfare and Values in Europe: Transitions related to religion, minorities, and gender» (WAVE), η Ελλάδα αποτελεί μια ειδική περίπτωση, μεταναστευτικής πολιτικής, λόγω του υψηλού κόστους των αδειών διαμονής, τις καθυστερήσεις στις διοικητικές διαδικασίες και την κακή

επικοινωνία με τους δημόσιους υπαλλήλους, στοιχεία που προκαλούν εμπόδια στην αντιμετώπιση των αναγκών καλής διαβίωσης των κοινοτήτων των μεταναστών. Η επικοινωνία μεταξύ της πλειοψηφίας του γηγενούς πληθυσμού και της μειοψηφίας των μεταναστών, όσον αφορά στις κοινωνικές επαφές, κρίνεται ανεπαρκής, ενώ και η κοινωνική συμμετοχή των μεταναστών είναι περιορισμένη στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες που διερευνήθηκαν (Zrinščak, 2011).

Σύμφωνα με το Ρομπόλη, (2011), η φοβική, γραφειοκρατική και αναποτελεσματική μεταναστευτική πολιτική, που εφαρμόζεται στην Ελλάδα την τελευταία 20ετία, ευνόησε την καλλιέργεια ενός ξενοφοβικού κλίματος στην ελληνική κοινωνία, περιθωριοποίησε το ζήτημα των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων των μεταναστών και ατόνησε την ιδέα των μεταναστών ως πολίτες ισότιμοι με τους γηγενείς. Αυτές οι αδυναμίες σε συνδυασμό με την ανυπαρξία κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, παρεμποδίζουν την ολοκληρωμένη επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στο ελλαδικό και ευρωπαϊκό γενικότερα χώρο (Ρομπόλης, 2011).

Από την προσωπική μου εμπειρία, ως εργαζόμενος επί 5 έτη στη Διεύθυνση Αλλοδαπών και στο τμήμα αδειών διαμονής Ν. Αρκαδίας, μπορώ να επισημάνω, ότι ο τρόπος λειτουργίας των υπηρεσιών, σχετικών με την έκδοση αδειών διαμονής και της παροχής απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας, ήταν κυρίως γραφειοκρατικός, λόγω του απίστευτου όγκου αιτήσεων και αποστασιοποιημένος από τις ανάγκες και τις δυσκολίες προσαρμογής των μεταναστευτικών εισροών στον ελλαδικό χώρο. Επίσης, οι καθυστερήσεις στις αποφάσεις για την ιθαγένεια, αλλά και οι δυσκολίες, λόγω κόστους, απαιτήσεων ενσήμων, ή δήλωσης υψηλού εισοδήματος, για την ανανέωση ή όχι της άδειας διαμονής, για ολόκληρες οικογένειες μεταναστών, συντέλούσε καθοριστικά στην συναισθηματική τους ανασφάλεια και την ψυχολογική τους επιβάρυνση. Η κατάσταση βελτιώθηκε το 2014 με την καθιέρωση των τμημάτων των κατά τόπους αδειών διαμονής, ως «one stop shops» στην εξυπηρέτηση των μεταναστών και την κατάργηση της εμπλοκής του δήμου ως ενδιάμεσου φορέα.

5.3 Μετανάστευση και ιθαγένεια στην Ελλάδα

Από τη στιγμή που συγκροτήθηκε το ελληνικό κράτος και πριν ακόμα την ίδρυσή του, η πολιτογράφηση αποτελούσε μία πράξη γνωστή, καθώς αναφέρεται στο πρώτο επαναστατικό Σύνταγμα της Επιδάουρου. Μερικές από τις βασικές προϋποθέσεις απόδοσης της ιθαγένειας στο πρώτο Σύνταγμα, όπως η προηγούμενη διαμονή, ή το λευκό ποινικό μητρώο, ενυπάρχουν και στη σημερινή νομοθεσία για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας (Χριστόπουλος, 2012).

Η ομοιογένεια του ελληνικού έθνους, ιστορικά έχει χτιστεί πάνω στα κριτήρια της θρησκείας, της γλώσσας, της εθνικής συνείδησης και της ελληνικής καταγωγής. Η καταγωγή από τη μια, και η έννοια της εθνικής συνείδησης, από την άλλη, συνυπάρχουν στην έννοια του γένους. Η διαμεσολάβηση όχι μόνο του έθνους, αλλά και του γένους μεταξύ πολίτη και κράτους, αντανακλώνται και στη μεταναστευτική πολιτική των τελευταίων δεκαετιών (Χριστόπουλος, 2012). Ελληνική ιστορία, γλώσσα, ελληνικός πολιτισμός, γεωγραφία και η σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα, ελέγχονται μέσω συνέντευξης και όποιος υποψήφιος έχει μελετήσει καλύτερα το εγχειρίδιο του υπουργείου εσωτερικών, περνάει τις εξετάσεις και αποκτά την ελληνική υπηκοότητα. Ο τρόπος παραχώρησης της Ελληνικής ιθαγένειας αποκλείει πολλούς μετανάστες, και θεωρείται ως ανταμοιβή καλής συμπεριφοράς, ή αφομοίωσης του μετανάστη ως Έλληνα, παρά ως ένας κανονικός μηχανισμός με σκοπό της ένταξη των αλλοδαπών κατοίκων στην ελληνική κοινωνία (Baldwin-Edwards, 2005).

Για την ελληνική ιθαγένεια, ισχύει ο Νόμος 3284/2004 περί Κύρωσης του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, ο κύριος νόμος ο Ν.3838 του 2010 καθώς και ο τροποποιητικός Ν.4332 του 2015. Ο νόμος «Ραγκούση» όπως πολλές φορές αποκαλείται ο νόμος 3838/2010, όριζε ότι το παιδί αλλοδαπών που γεννιέται και συνεχίζει να ζει στην Ελλάδα από γονείς που διαμένουν μόνιμα και νόμιμα και οι δύο στη χώρα επί τουλάχιστον πέντε συνεχή έτη, αποκτά με τη γέννησή του, την ελληνική ιθαγένεια εφόσον το αιτηθούν οι γονείς του. Ο νόμος αυτός θα λέγαμε ότι προσέγγιζε την απόδοση της ιθαγένειας «*ius soli*», περισσότερο από κάθε άλλον σχεδόν στην Ευρώπη. Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε αντισυνταγματική τη συγκεκριμένη διάταξη, με το σκεπτικό ότι μόνο η γέννηση δεν αρκεί ως κριτήριο για να δοθεί ιθαγένεια. Ελάχιστος όρος και όριο των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων για την

απονομή της ελληνικής ιθαγένειας, είναι η ύπαρξη γνήσιου δεσμού του αλλοδαπού προς το ελληνικό κράτος και την ελληνική κοινωνία

Ο νόμος 4332 του 2015 τροποποίησε τις διατάξεις του νόμου 3838 του 2010 που κρίθηκαν αντισυνταγματικές και σήμερα ισχύουν βασικά οι παρακάτω προϋποθέσεις για τις κύριες κατηγορίες νόμιμων αλλοδαπών υπηκόων που επιθυμούν να λάβουν την ελληνική ιθαγένεια. Για το παιδί που γεννιέται στην Ελλάδα, απαιτείται η εγγραφή του στην πρώτη δημοτικού του ελληνικού σχολείου και η 5ετής νόμιμη παραμονή των γονέων πριν τη γέννηση του τέκνου. Για τα παιδιά που φοιτούν σε ελληνικό σχολείο, είναι απαραίτητη η επιτυχής παρακολούθηση είτε 9 τάξεων του ελληνικού σχολείου, (χωρίς τον συνυπολογισμό στο νηπιαγωγείο), είτε και των 6 τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για τον απόφοιτο ελληνικού ΑΕΙ-ΤΕΙ απαιτείται απολυτήριο Λυκείου. Ακόμα, ο αλλοδαπός που επιθυμεί να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα με πολιτογράφηση πρέπει να πληροί τις παρακάτω τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις: α. Να είναι ενήλικος κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης. β. Να μην έχει ποινικό κώλυμα. γ. Να μη βρίσκεται σε διαδικασία απέλασης ή εν γένει σε εκκρεμότητα σχετικά με τη νόμιμη παραμονή του στη χώρα και δ. Να διαμένει νόμιμα στην Ελλάδα για επτά (7) συνεχή χρόνια πριν την αίτηση πολιτογράφησης.

Όπως διαφαίνεται από τον Πίνακα 3 και το σχετικό διάγραμμα, (βλ. Παράρτημα 2, Διάγραμμα 3), τα προβλήματα συνταγματικότητας στο νόμο για τα παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, προκάλεσαν στασιμότητα για τρία χρόνια στις κτήσεις ελληνικής ιθαγένειας για αυτήν την κατηγορία. Πάντως, τα άτομα που έλαβαν την ελληνική ιθαγένεια μέσα στο 2016 ήταν 32.814, τα περισσότερα τα τελευταία 6 χρόνια (ΥΠ.ΕΣ, 2017).

Πίνακας 3: Κτήσεις ελληνικής ιθαγένειας ανά κατηγορία και ανά έτος (Πηγή: Δ/νση Ιθαγένειας ΥΠ.ΕΣ, 2017)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Πολιτογράφηση Ομογενών	12616	13495	22574	15791	8563	7460
Πολιτογράφηση Αλλογενών	930	1149	1866	2019	1487	3624
Γέννηση/φοίτηση στην Ελλάδα (ν.3838/10, ν.4332/15)	3103	5543	529	0	305	19032
Λοιπές διατάξεις ΚΕΙ (λόγω γέννησης, αναγνώρισης κλπ.)	946	928	1917	2029	1529	1183

Ανήλικα τέκνα πολιτογραφηθέντων (αρ. 11 ΚΕΙ)	1627	622	3337	1990	2294	1515
ΣΥΝΟΛΟ	19222	21737	30223	21829	14178	32814

Γενικότερα, από τα υπάρχοντα στοιχεία και τη διαδικασία που ακολουθείται για την έκδοση της απόφασης της απόδοσης της ιθαγένειας, επιβεβαιώνεται ότι παρά τις σημαντικές κινήσεις φιλελευθεροποίησης που φέρνουν την Ελλάδα πιο κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο, η χώρα μπορεί ακόμα να καυχείται ότι διαθέτει ένα από τα πιο περιοριστικά καθεστάτα απόκτησης ιθαγένειας (Goodman, 2012). Πολλά παιδιά που έχουν γεννηθεί και πηγαίνουν σχολείο στην Ελλάδα, αλλά και νέοι που φοιτούν ή έχουν τελειώσει τις σπουδές τους στην Ελλάδα, παρ' όλο που έχουν ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία, στα χαρτιά θεωρούνται «αλλοδαποί», και «πολίτες τρίτης χώρας».

5.4 Κοινωνικά δικαιώματα μεταναστών στην Ελλάδα

Στο ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 25 παρ. 1, γίνεται αναφορά στα δικαιώματα που συνδέονται με την κοινωνική ιδιότητα του πολίτη και αναγνωρίζονται τα δικαιώματα του ανθρώπου όχι μόνον ως ατόμου, αλλά και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου. Όπου λοιπόν, στις διατάξεις του Συντάγματος αναφέρονται τα δικαιώματα για τον πολίτη, αυτά δεν αφορούν μόνο τον έλληνα πολίτη, αλλά τον «κοινωνικό πολίτη», το μέλος του κοινωνικού συνόλου που διαμένει στην Ελλάδα και συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Αντίθετα, εκεί όπου το Σύνταγμα κατοχυρώνει δικαιώματα μόνο για τους Έλληνες υπηκόους, χρησιμοποιεί είτε τον όρο «Έλληνες», είτε τον όρο «Έλληνες πολίτες». Αυτός ο όρος χρησιμοποιείται π.χ στο άρθρο 4 παρ. 4 για το δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσιες θέσεις (Καϊδατζής, 2010).

Σχετικά με άλλα κοινωνικά δικαιώματα, οι νόμιμοι μετανάστες έχουν πρόσβαση στα δημόσια νοσοκομεία με το ΑΜΚΑ τους, αλλά αυτοί που στερούνται νομιμοποιητικών εγγράφων, δικαιούνται περίθαλψη σε δημόσιο νοσοκομείο μόνο για έκτακτα περιστατικά και μέχρι την ολοκλήρωση της θεραπείας τους. Επίσης, σύμφωνα με το μεταναστευτικό νόμο 3386 του 2005, παρέχεται δικαίωμα πρόσβασης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε όλους τους ανήλικους μετανάστες, ανεξαρτήτως του καθεστώτος παραμονής των γονέων τους (Καλοφωλιάς, 2011) .

Οι ενδείξεις που προέκυψαν από τις έρευνες πεδίου σε μετανάστες εγκατεστημένους στην Αθήνα και στα μεγάλα αστικά κέντρα, την πρώτη δεκαετία του 2000, δείχνουν τις σοβαρές δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι νόμιμοι μετανάστες κατά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα. Ιεραρχικά αυτές είναι οι δυσκολίες επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα, τα προβλήματα για την κατοχή τίτλου νομιμοποίησης, τα εμπόδια στην αγορά εργασίας, τα προβλήματα προσαρμογής σε μια νέα κοινωνία και οι δυσκολίες οικογενειακής συνένωσης και εύρεσης κατοικίας (Παπαδοπούλου, 2013).

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα της ελληνικής πραγματικότητας, είναι η λεγόμενη προνοιακή περιθωριοποίηση η οποία περιγράφει την αποθάρρυνση και την πρακτική εκτόπιση των μελών, ευάλωτων κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού, όπως αυτές των μεταναστών, από τη χρήση κοινωνικών υπηρεσιών και παροχών (Ψημμένος, 2009). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μη δυνατότητα λήψης επιδομάτων κοινωνικής προστασίας και αναπηρίας από τους υπηκόους τρίτων χωρών, ακόμα και από τους κατόχους δελτίου ταυτότητας ομογενούς. Το σύνολο των μηχανισμών κοινωνικής προστασίας στην ελληνική πραγματικότητα χαρακτηρίζεται - όπως επισημαίνει η Πετμεζίδου - (όπ. αναφ. στο Ψημμένος, 2009) από σημαντικά κενά στην κοινωνική προστασία και σημαντικές διαφορές στην κάλυψη των αναγκών, διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών ομάδων, με κύριο χαρακτηριστικό την περιορισμένη εφαρμογή καθολικού χαρακτήρα υπηρεσιών. Επίσης, στις μεταναστευτικές ομάδες που απασχολούνται σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους, κυρίως στο πεδίο της ανεπίσημης εργασίας, εντοπίζουμε μια ευρεία προνοιακή περιθωριοποίηση με την αδυναμία - απροθυμία του συστήματος κοινωνικής πολιτικής να ενισχύσει την κοινωνική ένταξη των ομάδων αυτών (Ψημμένος, 2009).

Τις παραπάνω διαπιστώσεις ενισχύει και η ποιοτική έρευνα του Θ. Φούσκα το 2009, σχετικά με τους υπηκόους από το Μπαγκλαντές, που εργάζονται σε χαμηλού κύρους εργασίες. Τα ευρήματα δείχνουν την παρουσία ενός υπερεκμεταλλευόμενου εργατικού δυναμικού, που βιώνει αβεβαιότητα εργασιακής σταθερότητας και νομιμότητας, χωρίς εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα και χωρίς δυνατότητες συνδικαλιστικής εκπροσώπησης (Φούσκα, 2009).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 2015, 24,4% είναι το ποσοστό ανεργίας των γηγενών και 32% για τους αλλοδαπούς υπηκόους συμπεριλαμβανομένων και των πολιτών της Ε.Ε που ζουν στην Ελλάδα. Επίσης, ο κίνδυνος της φτώχειας για τους υπηκόους τρίτων χωρών (με υπηκοότητα χώρας εκτός της ΕΕ) που ζουν και

διαβιούν στην Ελλάδα την περίοδο 2008-2011, καταγράφεται υψηλός και από το 32,7% το 2008, εκτοξεύεται στο 46,3% το 2011 (Μπαλούρδος, 2012).

Επίσης, στην Ελλάδα πολλές θρησκευτικές, πολιτισμικές, ή εθνικές οργανώσεις για τους μετανάστες, οι οποίες μπορούν να τους παρέχουν υποστήριξη, αντιμετωπίζουν αρκετά οργανωτικής φύσεως προβλήματα και δυσκολίες στην εύρεση χώρων για τη άσκηση θρησκευτικών ή πολιτιστικών καθηκόντων και συνηθειών τους. Διαπιστώνεται επίσης, ότι είναι αρκετά περιορισμένη, στην πλειοψηφία τους, η επικοινωνία μεταξύ των μειονοτήτων και των μεταναστευτικών τους οργανώσεων (Zrinščak, 2011).

Παρουσιάζονται επίσης, διακρίσεις υπέρ των Ελληνικής καταγωγής μεταναστών σε βάρος αυτών που δεν είναι, ενώ αποκλείονται οι μετανάστες από τη συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα. Η ελευθερία του θρησκευόμενου είναι απλώς ανεκτή και το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι τα ελληνικά δομικά πλαίσια δεν χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερο σεβασμό στη διαφορά. (Baldwin-Edwards, 2005). Στον τομέα που πραγματικά είναι αποκλεισμένοι οι μετανάστες, νόμιμοι και χωρίς έγγραφα, είναι ο τομέας της κοινωνικής μέριμνας, σε ό, τι αφορά επιδόματα πρόνοιας και αναπηρίας. Επίσης, δεν έχουν πρόσβαση στο δημόσιο, ενώ έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και δεν μπορούν να ασκήσουν μια σειρά από επαγγέλματα, όπως εκπαιδευτικός, δικηγόρος, γιατρός σε δημόσιο νοσοκομείο και γενικότερα όποιο επάγγελμα θέτει ως προϋπόθεση την ελληνική ιθαγένεια.

5.5 Η στάση της ελληνικής κοινωνίας στο μεταναστευτικό φαινόμενο

Η στάση του γηγενούς πληθυσμού απέναντι στο μεταναστευτικό και αλλοδαπό πληθυσμό παίζει και αυτή το ρόλο της στην ενδυνάμωση ή μη, των κοινωνικών κυρίως δικαιωμάτων των μεταναστών. Μια πιο ανεκτική κοινωνία μπορεί να καλύψει πρακτικά κάποιες από τις αδυναμίες της ασκηθείσας πολιτικής και το αντίστροφο.

Οι Έλληνες τη δεκαετία από το 1995 ως το 2005, αρχίζουν σιγά - σιγά να εξοικειώνονται με την παρουσία μεγάλου όγκου μεταναστών, γεγονός που βοήθησε μεγάλες ομάδες, κυρίως υπηκόων από την Αλβανία, να πετύχουν ένα σημαντικό επίπεδο ενσωμάτωσης, με τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, την πολυετή διαμονή τους στην Ελλάδα και την απόκτηση οικίας. Συνάμα, όμως, οι ομάδες αυτές από τη γειτονική χώρα, αντιμετωπίζουν και σημαντικά προβλήματα πλημμελούς

ένταξης στην αγορά εργασίας και νομιμοποίησης της πρώτης και κυρίως της δεύτερης γενιάς (Παπαδοπούλου, 2013). Άλλωστε, είναι συχνό το φαινόμενο ο μετανάστης να αντιμετωπίζεται στην Ελλάδα ως προσωρινός εργάτης και όχι ως πολίτης, να υφίσταται περιορισμούς σε θεμελιώδη δικαιώματα και οι υπηρεσίες του κράτους να υιοθετούν απέναντί του πολιτική αστυνόμευσης και καταστολής. Με την άνιση πρόσβαση στα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα εγκαθιδρύονται σχέσεις εξουσίας μεταξύ γηγενών και μεταναστών (Βεντούρα, 2004).

Τα ΜΜΕ συνεχίζουν να διαδραματίζουν επίσης, ένα σημαντικό ρόλο στα ελληνικά δρώμενα. Πολλές φορές, έχουν την τάση να αναπαράγουν εθνικές προκαταλήψεις και να αποδίδουν με σχολιασμούς, εθνικά χαρακτηριστικά στα εγκλήματα. (Τριανταφυλλίδου, Γρώπα, 2009). Ταυτόχρονα, βέβαια, μπορούμε να παρατηρήσουμε και την αυξημένη ευαισθησία των ΜΜΕ έναντι των προβλημάτων των μειονοτήτων, αλλά και τον έπαινο για αλτρουιστικές πράξεις και ενέργειες, ιδιωτών και ΜΚΟ, προς όφελος προσφύγων και μεταναστών.

Σε έρευνα που διεξήχθη από το ΚΕΚΜΟΚΟΠ με χρηματοδότηση της ΕΕ, σχετικά με το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστριών από Αλβανία, Ουκρανία και Πολωνία, οι οποίες είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα και εργάζονταν ως οικιακές βοηθοί, τα εμπειρικά ευρήματα δείχνουν ότι η εικόνα που έχουν οι μετανάστριες για τους Έλληνες δεν είναι ικανοποιητική. Η αδυναμία των αλλοδαπών οικιακών βοηθών να αναπτύξουν κοινωνικές επαφές με τον γηγενή πληθυσμό, παραπέμπει σε έναν υφέρποντα ρατσισμό, που οι ίδιες οι μετανάστριες, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο, τον αισθάνονται, στοιχείο που δείχνει πάντως, ατελή τουλάχιστον, κοινωνική ένταξη στην ελληνική κοινωνία (Κασιμάτη, 2009).

Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Βοιωτία στις αρχές του 2000 σχετικά με τις απόψεις του ντόπιου αγροτικού πληθυσμού για τους αλλοδαπούς αγρεργάτες, προκύπτει ότι οι κρίσεις και αξιολογήσεις τους για τους Ινδούς και Πακιστανούς, είναι θετικές. Αυτό συμβαίνει επειδή η εν γένει συμπεριφορά των συγκεκριμένων αλλοδαπών, δε θίγει, σύμφωνα με το συγγραφέα, το πλαίσιο δύναμης και εξουσίας, μέσα από το οποίο ο ντόπιος διαφοροποιείται από τον μετανάστη. Όμως, δεν ισχύει το ίδιο, στην περίπτωση των Αλβανών αγρεργατών. Οι ντόπιοι θα αναφερθούν με απαξίωση για τους Αλβανούς, χρησιμοποιώντας λεκτικά σχήματα των οποίων ο τρόπος έκφρασης προσδίδει στην λέξη «Αλβανός» όχι εθνοτική καταγωγή, αλλά αρνητική ιδιότητα και υποδεέστερη θέση. Αυτό συμβαίνει καθώς ο Αλβανός, σε αντίθεση με τον

Ινδό και τον Πακιστανό, έχει να επιδείξει μια θεαματική κοινωνική και οικονομική ανέλιξη, ανατρέποντας το στερεότυπο του φτωχού μετανάστη, μέσα από το οποίο ο γηγενής επιβεβαιώνει την ανωτερότητά του και την πολιτισμική του υπεροχή (Πέτρου, 2008).

Σύμφωνα με έρευνα της Παπαδοπούλου στο νομό Κυκλάδων σχετικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό, σε σχέση με την παρουσία των μεταναστών, προέκυψε πως η μαζική έλευση αλλοεθνών μεταναστών, εκλαμβάνεται από τους γηγενείς ως πλήγμα στην εθνική “καθαρότητα” των τοπικών κοινωνιών, ενώ ως άλλος κίνδυνος αναφέρεται και η υποβάθμιση των όρων εργασίας του γηγενούς εργατικού δυναμικού, όπως η πτώση των ημερομισθίων, οι κακές συνθήκες εργασίας, η αυξημένη ανεργία, κλπ. (Παπαδοπούλου, 2002).

Συμπεράσματα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας του 2009, δείχνουν ότι η ελληνική κοινωνία εμφανίζει υψηλά ποσοστά απόρριψης των υπηκόων τρίτων χωρών. Σύμφωνα με τα ευρήματα, η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών θεωρεί ότι η είσοδος και η παρουσία των μεταναστών στη χώρα αποτελεί μια μορφή απειλής για τους πολίτες και την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα. (Αφουξενίδης, Σαρρής & Τσακηρίδη, 2012) Τα δεδομένα της έρευνας επιβεβαιώνουν αντίστοιχα ευρήματα προηγούμενων ερευνών όπως του European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) (Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας) το 2005 και του Ευρωβαρομέτρου και της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας, με τίτλο "Ευρήματα σχετικά με τις στάσεις της πλειοψηφίας απέναντι στις μειονότητες" (Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings) την ίδια χρονιά. Όλες οι παραπάνω έρευνες, αναδεικνύουν το ζήτημα της στάσης απέναντι στους μετανάστες και υπηκόους τρίτων χωρών, ως ένα μείζον κοινωνικό και πολιτιστικό πρόβλημα (Αφουξενίδης, Σαρρής & Τσακηρίδη, 2012).

Ακόμα και σήμερα, δεν φαίνεται δυστυχώς, να υπάρχει κάποια σημαντική διαφοροποίηση στην ελληνική κοινωνία Σύμφωνα με πανελλαδική έρευνα 2500 ενηλίκων ατόμων που πραγματοποιήθηκε το 2015 από τη G.P.O. - Έρευνα Επικοινωνία Α.Ε, για λογαριασμό της Αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας «Διανέοσις» και δημοσιεύτηκε το 2016, προκύπτουν μερικά ανησυχητικά στοιχεία για το «Τι Πιστεύουν Οι Έλληνες» για τη μετανάστευση, τις μειονότητες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το 75% συμφωνεί και ή μάλλον συμφωνεί, ότι η μετανάστευση αυξάνει την εγκληματικότητα και το 70% πιστεύει ότι αυξάνει την ανεργία. Αντίθετα, μόνο το

29% πιστεύει ότι η παρουσία των μεταναστών εμπλουτίζει τον πολιτισμό μας, το 25% θεωρεί ότι οι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να ενσωματωθούν αμέσως, ή υπό προϋποθέσεις, στην ελληνική κοινωνία και μόνο το 24% ότι βοηθάει στην επίλυση του δημογραφικού προβλήματος, όταν είναι γνωστό ότι 1 στις 4 γεννήσεις στην Ελλάδα προέρχεται από πολίτες τρίτων χωρών (Διανέοσις, 2016).

Επίσης, αν και 6 στους 10 θεωρούν αδικαιολόγητη τη ρατσιστική βία σε βάρος των μεταναστών, δεν είναι τιμητικό το ότι οι 4 στους 10 Έλληνες τη θεωρούν δικαιολογημένη. Παρ' όλα αυτά, οι 3 στους 4 έλληνες πιστεύουν ότι τα παιδιά των νόμιμων μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, πρέπει να παίρνουν αμέσως την ελληνική υπηκοότητα, άποψη με την οποία δεν συμφώνησε το Συμβούλιο Επικρατείας (Διανέοσις, 2016).

Συμπερασματικά, στην Ελλάδα, παρ' όλη την κατοχύρωση ενός μεγάλου εύρους δικαιωμάτων για τους νόμιμους μετανάστες, η καθημερινότητα και τα ερευνητικά στοιχεία, επιβεβαιώνουν τη μεγάλη διάσταση ανάμεσα στην αναγνώριση των δικαιωμάτων, τη νομοθετική ή κανονιστική ρύθμιση και τη διοικητική πρακτική. Πιθανόν το ελληνικό κράτος ευημερίας χρειάζεται να ανασυσταθεί και να αναδιαμορφωθεί, σε αρμονία των σύγχρονων πολιτιστικών και κοινωνικών αναγκών που προϋποθέτουν την παρουσία μεγάλου αριθμού προσφύγων και μεταναστών νόμιμων και μη, προσφέροντας ένα ελάχιστο πλαίσιο κοινωνικής προστασίας για την κάθε μεταναστευτική και προσφυγική ομάδα.

Από την άλλη πλευρά, η στάση της ελληνικής κοινωνίας δεν δείχνει στοιχεία αποδοχής των μεταναστευτικών εισροών και μειονοτήτων, δυσκολεύοντας την κοινωνική τους ένταξη. Η πρόσφατη κοινωνικοοικονομική κρίση και η ενδυνάμωση ακροδεξιών πολιτικών σχηματισμών έχει επιδεινώσει την κατάσταση. Στις περιπτώσεις αυτές, ο ρόλος της πολιτείας, αλλά και της παιδείας μπορεί να είναι κομβικός, προκειμένου να εξαλειφθούν οι προκαταλήψεις και να αδυνατίσουν οι τάσεις και οι φωνές ξενοφοβίας και ρατσισμού που στη χώρα μας τείνουν να αυξάνονται.

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

6. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

6.1 Η σημασία μελέτης του ζητήματος

Η παρούσα ερευνητική μελέτη επικεντρώνεται στην καταγραφή και αποτίμηση των απόψεων των μεταναστών, οι οποίοι εκθέτουν την αξιολόγησή τους για τη σημαντικότητα της ελληνικής ιθαγένειας στην κατοχύρωση και ενίσχυση των δικαιωμάτων τους στην Ελλάδα. Επίσης, διερευνάται και η σημασία της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ως συμπληρωματικών αυτών που απορρέουν της εθνικής ιθαγένειας.

Κάθε ερευνητική προσέγγιση στις απόψεις και θέσεις των μεταναστών κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη στην επιστημονική κοινότητα. Οι μελέτες που σχετίζονται με τις θέσεις και απόψεις τους, έχουν ως στόχο να αναγνωριστούν οι δυσκολίες και τα προβλήματά τους, προκειμένου να βελτιωθεί η θέση τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Επίσης, οι έρευνες σχετικά με την ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη μπορούν να αποσαφηνίσουν πολλά από τα αμφιλεγόμενα ζητήματα της υπερεθνικής αυτής αξίας, να αποτιμηθούν περαιτέρω οι θετικές επιδράσεις στη ζωή των πολιτών, αλλά και να αντιμετωπισθούν οι τυχόν αρνητικές που προκύπτουν, σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

6.2 Η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα

Η έρευνα προσεγγίζει το νόμιμο μετανάστη που ζει για αρκετό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα και που συναλλάσσεται με τις αντίστοιχες υπηρεσίες μεταναστών, προκειμένου, είτε να ανανεώσει την άδεια παραμονής του, είτε να ενταχθεί, ό ίδιος ή κάποιο από τα μέλη της οικογένειάς του, στη διαδικασία, απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Οι δύο Υπηρεσίες που σχετίζονται με τις παραπάνω αρμοδιότητες είναι το Τμήμα Αδειών Διαμονής και το Τμήμα Αστικής Κατάστασης και Κοινωνικής ένταξης κάθε νομού, οι οποίες υπάγονται στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας.

Η δική μας έρευνα προσανατολίστηκε σε δύο νομούς της Πελοποννήσου, στο νομό Αρκαδίας και νομό Αργολίδας. Χρειάζεται να τονιστεί σε αυτό το σημείο, πως με τις τοπικές αυτές υπηρεσίες, δεν συναλλάσσονται και προφανώς δεν συγκαταλέγονται στο δείγμα μας, οι πρόσφυγες, οι αιτούντες ασύλου και οι ειδικών κατηγοριών αλλοδαποί που απευθύνονται στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών.

6.3 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής μελέτης είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των μεταναστών που διαμένουν στη χώρα μας, γύρω από το ζήτημα της ελληνικής ιθαγένειας και κατά πόσο πιστεύουν ότι η απόκτησή της, ισχυροποιεί την ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Για να επιτευχθεί ο γενικός αυτός σκοπός, θεωρείται απαραίτητο να τεθούν οι παρακάτω στόχοι, που αφορούν στη διερεύνηση και καταγραφή της αξιολόγησης των υπηκόων τρίτων χωρών για το πόσο σημαντική είναι για τους ίδιους η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας σχετικά με:

- την κατοχύρωση και ενίσχυση των εργασιακών τους δικαιωμάτων.
- τη διασφάλιση των ατομικών τους δικαιωμάτων και την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων στη χώρα που ζουν.
- την επέκταση και ισχυροποίηση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων.
- θέματα ισότητας, σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό, δικαιοσύνης απέναντι στο νόμο καθώς και της ατομικής, κοινωνικής και οικονομικής τους ασφάλειας.
- ζητήματα κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία και της συμμετοχής τους στα κοινωνικά δρώμενα, αλλά και την αποδοχή τους από τον ελληνικό πληθυσμό.
- τα δικαιώματα που απορρέουν στην Ευρώπη και την εν γένει κατοχύρωση της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη.

Με άλλα λόγια, διερευνάται ποιοι τομείς της ζωής των μεταναστών μπορούν να βελτιωθούν και σε ποιο βαθμό, λαμβάνοντας την ιθαγένεια του κράτους στο οποίο ζουν.

6.4 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερωτήματα σχετίζονται με τις διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των μεταναστών για την αξία της ελληνικής ιθαγένειας στην ενδυνάμωση των δικαιωμάτων τους, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη. Έτσι λοιπόν, θα εξετάσουμε δύο ερευνητικά ερωτήματα:

1ο ερώτημα: Διαφοροποιεί ο παράγοντας «χώρα καταγωγής» του μετανάστη την άποψή του για τη σημαντικότητα της ελληνικής ιθαγένειας και αν ναι σε ποιους τομείς; Λόγω του ιδιαίτερα αυξημένου πληθυσμού των υπηκόων Αλβανίας και της ελληνικής ιδιαιτερότητας να προέρχεται η πλειοψηφία των μεταναστών από τη χώρα αυτή, ουσιαστικά διαχωρίζουμε τους μετανάστες σε δύο κατηγορίες, αυτούς που προέρχονται από την Αλβανία και όλους τους υπόλοιπους, παρόλο που οι τελευταίοι προέρχονται από 11 διαφορετικά κράτη.

2ο ερώτημα: Ο παράγοντας "ηλικία" παίζει κάποιο ρόλο στη διαφοροποίηση των απαντήσεων και αν ναι πόσο σημαντικός είναι αυτός; Τρεις είναι οι ηλικιακές ομάδες των μεταναστών που συμμετέχουν στην έρευνά μας με επαρκή εκπροσώπηση για καθεμία απ' αυτές. Και για τα δύο ερευνητικά ερωτήματα, δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στις απόψεις και θέσεις, όπου διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, ή γενικά σημαντική διαφοροποίηση στους μέσους όρους των υποομάδων.

7. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

7.1 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ως βασικό εργαλείο το αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε στο δείγμα της έρευνας. Στην πρώτη σελίδα του τετρασέλιδου ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα 1) γίνεται ειδική αναφορά για το σκοπό της έρευνας και για την ανωνυμία του ερωτηματολογίου. Το ζήτημα της ανωνυμίας υποστηρίχθηκε και προφορικά από τον ερευνητή. Οι τομείς τους οποίους το ερωτηματολόγιο διερευνά, αφορά σε εκείνους που, από τη βιβλιογραφία και τη διεθνή έρευνα, διαφαίνεται πως σχετίζονται άμεσα με τα δικαιώματα του ατόμου και κατ' επέκταση την κατοχύρωση της ιδιότητας του πολίτη. Το ερευνητικό εργαλείο είναι περιγραφικού τύπου με στόχο τον υπολογισμό ποσοτικών στοιχείων για τις υπό μελέτη μεταβλητές. Το αυτοσχεδιασμένο ερωτηματολόγιο, ως μέσο συλλογής των δεδομένων, διαθέτει ευελιξία στην κάλυψη περισσότερων πεδίων διερεύνησης και ικανοποίησης των ερευνητικών στόχων της παρούσας μελέτης.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 8 κλειστές ερωτήσεις που αφορούν σε προσωπικά στοιχεία των ερωτώμενων. Στην επόμενη ανοικτή ερώτηση, ζητείται από το συμμετέχοντα στην έρευνα, να απαντήσει αν έχει υποβάλλει αίτηση ελληνικής ιθαγένειας για τον εαυτό του ή άλλο μέλος της οικογενείας του, καθώς και το χρονικό διάστημα που έχει μεσολαβήσει από τότε.

Στη συνέχεια, στο κυρίως ερωτηματολόγιο, μέσα από μία τετράβαθμη ποσοτική κλίμακα Likert, ζητείται η αξιολόγησή από τους μετανάστες της σημαντικότητας της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας, σε σχέση με 31 ζητήματα που σχετίζονται με κάθε μορφής δικαίωμα και προνόμιο. Τα 20 απ' αυτά, αναφέρονται στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων εντός της ελληνικής επικράτειας και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ατομικών πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, καθώς και ζητήματα κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης, που κατοχυρώνουν πλήρως την ιδιότητα του πολίτη.

Οι επόμενες 11 ερωτήσεις, αφορούν στα δικαιώματα εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας. Οι περισσότερες σχετίζονται με τα κατοχυρωμένα δικαιώματα που συνεπάγεται η ευρωπαϊκή ιθαγένεια ως προέκταση της εθνικής. Επίσης, αξιολογείται το δικαίωμα συμμετοχής στις ευρωεκλογές, οι συνθήκες διαβίωσης σε περιβάλλον που

προστατεύεται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, η ειρήνη και η ασφάλεια στην Ευρώπη, αλλά και η ίδια η έννοια της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη.

7.2 Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας

Η έρευνα που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ανήκει στην κατηγορία των εμπειρικών ερευνών, με στόχο τη συλλογή πληροφοριών, σχετικά με θέματα κρίσης και αξιολόγησης ενός ζητήματος που απασχολεί κάθε μετανάστη, την απόκτηση ή όχι της ιθαγένειας του κράτους στο οποίο ζουν. Ο προς εξέταση πληθυσμός της παρούσας έρευνας, ορίστηκε βάσει δύο από τις συχνότερα χρησιμοποιούμενες δειγματοληπτικές μονάδες, της γεωγραφικής διαίρεσης και των κοινωνικών ομάδων (Κιόχος, 1997). Ακολουθώντας την παραπάνω μορφή δειγματοληπτικού πλαισίου, ορίστηκε ο προς εξέταση πληθυσμός της έρευνας, ως το σύνολο των νομίμως διαμενόντων μεταναστών και αλλοδαπών υπηκόων στους νομούς Αργολίδας και Αρκαδίας, της περιφέρειας Πελοποννήσου. Το σύνολο αυτό, μέσα από τα στοιχεία του Υπουργείου εσωτερικών και τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του για το μήνα Μάρτιο του 2017, εποχή όπου διεξήχθη η έρευνα, ανέρχεται στα 6.720 ενήλικα άτομα. 4.350 υπήκοοι τρίτων χωρών ζουν στο νομό Αργολίδας και 2.370 στο νομό Αρκαδίας. Οι 4970 από τους 6720 μετανάστες και ποσοστό 74% προέρχονται από τη γειτονική Αλβανία, 410 είναι μετανάστες από την Ινδία, 330 από την Ουκρανία, 225 από τη Μολδαβία, 170 από τη Ρωσία και 160 από τη Γεωργία (ΥΠΕΣ, 2017). Επίσης, υπάρχει ένας μικρός αριθμός υπηκόων της ΕΕ, κυρίως από τη Βουλγαρία και Ρουμανία, οι οποίοι συνδιαλέγονται μόνο με τα τμήματα της αστικής κατάστασης, προκειμένου να λάβουν την ελληνική ιθαγένεια και που συμπεριλήφθησαν στην έρευνά μας. Αντίστοιχη εκπροσώπηση όλων των παραπάνω κατηγοριών και χωρών προέλευσης μεταναστών, προσπαθήσαμε και πετύχαμε να έχουμε και στο δείγμα μας.

Το δείγμα μας προήλθε απ' όλους τους νόμιμους αλλοδαπούς που ζουν στους δύο παραπάνω νομούς και που συναλλάχτηκαν κατά το μήνα Μάρτιο του 2017, με τα τμήματα Αδειών Διαμονής Ν. Αρκαδίας και Ν. Αργολίδας και τα τμήματα Αστικής Κατάστασης και Κοινωνικής ένταξης Ν. Αρκαδίας και Ν. Αργολίδας, υπηρεσίες που υπάγονται στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση Πελοποννήσου, Δυτ. Ελλάδας και Ιονίου. Τελικά συλλέχτηκαν και συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα 147 ερωτηματολόγια, ενώ

απορρίφθηκαν 18 επιπλέον ερωτηματολόγια, που κρίθηκαν ότι είναι συμπληρωμένα ανεπαρκώς ή χωρίς να έχει γίνει πλήρως κατανοητό το περιεχόμενό τους.

7.3 Έλεγχος αξιοπιστίας του ερευνητικού εργαλείου

Το χρησιμοποιούμενο ερευνητικό εργαλείο είναι ουσιαστικά ένα πολυθεματικό ερωτηματολόγιο που καλύπτει αρκετούς τομείς. Κυρίαρχο πλαίσιο του ερωτηματολογίου αποτελούν τα 31 ερωτήματα σχετικά με τα ζητήματα που συνδέονται με τα δικαιώματα, την κοινωνική ένταξη και την ποιότητα της ζωής του μετανάστη, τόσο στην ελληνική, όσο και στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Καλύτερος τρόπος ελέγχου αξιοπιστίας της εσωτερικής συνέπειας για το σύνολο των 31 ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, είναι ο δείκτης Cronbach's alpha. Ο συντελεστής αυτός μετράει την εσωτερική συνέπεια και συνοχή των μεταβλητών ενός ερωτηματολογίου και κυμαίνεται από την τιμή 0, σύμφωνα με την οποία το ερωτηματολόγιο ως εργαλείο μέτρησης δεν είναι αξιόπιστο, μέχρι την τιμή 1.0 που δείχνει ότι διαθέτει τη μέγιστη αξιοπιστία. Όσο ο συντελεστής συσχέτισης προσεγγίζει την τιμή 1.0, τόσο μεγαλύτερη αξιοπιστία θεωρείται ότι διαθέτει ένα όργανο μέτρησης και ως αποδεκτό επίπεδο αξιοπιστίας θεωρείται ο συντελεστής συσχέτισης ≥ 0.70 (Ουζούνη & Νακάκης, 2011). Στον πίνακα 4 λοιπόν καταγράφεται ο πολύ υψηλός βαθμός αξιοπιστίας 0,93 των μεταβλητών του κυρίως ερωτηματολογίου μας

Πίνακας 4: Συντελεστής αξιοπιστίας Cronbach's Alpha, για τις 31 μεταβλητές του κυρίως ερωτηματολογίου, από 147 πλήρεις απαντήσεις

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ				
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	ΠΛΗΘΟΣ	%	Cronbach's Alpha	ΠΛΗΘΟΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ
ΕΓΚΥΡΑ	147	100	,930	31
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΗΚΑΝ	0	0		

7.4 Μεθοδολογία στατιστικής ανάλυσης

Το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε με τέτοιον τρόπο, ώστε να δίνεται η δυνατότητα λήψης ποιοτικών στοιχείων ονομαστικού τύπου (nominal) για τα δεδομένα των προσωπικών στοιχείων των συμμετεχόντων στην έρευνα. Η μία ανοικτού τύπου ερώτηση για την οποία ζητείται το χρονικό διάστημα από τη στιγμή που έλαβε χώρα το αίτημα απόκτησης ιθαγένειας, λαμβάνει καθαρά αριθμητικά δεδομένα. Όλες οι υπόλοιπες ερωτήσεις, 31 το σύνολο, λαμβάνουν διατάξιμες (ordinal) τιμές. Υποδηλώνουν δηλαδή, οι διατάξιμες (σειριακές) τιμές, μια σειρά και μία ιεράρχηση, μέσω μίας 4βαθμης τακτικής κλίμακας που δηλώνει ποσότητα.

Για την ανάλυση των ποιοτικών στοιχείων (δημογραφικά στοιχεία) υπολογίστηκαν η απόλυτη και σχετική κατανομή συχνοτήτων των απαντήσεων. Για τις διατάξιμες μεταβλητές διερευνήθηκαν ο μέσος όρος (mean), τιμή γύρω από την οποία βρίσκονται συγκεντρωμένες οι τιμές του δείγματος, και η τυπική απόκλιση, που εκφράζει την απόκλιση των μετρήσεων από τη μέση τιμή (Νικήτα, 2012).

Για τη σύγκριση των μέσων όρων μίας αριθμητικής μεταβλητής μεταξύ δύο ομάδων, εφαρμόστηκε ο παραμετρικός έλεγχος student t-τεστ. Ο έλεγχος της ομοιογένειας της διασποράς μεταξύ των συγκρινόμενων δειγμάτων γίνεται με το Levene test. Αν η F-τιμή του Levene test είναι στατιστικώς σημαντική («Sig.» < ,050), αυτό σημαίνει ότι τα δείγματα είναι ανομοιογενή, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, διασφαλίζεται η ομοιογένεια των διακυμάνσεων (Παυλόπουλος, 2006). Ομοίως αν ο δείκτης στατιστικής σημαντικότητας του δείκτη t-test είναι <,050, τότε προκύπτει στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των απαντήσεων των δύο υπό διερεύνηση ομάδων.

Η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA - Analysis of Variance,) χρησιμοποιείται για τον έλεγχο της στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων περισσότερων των δύο ομάδων, ενώ μπορεί να ελεγχθεί και η αλληλεπίδραση δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων (κατηγορικών) μεταβλητών πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή (Παυλόπουλος, 2006). Στην περίπτωση του παρόντος ερωτηματολογίου, για την ανεξάρτητη μεταβλητή, π.χ «ηλικία του μετανάστη», που διακρίνεται σε 3 κατηγορίες (έως 29 ετών, 30-45 ετών και άνω των 45), χρησιμοποιήθηκε η Ανάλυση Διακύμανσης Μονής κατεύθυνσης (One Way Anova). Ταυτόχρονα, χρησιμοποιήθηκε ο

έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων LSD, για την εύρεση τυχόν σημαντικών διαφοροποιήσεων μεταξύ των υποομάδων και με δεδομένο ότι ικανοποιείται ο παράγοντας της ισότητας των διασπορών, μέσα από το Levene test (Τσαγρής, 2011). Το επίπεδο σημαντικότητας για τη διαπίστωση ή όχι της ύπαρξης στατιστικά σημαντικής διαφοροποίησης, για όλους τους στατιστικούς ελέγχους, ήταν το 5%.

Οι στατιστικές επεξεργασίες των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν με το στατιστικό λογισμικό πακέτο, SPSS, έκδοση 23.

8. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

8.1 Δημογραφικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του δείγματος

Τα ερωτηματολόγια που συλλέχτηκαν και συμπεριλαμβάνονται τελικά στην έρευνα είναι 147. Στο δείγμα μας υπάρχει ισορροπία μεταξύ ανδρών και γυναικών καθώς 76 γυναίκες και ποσοστό 51,7% συμμετέχουν στην έρευνα και 71 άνδρες και ποσοστό 48,3%.

Πίνακας 5: Συχνότητα και ποσοστό του φύλου των μεταναστών

ΦΥΛΟ	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
ΑΝΔΡΑΣ	71	48,3
ΓΥΝΑΙΚΑ	76	51,7
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Όπως παρατηρούμε στον επόμενο Πίνακα 6, τα περισσότερα άτομα, 70 τον αριθμό, που συμμετείχαν στην έρευνα, προέρχονται από την ηλικιακή ομάδα των 18-29 ετών. 40 και 37 μετανάστες συμμετέχουν από τις ηλικιακές ομάδες 30-45 ετών και άνω των 45 ετών, αντίστοιχα.

Πίνακας 6: Συχνότητα και ποσοστό ηλικιακών κατηγοριών των μεταναστών

ΗΛΙΚΙΑ	N	%
Έως 29 ετών	70	47,6
30-45	40	27,2
Άνω των 45	37	25,2
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Η πλειοψηφία των νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα προέρχεται από την Αλβανία, που εδώ και πολλά χρόνια αποτελεί την κύρια μεταναστευτική εισροή προς τη χώρα, λόγω και των ιδιαίτερων δεσμών που υπάρχουν διακρατικά αλλά και του μεγάλου ομογενειακού πληθυσμού στη γειτονική χώρα. Οι χώρες απ' τις οποίες

προέρχεται το δείγμα μας, αποτυπώνεται στον επόμενο πίνακα. Να επισημάνουμε μόνο πως οι 5 συμμετέχοντες στην έρευνα που κατάγονται από χώρες της ΕΕ, προέρχονται συγκεκριμένα τρεις από τη Βουλγαρία και δύο από Ρουμανία, ενώ στα τέσσερα άτομα που προέρχονται από άλλα κράτη, συμπεριλαμβάνονται δύο από την Αίγυπτο, ένα από την Αρμενία και ένα από τη Σερβία.

Πίνακας 7: Συχνότητα και ποσοστό συμμετοχής μεταναστών ανά χώρα προέλευσης και τόπο διαμονής

ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ		ΣΥΝΟΛΟ	%
	Αρκαδία	Αργολίδα		
Αλβανία	55	52	107	72,8
Ρωσία	0	5	5	3,4
Ουκρανία	3	5	8	5,4
Μολδαβία	0	5	5	3,4
Ινδία	3	6	9	6,1
Πακιστάν	1	1	2	1,4
Γεωργία	0	2	2	1,4
Χώρα ΕΕ	2	3	5	3,4
Άλλη χώρα	1	3	4	2,7
ΣΥΝΟΛΟ	65	82	147	100

Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα παραμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα στην Ελλάδα και ουσιαστικά έχει επιλέξει τη χώρα μας για να ζήσει. Αυτό βέβαια, από τη μία βοηθάει την έρευνά μας σε δύο σημεία. Πρώτον, ότι η καλή γνώση των ελληνικών συμβάλλει στην καλύτερη επικοινωνία μεταξύ μας και στην καλύτερη κατανόηση του ερωτηματολογίου, ενισχύοντας την αξιοπιστία της έρευνάς μας. Δεύτερον και σημαντικότερο, οι 114 μετανάστες που συμμετέχουν στην έρευνα, οι οποίοι ζουν για πάνω από 10 χρόνια στην Ελλάδα, μπορούν ίσως, μέσω της εμπειρίας τους, να κρίνουν και να αξιολογήσουν καλύτερα τη δυναμική του να είσαι έλληνας πολίτης και να τη συγκρίνουν με τη δική τους κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Από την άλλη, η πολυετής παραμονή αλλοδαπού υπηκόου στη χώρα τον «απομακρύνει» κάπως από τη στενή έννοια του μετανάστη, εντάσσοντάς τον ουσιαστικά στην κατηγορία των “denizens” με αρκετά δικαιώματα και έχοντας επιτύχει

υψηλό επίπεδο κοινωνικής ένταξης. 27 ακόμα άτομα παραμένουν στη χώρα 5-10 χρόνια, ενώ μόλις 6 συμμετέχοντες στην έρευνα διαμένουν στην Ελλάδα λιγότερο από 5 έτη (Βλ. Παράρτημα 2, Πίνακας 8).

Το μορφωτικό επίπεδο των υπηκόων τρίτων χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα παρουσιάζεται στον πίνακα 9 με τους αποφοίτους της β΄θμιας εκπαίδευσης να αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα

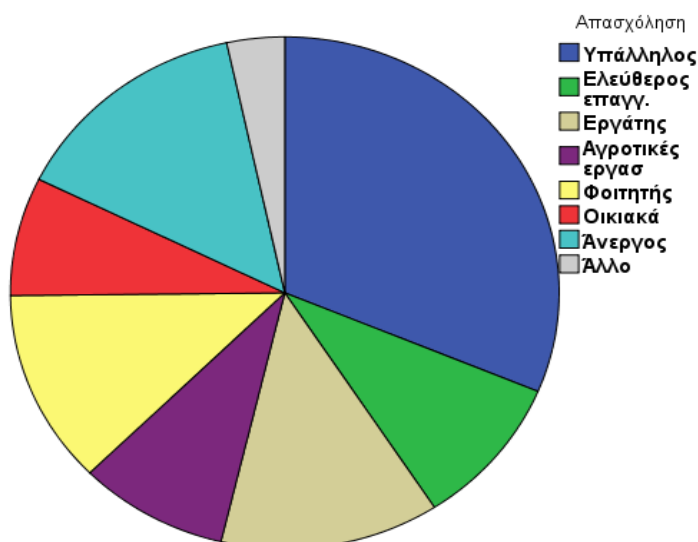
Πίνακας 9: Συχνότητα και ποσοστό μεταναστών ανά μορφωτικό επίπεδο

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	N	%
Αγράμματος-Χρόνια στο δημοτικό	7	4,8
Απόφοιτος α΄θμιας εκπαίδευσης	34	23,1
Απόφοιτος β΄θμιας εκπαίδευσης	73	49,7
Απόφοιτος ΑΕΙ-ΤΕΙ	33	22,4
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Ισορροπημένη είναι η σύνθεση του δείγματος της έρευνάς μας ανάμεσα σε αυτούς που δεν έχουν φοιτήσει καθόλου σε ελληνικό σχολείο (74 στον αριθμό και ποσοστό 50,3%) και σ' αυτούς που φοίτησαν είτε λίγο (έως 6 χρόνια) που εκπροσωπούνται με 18 άτομα και ποσοστό 12,2%, είτε για πάνω από 6 χρόνια (55 τον αριθμό και 37,4%) (Βλ. Παράρτημα 2, Πίνακας 10).

Τέλος, η πλειοψηφία του δείγματός μας ασκεί υπαλληλικά καθήκοντα σε επιχειρήσεις και συγκεκριμένα 46 άτομα και ποσοστό 31,3%. 21 μετανάστες και ποσοστό 14,3% είναι άνεργοι. Ακολουθούν οι εργάτες που είναι 19 στο δείγμα μας (12,9%), 18 είναι φοιτητές (ποσοστό 12,2%), 14 άτομα και ποσοστό 9,5%, ασκούν ελεύθερο επάγγελμα, 13 απασχολούνται σε εργατικές εργασίες (8,8%) και 11 ασκούν οικιακά καθήκοντα (7,5%). Επίσης, συμμετέχουν στο δείγμα 5 ακόμη άτομα (ποσοστό 3,4%) που δεν συμπεριέλαβαν τον εαυτό τους σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες, οι οποίοι 3 απ' αυτούς δήλωσαν ότι είναι μαθητές, 1 μάγειρας-μπάρμαν και 1 τεχνίτης συγκολλητής. (βλ. Παράρτημα 2, Πίνακας 11).

Στο επόμενο διάγραμμα 4, με τη μορφή πίτας αποτυπώνονται τα ποσοστά του δείγματος με βάση την τωρινή τους απασχόληση.

Διάγραμμα 4: Ποσοστά απασχόλησης των συμμετεχόντων μεταναστών.

Στον επόμενο πίνακα καταγράφεται η συχνότητα και το ποσοστό ατόμων που εκδήλωσαν ενδιαφέρον ή όχι, μέσω αίτησης για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, είτε για τον εαυτό τους, είτε για κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς τους.

Πίνακας 12: Συχνότητα και ποσοστό μεταναστών που είτε έκαναν αίτηση για ελληνική ιθαγένεια για τον εαυτό τους ή και για άλλο μέλος της οικογένειάς τους, είτε όχι.

ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ	N	%
ΟΧΙ	59	40,1
ΝΑΙ για μένα	60	40,8
ΝΑΙ για παιδί μου	13	8,8
ΝΑΙ για άλλο μέλος	4	2,7
ΝΑΙ για μένα και άλλο μέλος	11	7,5
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Η αναμονή για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας απ' όσους τουλάχιστον απάντησαν, συμπληρώνοντας την ανοικτή αυτή ερώτηση, φαίνεται να είναι αρκετά

μεγάλη. Το διάστημα αυτό ανέρχεται κατά μέσο όρο στους 28 μήνες από τα 79 άτομα που συμπλήρωσαν την απάντηση. Ένα άτομο αναφέρει ότι περιμένει 12 χρόνια για την ικανοποίηση του αιτήματός του, ενώ υπάρχουν και άλλα 11 άτομα που δηλώνουν 5 χρόνια και πάνω. Το μικρότερο διάστημα που αναφέρεται, είναι ο 1 μήνας που απαντάται από 5 άτομα. 9 συμμετέχοντες στην έρευνα δεν απάντησαν στην παραπάνω ερώτηση, αν και είχαν υποβάλλει αίτηση ιθαγένειας, είτε για τον εαυτό τους, είτε για κάποιο άλλο μέλος της οικογενείας τους.

8.2 Αξιολόγηση της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας σχετικά με τα δικαιώματα στην Ελλάδα

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν να επιλέξουν μέσα από μία τετράβαθμη κλίμακα με τις επιλογές «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά» και «Πολύ», ώστε να διατυπώσουν την άποψή τους για το πόσο σημαντική κρίνουν την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. Λαμβάνοντας οι μεταβλητές τις τιμές μεταξύ του 1 για το «Καθόλου» και το 4 για το «Πολύ», ο μέσος όρος, των απαντήσεων μπορεί να κυμανθεί μεταξύ αυτού του διαστήματος. Όσο πιο ψηλός αριθμητικά είναι ο μέσος όρος, τόσο αυξάνεται η σημαντικότητα της ελληνικής ιθαγένειας, για το υπό διερεύνηση, ερώτημα. Αντίστοιχα, όσο μεγαλύτερος είναι και ο αριθμός της τυπικής απόκλισης, τόσο μεγαλύτερη είναι και η διακύμανση και διασπορά των τιμών από το μέσο όρο.

Πίνακας 13: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα που αφορούν στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους στην Ελλάδα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	N	M.O	Τυπική απόκλιση
Εύρεση εργασίας	147	3,19	,847
Ιδιωτική απασχόληση	147	3,07	,934
Εργασιακά δικαιώματα	147	3,17	,894
Ασφαλείς συνθήκες εργασίας	147	3,05	,953
Συμμετοχή σε εκλογές	147	2,97	1,053
Συμμετοχή στα συλλογικά όργανα	147	2,60	1,011
Ισότητα φύλων	147	2,46	1,093
Προστασία μητρότητας	147	2,84	1,041

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	N	M.O	Τυπική απόκλιση
Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτισης	147	2,95	1,023
Επιλογές παροχές υγείας	147	3,14	,914
Παροχές πρόνοιας	147	3,28	,912
Κοινωνικές σχέσεις με Έλληνες	147	2,97	1,033
Συμμετοχή κοινωνικές Εκδηλώσεις	147	2,59	1,005
Συμμετοχή σε πολιτιστικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις	147	2,54	1,035
Δικαιοσύνη-ισότητα σε σχέση με ντόπιους	147	3,03	1,075
Ισότιμο μέλος κοινωνίας	147	3,02	1,050
Νομική προστασία στα δικαστήρια	147	3,13	,988
Δικαιώματα στέγασης-αγοράς κατοικίας	147	2,84	1,047
Ατομική-οικογενειακή ασφάλεια	147	2,97	1,030
Προστασία από φτώχεια-αποκλεισμό	147	2,97	1,110

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, για το πόσο σημαντική κρίνουν οι μετανάστες την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, για την πλειοψηφία των ζητημάτων, ο μέσος όρος κυμαίνεται γύρω από την τιμή του 3, δηλαδή «Αρκετά». Οι παροχές πρόνοιας, υγείας και τα εργασιακά δικαιώματα, λαμβάνουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους. Τα λιγότερα σημαντικά ζητήματα, με τους χαμηλότερους μέσους όρους αποτελούν για τους μετανάστες η συμμετοχή τους στα συλλογικά όργανα και συνδικαλιστικές οργανώσεις καθώς και η συμμετοχή τους σε πολιτιστικές θρησκευτικές και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις, με το μέσο όρο να κυμαίνεται μεταξύ του "λίγο" και του "αρκετά".

Οι μεγαλύτερες τυπικές αποκλίσεις και μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις από το μέσο όρο παρατηρούνται στο προνόμιο της προστασίας από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ισότητα των δύο φύλων, ως σημαντικά δικαιώματα σχετιζόμενα με την ελληνική ιθαγένεια.

8.3 Αξιολόγηση της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας σχετικά με τα δικαιώματα στην Ευρώπη

Ο στατιστικός δείκτης του μέσου όρου είναι εξαιρετικά χρήσιμος και για τις ερωτήσεις που αφορούν στα δικαιώματα που απορρέουν από την ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη ως προέκταση της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας.

Πίνακας 14: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων που αφορούν στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μεταναστών στην Ευρώπη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	N	M.O	Τυπική απόκλιση
Ευκολότερη μετακίνηση στην Ευρώπη	147	3,39	,911
Διαμονή στην Ευρώπη	147	3,48	,855
Ευκαιρίες εργασίας στην Ευρώπη	147	3,30	,975
Ευκαιρίες εκπαίδευσης / κατάρτισης στην Ευρώπη	147	2,95	1,032
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	147	3,02	1,050
Συμμετοχή Ευρωεκλογές	147	2,84	1,067
Διπλωματική/προξενική προστασία	147	2,89	1,021
Αναφορά σε ευρωπαϊκούς θεσμούς	147	2,64	1,000
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	147	3,16	,937
Συνθήκες διαβίωσης Ευρώπη	147	3,06	,988
Ειρήνη/Ασφάλεια	147	3,09	,999

Για τα δικαιώματα που σχετίζονται με την ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη οι μέσοι όροι είναι ακόμα περισσότερο αυξημένοι, δείχνοντας τη σημασία που δίνουν οι μετανάστες στο πλεονέκτημα της Ελλάδας να ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ελεύθερες μετακινήσεις και ελεύθερη διαμονή στην Ευρώπη, καθώς και οι ευκαιρίες εργασίας χωρίς αυστηρές διαδικασίες, αποτελούν για τους συμμετέχοντες στην έρευνα τα πιο ισχυρά πλεονεκτήματα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Για όλες τις μεταβλητές πάντως η σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας είναι

αυξημένη, αφού οι μέσοι όροι για καμία ερώτηση δεν υποχωρεί κάτω του 2,60, αριθμός που βρίσκεται κοντύτερα στο «Αρκετά» και μακρύτερα από το «Λίγο». Μεγαλύτερη η τυπική απόκλιση στα δικαιώματα της συμμετοχής στις Ευρωεκλογές και των παροχών υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, καθώς και για τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ευρώπη.

8.4 Αξιολόγηση ερευνητικών ερωτημάτων

8.4.1 Διαφοροποιήσεις ανάλογα τη χώρα καταγωγής

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα σχετίζεται με τη χώρα καταγωγής του δείγματος της έρευνάς μας. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα όπως ήδη έχει αναφερθεί, προέρχεται από την Αλβανία. Για το λόγο αυτό και λόγω του μεγάλου όγκου των συμμετεχόντων στην έρευνα από την Αλβανία, διαμορφώθηκαν στην έρευνά μας, δύο ομάδες. Μία με αυτή των υπηκόων Αλβανίας και μία με όλες τις υπόλοιπες εθνότητες που συμμετέχουν στην έρευνα. Οι μέσοι όροι των δύο αυτών ομάδων, για κάθε απάντηση όπου παρατηρείται κάποια διαφοροποίηση, παρουσιάζεται στον 2ο Παράρτημα, Πίνακας 15.

Γενικότερα, θα λέγαμε ότι δεν υπάρχουν ιδιαίτερα σημαντικές διαφοροποιήσεις τουλάχιστον σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας, στις απαντήσεις των μεταναστών από την Αλβανία και αυτών που προέρχονται από άλλα κράτη. Διακρίνονται βέβαια, κάποιες τάσεις στις αξιολογήσεις, όπως το ότι οι μετανάστες από την Αλβανία αξιολογούν λίγο ή πολύ θετικότερα την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας στους περισσότερους τομείς.

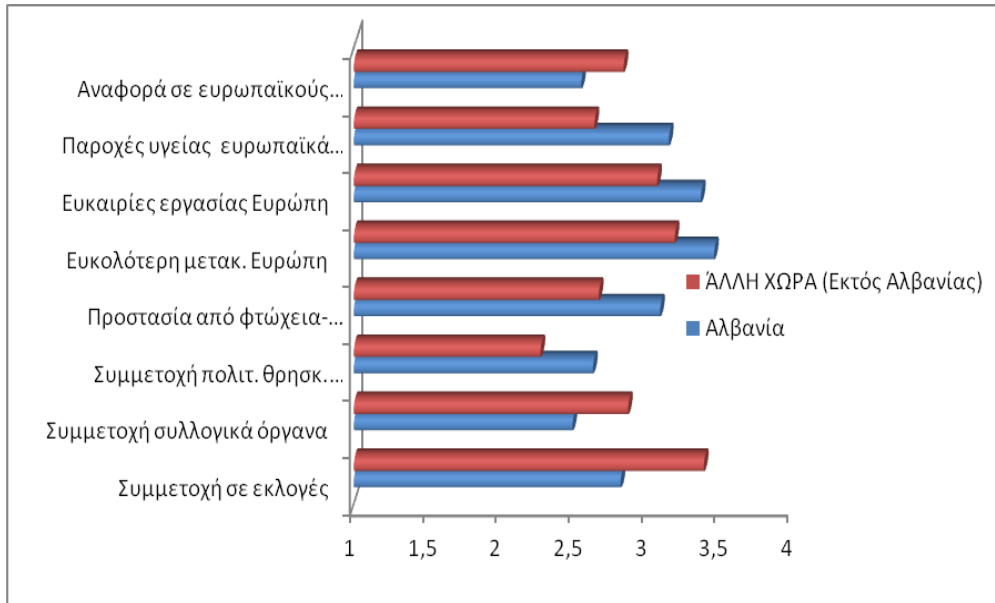
Στον επόμενο πίνακα 16, παρουσιάζεται – μόνο για τις 4 ερωτήσεις όπου υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση (sig. < ,05) μεταξύ των απαντήσεων των δύο υπό διερεύνηση ομάδων, ο παραμετρικός έλεγχος t-test και η ομοιογένεια των διακυμάνσεων (Lavene test) μεταξύ των συγκρινόμενων δειγμάτων, καθώς και το επίπεδο της στατιστικά σημαντικής διαφοροποίησης.

Πίνακας 16: Παραμετρικός έλεγχος t-τεστ και ομοιογένεια των διακυμάνσεων (Levene test) για τα δικαιώματα όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις μεταξύ των υπηκόων Αλβανίας και αυτών που προέρχονται από άλλη χώρα

	Levene's Test για Ομοιογένεια Διακυμάνσεων		Παραμετρικός έλεγχος t-test για την ισότητα των Μέσων Όρων		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)
Συμμετοχή σε εκλογές	18,638	,000	-3,095	145	,002
			-3,688	104,163	,000
Συμμετοχή στα συλλογικά όργανα	3,764	,054	-2,048	145	,042
			-2,167	78,669	,033
Προστασία από φτώχεια-αποκλεισμό	,211	,646	2,009	145	,046
			2,013	70,282	,048
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	3,465	,065	2,670	145	,008
			2,490	61,713	,015

Οι δύο ερωτήσεις όπου διακρίνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, αφορούν στα δικαιώματα της συμμετοχής στις εκλογικές διαδικασίες και στα συλλογικά όργανα, που τα αξιολογούν θετικότερα οι μετανάστες που δεν προέρχονται από την Αλβανία. Αντίθετα, η προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και οι επιλογές παροχής υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, θεωρούνται πολύ σημαντικότερες με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας για τους υπηκόους Αλβανίας.

Οι σημαντικότερες διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των υπό εξέταση δειγμάτων αποδίδεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 5: Σημαντικότερες διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις μεταξύ Αλβανών και μη Αλβανών υπηκόων για τη σημασία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας

8.4.2 Διαφοροποιήσεις ανάλογα την ηλικία

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην ηλικία του μετανάστη και τον τρόπο που αξιολογεί το ενδεχόμενο απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Από την παρούσα έρευνα προκύπτει πως η ηλικία επεμβαίνει καθοριστικά στην αλληλεπίδραση δικαιωμάτων και ιθαγένειας. Για τις τρεις ηλικιακές ομάδες του δείγματός μας, προκύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις τους.

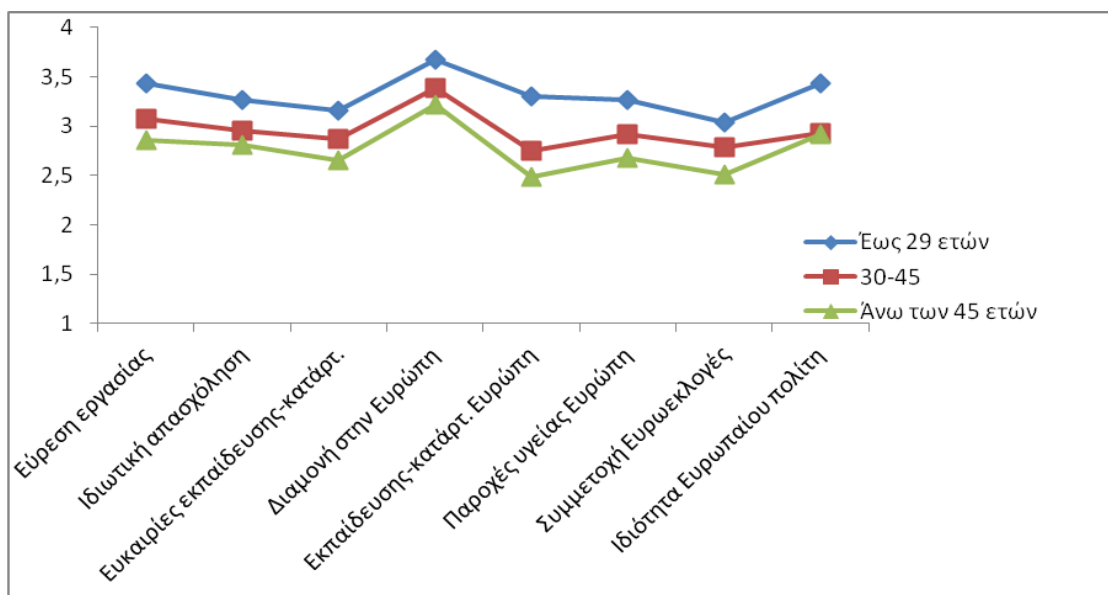
Στον επόμενο πίνακα 17 καταγράφεται η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA - Analysis of Variance,) για τις 8 ερωτήσεις όπου εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στους μέσους όρων των τριών ηλικιακών ομάδων. Στο 2ο Παράρτημα, και στον Πίνακα 18, αποτυπώνεται ο έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων LSD, όπου καταγράφονται οι σημαντικότερες διαφοροποιήσεων μεταξύ των υποομάδων. Στον πίνακα αυτό πέραν των 8 μεταβλητών αναλύονται δύο ακόμα στις οποίες παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των ακραίων ηλικιακά υποομάδων.

Πίνακας 17: Ανάλυση διακύμανσης ANOVA για τις απαντήσεις, όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, μεταξύ των τριών ηλικιακών ομάδων των μεταναστών

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Εύρεση εργασίας	Between Groups	8,424	2	4,212	6,302	,002
	Within Groups	96,242	144	,668		
	Total	104,667	146			
Ιδιωτική απασχόληση	Between Groups	5,901	2	2,951	3,499	,033
	Within Groups	121,419	144	,843		
	Total	127,320	146			
Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτ	Between Groups	6,588	2	3,294	3,247	,042
	Within Groups	146,079	144	1,014		
	Total	152,667	146			
Διαμονή στην Ευρώπη	Between Groups	5,579	2	2,789	3,973	,021
	Within Groups	101,088	144	,702		
	Total	106,667	146			
Ευκαιρίες εκπαίδευσης/κατάρτισης στην Ευρώπη	Between Groups	18,121	2	9,061	9,493	,000
	Within Groups	137,443	144	,954		
	Total	155,565	146			
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	Between Groups	8,684	2	4,342	4,107	,018
	Within Groups	152,255	144	1,057		
	Total	160,939	146			
Συμμετοχή Ευρωεκλογές	Between Groups	6,992	2	3,496	3,164	,045
	Within Groups	159,090	144	1,105		
	Total	166,082	146			
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	Between Groups	9,407	2	4,704	5,707	,004
	Within Groups	118,675	144	,824		
	Total	128,082	146			

Παρατηρώντας τους πίνακες διαπιστώνουμε σαφέστατη διαφοροποίηση των απαντήσεων μεταξύ των διαφορετικών ηλικιακών ομάδων. Η ηλικία του μετανάστη παίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που αντιλαμβάνεται την αξία της ιθαγένειας της χώρας στην οποία ζει. Οι περισσότερες διαφοροποιήσεις όπως φαίνεται και από τον έλεγχο πολλαπλών συγκρίσεων LSD (βλ. Παράρτημα 2, Πίνακας 18), εντοπίζονται μεταξύ των δύο ακραίων ηλικιακών ομάδων. Όσο νεώτερη η ηλικία τόσο θετικότερη

είναι η αξιολόγηση και τόσο περισσότερο διαφαίνεται και η επιθυμία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Την πρωτοκαθεδρία αυτή, η ηλικιακή ομάδα των 18-29 ετών, τη χάνει από την ηλικιακή ομάδα άνω των 45, μόνο για τα δικαιώματα της κοινωνικής ευημερίας και της προστασίας από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτή η διαπίστωση αποτυπώνεται και στο παρακάτω διάγραμμα, για τα 8 ερωτήματα όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στους μέσους όρους των απαντήσεων των τριών ηλικιακών ομάδων.

Διάγραμμα 6: Σχηματική παρουσίαση των μέσων όρων για τις απαντήσεις μεταξύ των τριών ηλικιακών ομάδων των μεταναστών, όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από την έρευνά εξάγονται μερικά συμπεράσματα που μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

Οι μετανάστες θεωρούν πως η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένεια μπορεί να τους βοηθήσει σε σημαντικό βαθμό, ως προς την ενίσχυση και διασφάλιση των δικαιωμάτων τους στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Επίσης, με την ελληνική ιθαγένεια, θεωρούν ότι μπορούν να πετύχουν την ισότιμη αντιμετώπιση από το νόμο αλλά και τον ντόπιο πληθυσμό, την ενίσχυση των δεσμών τους με τον ελληνικό πληθυσμό και τη διευκόλυνση της κοινωνικής τους ένταξης και προστασίας τους από την ανισότητα και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Μία δυσάρεστη έμμεση ερμηνεία της εξαιρετικής αξιολόγησης της ελληνικής ιθαγένειας, μπορεί να είναι πως οι μετανάστες κρίνουν πως η ποιότητα της ζωής τους και των δικαιωμάτων τους, καθώς και τα επίπεδα κοινωνικής τους ένταξης βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα. Συνεπώς, προσδοκούν πως τη βελτίωση και την καλύτερευση της ζωής τους και του κοινωνικοοικονομικού τους επιπέδου, θα την επιτύχουν και με τη συνδρομή της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας.

Τα εργασιακά δικαιώματα, τα θέματα υγείας και πρόνοιας τα ζητήματα νομικής προστασίας στα δικαστήρια και τα θέματα δικαιοσύνης - ισότητας σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό, φαίνεται να ενισχύονται περισσότερο με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. Αυτά σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με προβλήματα όπως η ανεργία, η "μαύρη" εργασία και τα προβλήματα ασφάλισης, τα ζητήματα υγείας και πρόνοιας και τα θέματα προκαταλήψεων και ρατσισμού. Όλες οι παραπάνω αξιολογήσεις των μεταναστών θεωρούνται αναμενόμενες, αφού η ευπάθεια των μεταναστών και των αλλοδαπών υπηκόων, επιβεβαιώνεται σε πολλές μελέτες και έρευνες, όπως αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του ΟΟΣΑ, της ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Castles & Miller (2009), Bauböck et al., (2013). Οι μετανάστες σε πολλές περιπτώσεις μαστίζονται από την ανεργία, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, εργάζονται κάτω από χειρότερες συνθήκες, όπως στις αγροτικές εργασίες, ενώ αποκλείονται από πολλές παροχές κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικών παροχών. Επίσης, οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας και η αυστηρή και πολλές φορές ξενοφοβική στάση των Ελλήνων απέναντι στους μετανάστες, όπως διαπιστώθηκε από πολλές

έρευνες στο α΄ μέρος της εργασίας αυτής, δικαιολογούν τη βαρύτητα που δίνουν στην ισότιμη αντιμετώπιση από το γηγενή πληθυσμό.

Ομοίως, σχετικά με τα Ευρωπαϊκά δικαιώματα, οι μετακινήσεις, η διαμονή και η εργασία, στην Ευρώπη, οι πολλές επιλογές περίθαλψης και αντιμετώπισης προβλημάτων υγείας, οι βελτιωμένες συνθήκες διαβίωσης στον ευρωπαϊκό χώρο και η ειρήνη - ασφάλεια στη γηραιά ήπειρο, αποτελούν για τους μετανάστες τα σημαντικότερα θέματα περικλειόμενα από την αξία της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη. Τα θέματα ελεύθερων μετακινήσεων, διαμονής και εργασίας στα ευρωπαϊκά κράτη της Ένωσης, αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα για τους ευρωπαίους πολίτες και από τα δικαιώματα που γίνονται χρήση σε μαζικό βαθμό.

Από τις απαντήσεις των μεταναστών φαίνεται γενικότερα, ότι δίνεται μεγαλύτερη σημασία στα κοινωνικά και εργασιακά, απ' ότι στα πολιτικά δικαιώματα.

Επιβεβαιώνονται από την έρευνα, οι επιστημονικές αναφορές και εκτιμήσεις για τη χρονοβόρα διοικητική διαδικασία της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Ο μέσος όρος αναμονής, σύμφωνα με την έρευνά μας, ξεπερνάει τα δύο χρόνια.

Η ηλικία του υπηκόου τρίτης χώρας φαίνεται να παίζει περισσότερο σημαντικό ρόλο στην αξιολόγηση της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Οι νεώτερες ηλικίες μεταναστών διακρίνεται πως έχουν πολύ μεγαλύτερες απαιτήσεις και αξιώσεις στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους.

Οι μετανάστες που ζουν στην Αργολίδα αξιολογούν θετικότερα την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας σε σχέση με αυτούς που ζουν στην Αρκαδία. Όμως, στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση παρατηρείται σε τέσσερις ερωτήσεις (βλ. Παράρτημα 2, Πίνακες 19 και 20 και Διάγραμμα 7).

Το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, η απασχόληση του μετανάστη και τα χρόνια διαμονής του στην Ελλάδα, δε φαίνεται να διαδραματίζουν ιδιαίτερο ρόλο στη διαφοροποίηση της αξιολόγησης της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. (βλ. Παράρτημα 2, Πίνακες 21,22 και 23). Αντίθετα, η φοίτηση σε ελληνικό σχολείο, όπως ήταν αναμενόμενο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην θετική αξιολόγηση της απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας, (βλ. Παράρτημα 2, Πίνακες 24 και 25 και Διάγραμμα 8). Σε 7 τομείς δικαιωμάτων υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, αν και θα αναμέναμε ίσως, να υπάρχει σε περισσότερους.

10. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Γίνεται εύκολα αντιληπτό, πως η παρούσα ερευνητική εργασία αποτυπώνει μόνο την άποψη ενός μικρού αριθμού ατόμων, σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή και σ' ένα περιορισμένο γεωγραφικό πλαίσιο. Για το λόγο αυτό, είναι χρήσιμη κάθε έρευνα που θα σχετίζεται με τις θέσεις, απόψεις, αξιολογήσεις και προβληματισμούς όχι μόνο μεταναστών, αλλά και των προσφύγων των αιτούντων ασύλου, των παλιννοστούντων και κάθε κοινωνικής ομάδας, τα μέλη της οποίας μπορεί να μην κατέχουν τα πλήρη δικαιώματα της ιδιότητας του πολίτη, στη χώρα στην οποία ζουν. Οι έννοιες της ιδιότητας του πολίτη και των συνοδών κοινωνικών δικαιωμάτων, απαιτούν πολυεπίπεδες προσεγγίσεις, συνεχείς μελέτες και σε βάθος αναλύσεις. Επίσης, κάθε επιστημονική μελέτη, σχετική με τις αδυναμίες της μεταναστευτικής πολιτικής ενός κράτους, ή και τους προβληματισμούς σχετικά με τις προσεγγίσεις στο μεταναστευτικό ζήτημα από την υπερεθνική αρχή της ΕΕ., μπορεί να αποτελέσει αφορμή για τυχόν αλλαγές στην πολιτική και τον τρόπο διαχείρισης των δυσκολιών των μεταναστών και την ιεραρχική αξιολόγηση των επιτακτικών αναγκών τους.

11. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Σύμφωνα με την παρούσα ερευνητική μελέτη, η απόκτηση της ιθαγένειας συμβάλλει σημαντικά στην κατοχύρωση για τους μετανάστες, την πλήρους ιδιότητας του πολίτη στην κοινωνία όπου ζουν. Στην έρευνα αποτυπώνεται η εξαιρετικά θετική αξιολόγηση της σύνδεσης των κοινωνικών, ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, αλλά και της κοινωνικής ενσωμάτωσης, με την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η έρευνά μας έρχεται σε συμφωνία με το πλήθος μελετών, στατιστικών και ερευνών, από επιστήμονες και διεθνείς οργανισμούς, που υποστηρίζουν την ευπάθεια των μεταναστών και τη μειονεκτική τους θέση σε σχέση με τους γηγενείς. Εξάλλου δεν αμφισβητούνται, σύμφωνα με τα διαθέσιμα μετρήσιμα στοιχεία τα ιδιαίτερα αυξημένα προβλήματα ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν οι υπήκοοι τρίτων χωρών, στα κράτη όπου διαβιούν. Επίσης, επιβεβαιώνονται αντίστοιχες μελέτες που δείχνουν ότι η απόκτηση της ιθαγένειας του κράτους υποδοχής αυξάνει τις πιθανότητες στους μετανάστες για τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης και τη θετικότερη κοινωνική τους αποδοχή από το γηγενή πληθυσμό.

Επιπροσθέτως, οι δυνατότητες και τα προνόμια που συνεπάγεται η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη είναι εξαιρετικά ελκυστικές, για τους μετανάστες από τρίτες χώρες και αυτό επιβεβαιώνεται στην έρευνά μας. Η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη, αποτελεί μία πρωτοτυπία που ξεχωρίζει στο παγκόσμιο "γίγνεσθαι". Διευρύνοντας την έννοια της ιδιότητας του πολίτη, αναδεικνύει καλύτερα την αξία αυτή και την τοποθετεί σε άλλη διάσταση. Επίσης, σύμφωνα με τους μετανάστες, η γηραιά ήπειρος και ιδιαίτερα η ΕΕ, μπορεί να προσφέρει τις προϋποθέσεις για μία ζωή αξιοπρεπή, ελεύθερη, ασφαλή και με τη δυνατότητα διασφάλισης πολλών κοινωνικών δικαιωμάτων.

Όμως, η χοάνη της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, ο πόλεμος των αγορών, η ενίσχυση της ατομικότητας έναντι της συλλογικότητας και των συλλογικών αξιών, η άνοδος του λαϊκισμού και των ακροδεξιών άναρθρων ρατσιστικών κραυγών στην Ευρώπη, θέτουν σε κίνδυνο ακόμα και αυτό το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Για το λόγο αυτό, κρίνεται ότι είναι απαραίτητο, να ενεργοποιηθούν οι ευρωπαϊκοί φορείς και θεσμοί, ώστε να σχεδιαστεί, να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί μία κοινή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. Χρειάζεται ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος που θα απασχολεί και για τις επόμενες δεκαετίες τις ευρωπαϊκές γενιές που ακολουθούν.

Θα μπορούσαν επίσης, τα κράτη μέλη να συμφωνήσουν μεταξύ τους, σε μία ενιαία πολιτική στην απονομή της ιθαγένειας, εξαλείφοντας γραφειοκρατικές και άλλου τύπου χρονοτριβές. Είναι επίσης σημαντικό να ισχυροποιηθεί ακόμα περισσότερο η ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη, με αύξηση και αναβάθμιση των δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ.

Οι έρευνες δείχνουν επίσης, πως η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής είναι ζωτικής σημασίας για το μετανάστη στα πρώτα στάδια ένταξης και προσαρμογής του. Για το λόγο αυτό, χρήσιμο θα ήταν να υιοθετηθούν προγράμματα εκμάθησης της γλώσσας για όποιον στοχεύει στη παραμονή και διαμονή για μεγάλο χρονικό διάστημα. Εκτός από την εκμάθηση της γλώσσας, κομβικής σημασίας για αυτόν που αποκτά δικαίωμα διαμονής, αποτελεί και η έγκαιρη κάλυψη των βασικών αναγκών του στο πρώτο στάδιο προσαρμογής του. Σε αυτές συγκαταλέγονται τα ζητήματα οικογενειακής επανένωσης και ει δυνατόν της γρήγορης ένταξης στην αγορά εργασίας, ή σε προγράμματα κατάρτισης.

Ένα ακόμα ζήτημα αρκετά περίπλοκο και δύσκολο στην υλοποίηση, είναι η διαμόρφωση μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής σε θέματα κοινωνικής προστασίας. Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όπως οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες ασύλου, θα βοηθιούνταν από τον ενιαίο καθορισμό, ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης, ή εγγυημένου εισοδήματος, σε συγκεκριμένα πλαίσια και ένα ελάχιστο πλέγμα κοινωνικής προστασίας, για κάθε κάτοικο της ΕΕ. Η προσπάθεια για υλοποίηση ενός νέου ευρωπαϊκού συντάγματος, θα βοηθούσε προς αυτήν την κατεύθυνση.

Είναι σημαντικό επίσης, να ενισχυθούν με άμεσες πολιτικές κινήσεις και προγράμματα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η κοινωνία των πολιτών και οι συλλογικές αξίες. Η προβολή και η προώθηση της κοινωνικής αλληλεγγύης και του κοινωνικού χαρακτήρα των επιχειρήσεων και οργανισμών θα μπορούσαν να συμβάλλουν στο στόχο αυτό.

Τέλος, η ελληνική και γενικά η ευρωπαϊκή πραγματικότητα, επιβεβαιώνουν την άνοδο των ακροδεξιών σχημάτων και του ευρωσκεπτικισμού, και την αύξηση των φαινομένων ξενοφοβίας, προκαταλήψεων και ρατσισμού. Τα φαινόμενα αυτά υποκινούνται από ακραίες φωνές, ενισχύονται από την είσοδο μεγάλων μεταναστευτικών εισροών στη γηραιά ήπειρο και τροφοδοτούνται από την κοινωνικοοικονομική κρίση και τα φαινόμενα τρομοκρατίας στην Ευρώπη. Το μόνο που πετυχαίνουν, είναι να ανακυκλώνουν το μίσος, την εκατέρωθεν εγκληματικότητα,

την κοινωνική αστάθεια, την αύξηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην ουσία, υποδαυλίζουν και προβοκάρουν τη διασφάλιση της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη στην Ευρώπη. Για την αύξηση των φαινομένων αυτών, η Ευρώπη και η ΕΕ φέρει ιστορική ευθύνη και η ανάσχεση τους θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητά της.

Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, είναι απαραίτητο το κράτος να αναπτύξει τις δομές εκείνες σε τοπικό επίπεδο, ανάλογα τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε περιοχής, ώστε να ενδυναμώσει τις ευπαθείς ομάδες των μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων ασύλου. Μέσω ολοκληρωμένων πολιτικών θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η "μαύρη" εργασία και η ανεργία για όλους τους κατοίκους. Μπορεί επίσης, να αναπτύξει συνεργασία με αξιόπιστους εταίρους, ιδιωτικούς φορείς και Μ.Κ.Ο, ώστε να αξιοποιηθεί επιστημονικά το καταρτισμένο προσωπικό παροχής υπηρεσιών στους μετανάστες. Χρειάζεται επίσης, να δώσει πνοή στα Τοπικά Συμβούλια Μεταναστών των Δήμων, να ενισχύσει την εκπαίδευση εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, να σεβαστεί έμπρακτα τις πολιτισμικές και άλλες ιδιαιτερότητες των υπηκόων τρίτων χωρών και να ενεργοποιήσει τους εκπαιδευτικούς φορείς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για την πρόληψη των φαινομένων ξеноφοβίας και ρατσισμού.

Οι μετανάστες αποτελούν μία από τις πολλές "αδύναμες" κοινωνικές ομάδες, που προσπαθούν να επιβιώσουν σε μία κοινωνία. Το κράτος οφείλει να προστατεύει επαρκώς αυτούς τους πληθυσμούς, με γενικότερο στόχο τη μείωση των ανισοτήτων. Άλλωστε όπως είπε ο Αϊνστάιν το κράτος φτιάχτηκε για τον άνθρωπο και όχι το αντίστροφο. Ευρύτερα, το κράτος επιτελεί το ρόλο του, μόνο όταν πετυχαίνει να εξασφαλίσει τη δικαιοσύνη και την ευημερία στους κόλπους του. Αυτές οι αξίες μπορούν να επιτευχθούν με τη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους κατοίκους-πολίτες και με τον καθολικό μη ανταποδοτικό τους χαρακτήρα, ιδιαίτερα για όλες τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. -

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

Atikcan, E.O. (2006). *Citizenship or Denizenship: The Treatment of Third Country Nationals in the European Union*. Sussex European Institute Working Paper No 85. Cited 01/06/2017 <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-85.pdf&site=266>

Αφουξενίδης, Α., Σαρρής, Ν. & Τσακηρίδη, Ο. (επιμ.) (2012). *Ένταξη των Μεταναστών: Αντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*. ΕΚΚΕ, ανακτήθηκε 30/06/2017 από http://www.ekke.gr/open_books/EntaxiMetanaston.pdf

Baldwin-Edwards, M. (2005). *Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης*. ανακτήθηκε 01/07/2017 από http://www.immigrantwomen.gr/portal/images/ektheseis/entaksi_metanaston.pdf

Bauböck, R., Honohan, I., Huddleston, T., Hutcheson, D., Shaw, J. and Vink, M. (2013). *Access to Citizenship and its Impact on Immigrant Integration: European Summary and Standards ACIT - EUDO Citizenship*. Cited 20/06/2017 <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/29828/AccessstoCitizenshipanditsImpactonImmigrantIntegration.pdf?sequence=1>

Bauböck, R. (2007). "Why European Citizenship? Normative Approaches to Supranational Union" . *Theoretical Inquiries in Law* V.8 I.2 pp 453-488. Cited 30/06/2017 <https://doi.org/10.2202/1565-3404.1157>

Βενιέρης, Δ. (2015). *Κοινωνική Πολιτική Έννοιες & Σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος

Βενιέρης, Δ. (2013) *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα Το τέλος των Ύμνων*. Αθήνα: Τόπος & Δ. Βενιέρης

Βενιέρης, Δ. (2006). "Όρια Κοινωνικής Πολιτικής". Από Διεθνές Συνέδριο Πάντειου Πανεπιστημίου με τίτλο *Η κοινωνική Πολιτική σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Προκλήσεις και Προοπτικές*.

Βενιέρης, Δ. (2002). *Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης - Η κοινωνική πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Βεντούρα, Λ. (2009). "Εθνικό κράτος και σύγχρονες μεταναστεύσεις: Πολιτικές, τάσεις, προσεγγίσεις". *Σύγχρονα Θέματα* 107, σ. 23-36

Βεντούρα, Λ. (2004). «Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ & ΚΕΜΟ

Βεντούρα, Λ. (1994). *Μετανάστευση και Έθνος – Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές θέσεις*. ΕΜΝΕ-ΜΝΗΜΩΝ

Besson, S. & Utzinger, A. (2007). "Introduction: Future Challenges of European Citizenship Facing a Wide-Open Pandora's Box". in *European Law Journal*, Vol. 13, No. 5, pp. 573–590. Cited 20/06/2017 http://doc.rero.ch/record/28138/files/BESSON_S._Future_Challenges_of_European_Citizenship.pdf

Bonoli, G. (2005). "The politics of the new social policies: providing coverage against new social risks in mature welfare states". *Policy and Politics*, Vol 33, No 3, pp. 431-449

Brambilla, E & Carvalho, J. (2010). "Θρησκεία και ιδιότητα του πολίτη από το παλαιό καθεστώς έως τη Γαλλική Επανάσταση" στο Ellis, S, Halfdanarson, G & Isaacs, A. (eds), 2010. *Πολίτες στην Ευρώπη* Αθήνα: Επίκεντρο, (σελ. 173-190).

Bruzelius, C., Chase, E., Hueser, C.& Seeleib-Kaiser, M. (2014). *The Social Construction of European Citizenship and Associated Social Rights*. Department of Social Policy and Intervention (University of Oxford). Cited 17/03/2017 https://www.spi.ox.ac.uk/fileadmin/documents/PDF/Barnett_Paper_14-01.pdf

Bulmer, M., & Rees, A. (1996). *Citizenship today - The contemporary relevance of T.H.Marshall*. UCL Press

Burchardt, T., Le Grand, J. & Piachoud, D. (2006). "Κατανοώντας τον κοινωνικό αποκλεισμό". Στο Φερόνας, Α. & Οικονόμου, Χ. (επιμ.) *Οι Εκτός των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Διόνικος

Bush, K. (2010). *World Economic Crisis and the Welfare State . International Policy Analysis*. Ανακτήθηκε 17/03/2017 στο <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/07000.pdf>

Bustamante, J. (2002). "Immigrants' Vulnerability as Subjects of Human Rights". *Center for Migration Studies of New York* Volume 36 Number p:333-354 Cited 10/04/2017

http://observatoriocolef.org/_admin/documentos/Bustamante%20Immigrants%20Vulnerability.pdf

Bux, U. (2017). *Οι πολίτες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ανακτήθηκε 20/07/2017

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html

Castles, S. (2010). "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective". *Journal of Ethnic and Migration Studies* Volume 36 - Issue 10: Theories of Migration and Social Change, p.p 1565-1586. Cited 10/04/2017 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183x.2010.489381>

Castles, S. & Davidson, A. (2000). *Citizenship and migration. Globalization and the politics of belonging*. New York: Palgrave

Cerami, A. (2011) "Human rights and the politics of migration in the European Union". in Carmel, E, Cerami, A. & Papadopoulos, T. (eds) *Migration and welfare in the new Europe. Social protection and the challenges of integration* Great Britain: Policy Press. (pp. 67-79).

Cholezas, I. & Tsakloglou, P. (2008). *The Economic Impact of Immigration in Greece: Taking Stock of the Existing Evidence*. IZA DP. N.3754 ανακτήθηκε 01/07/2017 <http://ftp.iza.org/dp3754.pdf>.

Γκόλντιν, Ι., Κάμερον, Τ. & Μπαλαρατζάν, Μ. (2013). *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Dean, H. (2014) "A post-Marshallian conception of global social citizenship" from E. Isin and P. Nyers. (eds.) *The Routledge Handbook of Global Citizenship Studies*. UK and New York: Routledge pp. 128-138

Dean, H. (2015) *Social Rights and human welfare*. UK: Routledge

Delanty G. (1997) "Models of Citizenship: Defining European Identity and Citizenship" *Citizenship Studies, Vol. 1, No. 3*.

Διανέοσις (Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης) (2016) *Τι πιστεύουν οι έλληνες - 2016*. Ανακτήθηκε 05/08/2017 http://www.dianeosis.org/research/greek_values/

Dwyer, P. (2004) *Understanding Social Citizenship*. Bristol: The Policy press

Dwyer, P. (2000) *Welfare Rights and Responsibilities*. Bristol: The Policy press

Dwyer, P. (2002) "Making sense of social citizenship: some user views on welfare rights and responsibilities" *Critical Social Policy*, 22 (2), pp. 273-299 cited 15/02/2017 <http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/25535/>

ΕΛΣΤΑΤ, (2014) *Απογραφή Πληθυσμού – Κατοικιών 2011*. Ανακτήθηκε 15/07/2017 <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->

Ehrkamp, P. & Leitner, H. (2003) "Beyond National Citizenship: Turkish Immigrants and the (RE)Construction of Citizenship in Germany". *Journal of Urban Geography* Volume 24 - Issue 2: Cities and Citizenship Pages 127-146. Cited 15/04/2017 https://www.researchgate.net/profile/Helga_Leitner/publication/250170584_Beyond_National_Citizenship_Turkish_Immigrants_and_the_REConstruction_of_Citizenship_in_Germany/links/55985f4408ae793d137e184f/Beyond-National-Citizenship-Turkish-Immigrants-and-the-REConstruction-of-Citizenship-in-Germany.pdf

Esping-Andersen, G. (2006). *Γιατί χρειαζόμαστε ένα κοινωνικό κράτος*. Αθήνα: Διόνικος

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2010). *Μία ευκαιρία και μία πρόκληση - Η μετανάστευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανακτήθηκε 15/07/2017 <http://www.euatschools.gr/site/downloads/yliko/5.2..pdf>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2015) *Parlemeter 2015 – Μέρος I: Οι κύριες προκλήσεις για την ΕΕ, η μετανάστευση, και η οικονομική και κοινωνική κατάσταση*. Ανακτήθηκε

20/06/2017

<http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/EL/20150630PVL00108/2015-parlemeter>

European Commission, (2016) *Action Plan on the integration of third country nationals. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions.* Cited 01/07/2017 <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-377-EN-F1-1.PDF>

European Commission, (2013). *Co-Creating European Union Citizenship.* Cited 08/05/2017 [http://www.net4society.eu/_media/co-creating_eu_citizenship_\(1\).pdf](http://www.net4society.eu/_media/co-creating_eu_citizenship_(1).pdf)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013). *Πολίτες της ΕΕ: τα δικαιώματά σας, το μέλλον σας. Έκθεση 2013 για την ιθαγένεια της ΕΕ.* Ανακτήθηκε 08/06/2017 http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/2013eucitizenshipreport_el.pdf

Eurostat (2016). *Στατιστικές για τη μετανάστευση και τον μεταναστευτικό πληθυσμό.* Cited 12/05/2017 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/el#.CE.A0.CE.B5.CF.81.CE.B1.CE.B9.CF.84.CE.AD.CF.81.CF.89_.CF.80.CE.BB.CE.B7.CF.81.CE.BF.CF.86.CE.BF.CF.81.CE.AF.CE.B5.CF.82_.CF.84.CE.B7.CF.82_Eurostat

Zrinščak, S. (2011) "Local immigrant communities, welfare and culture: an integration/segregation dilemma" στο E. Carmel, A. Cerami and T. Papadopoulos (Edits.) *Migration and welfare in the new Europe Social protection and the challenges of integration* (p. 197-212). Bristol, Policy Press

Ζωγραφάκης, Σ. & Κασίμης, Χ. (2014). «Η ελληνική οικονομία χτες, αύριο», στο Συλλογικός Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα : *Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη : προτάσεις πολιτικής*

Faist, T. (2000). "Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture". *Journal of Ethnic and Racial Studies* Volume 23 - Issue 2 Cited 10/04/2017 <https://pdfs.semanticscholar.org/43c5/aac1a42da460cae9a034b4b689f04d06855d.pdf>

Goodman, S.W. (2012). "Προϋποθέσεις και εξετάσεις ενσωμάτωσης στην Ευρώπη: μία συγκριτική οπτική" στο Κουζέλης, Γ. & Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.) *Ιδιότητα του Πολίτη - Πολιτικός λόγος, ιστορία και κανόνες σε συγκριτικές προοπτικές*. Αθήνα: Πατάκη (σ.21-35)

Habermas, J. (2012). *Για ένα Σύνταγμα της Ευρώπης*. Αθήνα: Πατάκη

Huddleston, T. & Vink, M. (2015) "Full membership or equal rights? The link between naturalisation and integration policies for immigrants in 29 European states". *Comparative Migration Studies*. Cited 10/05/2017 <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-015-0006-7>

Jones, E & Gaventa, J. (2002) "Concepts of citizenship: A review" *Brighton: Institute of development studies* cited 15/02/2017 <https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/Db19.pdf>

Καϊδατζής, Α. (2010). *Κοινωνικά δικαιώματα, ιδιότητα του πολίτη και μετανάστες*. Ανακτήθηκε 20/04/2017 <https://www.constitutionalism.gr/1622-koinwnika-dikaiwmata-idiotita-toy-politi-kai-metan/>

Καλοφωλιάς, Κ. (2011). *Το μεταναστευτικό ζήτημα στη Μεσόγειο*. Αθήνα: Μιχάλη Σιδέρη

Κασιμάτη, Κ. (2009) "Η χώρα προέλευσης των μεταναστριών και η κοινωνική τους ένταξη στη Ελλάδα", *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 4 (1), σσ. 7-25.

Κατρούγκαλος, Γ. (2007). "Νομική φύση και δεσμευτικότητα των κοινωνικών δικαιωμάτων". Στο Γ. Σωτηρέλλης & Χ. Τσαϊτουρίδης (Επιμ.), *Κοινωνικά Δικαιώματα και κρίση του κράτους Πρόνοιας* (σελ. 49-55). Αθήνα: Σαββάλα

Καψάλης, Α. (2011) "Αδήλωτη απασχόληση και Μετανάστευση: Νομιμοποίηση των μεταναστών μέσα από την εργασία τους ή νομιμοποίηση της εργασίας τους;" στο Α. Μωυσίδης & Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.), *Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα. Εργασία, εκπαίδευση, ταυτότητες* (σελ. 79-107) Αθήνα: Κριτική

King, R. & Lulle, A. (2016). *Research on migration: Facing Realities and maximising opportunities. A Policy Review*. European Commission. Cited 31/07/2017 https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/ki-04-15-841_en_n.pdf

Κιόχος Π. (1997). *Μεθοδολογία διεξαγωγής ερευνών. Η θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Σταμούλη

Koopmans, R., Michalowski, I. & Waibel, S. (2012). "Citizenship Rights for Immigrants: National Political Processes and Cross-National Convergence in Western Europe, 1980–2008" in: *American Journal of Sociology*, Vol. 117, No. 4, pp. 1202-1245.

Koopmans, R. (2010) "Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective", in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36, No. 1, pp. 1-26 Cited 01/06/2017 <http://pscourses.ucsd.edu/ps108/9%20Immigration%20Integration%20CP/Koopmans%202010-%20Trade-Offs%20between%20equality%20and%20difference.pdf> (τελευταία επίσκεψη 01/06/2017).

Lehning, P. (1999). "European citizenship: towards a European identity?" Working Paper Series in *European Studies*, Volume 2, Number 3. Cited 10/05/2017 <https://core.ac.uk/download/pdf/5081571.pdf>

Leydet, D. (2011). "Citizenship", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition) cited 15/02/2017 <https://plato.stanford.edu/entries/citizenship/>

Liakos, A. & Salvanou, E. (2010). "Citizenship, Memory and Governmentality. A Tale of Two Migrant Communities" (part of the *CLIOHRES Project*) Pisa University Press

Marshall, T. & Bottomore T. (2001). *Ιδιότητα του Πολίτη και Κοινωνική Τάξη*. Αθήνα: Guttenberg

Milana, M. (2008). "Is the European (Active) Citizenship Ideal Fostering Inclusion within the Union? A Critical Review". *European Journal of Education*, Vol. 43, No. 2, pp. 207-216

Miller, S. (1999). "The origins, Character and Politics of Modern Social Welfare Systems" J. Baldock, N. Manning, S. Miller & S. Vickerstaff (eds) *Social Policy*. Oxford University Press

Μητράκος Θ. Τσακλόγλου Π. (2010) «Φτώχεια και ανισότητα στην Ελλάδα: Τι δείχνουν τα διαθέσιμα στοιχεία;» στο Κονιόρδος Σ. & Φωτόπουλος Ν. *Φτώχεια, ανισότητες και εκπαίδευση στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, σσ. 145-174.

Μόττη-Στεφανίδη, Φ. (επιμ.) (2015). *Παιδιά και έφηβοι σε έναν κόσμο που αλλάζει: Προκλήσεις, προσαρμογή και ανάπτυξη*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ανακτήθηκε 15/02/2017 <http://users.uoa.gr/~vrvavlop/index.files/memo/05/41.pdf>

Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2002). *Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική πολιτική* ΙΝΕ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Μπαλούρδος, Δ. (2012) "Η φτώχεια στην Ελλάδα: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές" στο Δ. Μπαλούρδος & Ν. Πετράκη (επιμ.), *Νέα Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός - Πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, ΙΓ Περίοδος - Γ' Σύνοδος

Μπεζεβέγκης, Η. (επιμ.) (2008) *Μετανάστες στην Ελλάδα: Επιπολιτισμός και ψυχοκοινωνική προσαρμογή*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ

Νικήτα, Ε. (2012). *Έννοιες στατιστικής και εφαρμογές με το SPSS*. ανακτήθηκε 17/01/2017 http://www.academia.edu/1752674/Notes_on_how_to_use_SPSS_in_Greek

OECD/European Union (2015). *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In*. OECD Publishing, Paris. Cited 20/04/2017 <http://dx.doi.org/10.1787/9789264234024-en>

Ουζούνη Χ., Νακάκης Κ. (2011). "Η Αξιοπιστία και η Εγκυρότητα των Εργαλείων Μέτρησης σε Ποσοτικές Μελέτες". *ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ*, 50(2): σ 231–239 ανάκτηση 10/01/2017 http://www.hjn.gr/actions/get_pdf.php?id=271

Pagotto, P. (2012). *Citizenship to immigrants and second generation foreigners in Italy* Cited 15/03/2017 <http://www.fd.uc.pt/hrc/pdf/papers/PaoloPagotto.pdf>

Πανταζής, Β. (2012). "Ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιότητα του πολίτη και εκπαίδευση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης". *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Δ. Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, Τ. 23 (2011) σελ. 129-157

Papadopoulou, D., Dimoulas, C. & Symeonaki, M. (2014) "*Deliverable for the WP2 on Innovative Employment Policies and Practices for Socially Vulnerable Groups in Greece*" *INSPIRES* Cited 15/02/2017 http://www.inspires-research.eu/userfiles/D2_1%20National%20report%20Greece.pdf

Παπαδοπούλου, Δ. (2013). "Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα. Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον". Εισήγηση στο Συνέδριο του EPLO με τίτλο *Ο μετέωρος βηματισμός της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα της κρίσης*

Παπαδοπούλου, Δ. (2012). *Κοινωνιολογία του Αποκλεισμού στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Τόπος & Δ. Παπαδοπούλου.

Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.) (2002). *Από την Κοινωνική ευπάθεια στον Κοινωνικό αποκλεισμό* ΙΝΕ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Παύλου, Μ. (2004). «Οι μετανάστες σαν και εμάς: όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και την Ευρώπη». στο Μ. Παύλου & Δ. Χριστόπουλος (επιμ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ & ΚΕΜΟ

Παυλόπουλος, Β. (2006). *Εισαγωγή στη Στατιστική Επεξεργασία Δεδομένων με το SPSS for Windows*. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών –Τομέας Ψυχολογίας

Πέτρου, Μ. (2008) "Μετανάστες, Γεωργική εργασία, και Παραγωγοί. Πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και το οδοιπορικό των συμβιωτικών σχέσεων σε μια αγροτική κοινότητα". στο Ε. Ζακοπούλου, Χ. Κασίμης & Λ. Λουλούδης (επιμ.) *Αγροτικότητα, Κοινωνία και Χώρος*. Αθήνα: Πλέθρον

Pun, S. (2007). "Cultivating citizenship: paradox and possibility in a multicultural society" *Journal of Education, Knowledge and Economy* Volume 1 - Issue 2 p. 211-228. Cited 10/04/2017 from

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17496890701393380?journalCode=reke20>

Quick, J. (1992). "Individualism and Citizenship: some problems and possibilities". *International Studies in Sociology of Education*, V.2, No.2, pp. 147-163 Cited 15/04/2017 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0962021920020203>

Rafaelli, R. (2017) *Μεταναστευτική Πολιτική*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ανακτήθηκε 15/07/2017 από [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051203/04A_FT\(2013\)051203_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051203/04A_FT(2013)051203_EL.pdf)

Ρομπόλης, Σ. (2007). "Το μέλλον της εργασίας και του κοινωνικού κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές". Στο Γ. Σωτηρέλλης & Χ. Τσαϊτουρίδης (Επιμ.), *Κοινωνικά Δικαιώματα και κρίση του κράτους Πρόνοιας* (σελ. 35-48). Αθήνα: Σαββάλας

Ρομπόλης, Σ. (2011). "Οικονομική κρίση, αγορά εργασίας, μετανάστευση" στο Α. Μωυσίδη & Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.), *Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική, σσ. 51-78.

Σακελλαρόπουλος, Θ. (2007). "Οι μεγάλοι αναπροσανατολισμοί στα κράτη πρόνοιας". Στο Γ. Σωτηρέλλης & Χ. Τσαϊτουρίδης (Επιμ.), *Κοινωνικά Δικαιώματα και κρίση του κράτους Πρόνοιας* (σελ. 25-34). Αθήνα: Σαββάλας

Σάσεν, Σ. (2003). *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του Πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Schnapper, D. (2008). *Η κοινωνική ενσωμάτωση. Μία σύγχρονη προσέγγιση*. Αθήνα: Κριτική

Schnapper, D. (2000) *Η κοινωνία των πολιτών. Δοκίμιο πάνω στην ιδέα του σύγχρονου έθνους*. Αθήνα: Gutenberg

Soysal, Y. (1994). *Limits of Citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe*. University of Chicago Press

Tekin, N. (2013). "The Assessment of Habermas' Concept of Citizenship in The Context of The European Union". *Human Rights Review*, Volume: III, Issue: 1

Cited

15/04/2017

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_opfVrNW1NAJ:www.taa.gov.tr/indir/the-assessment-of-habermas-concept-of-citizenship-in-the-context-of-the-european-union-bWFrYWxlfGYyMzkwLTIyMWQ1LWU0ZGQ4LWMzMTgwLnBkZnw1MDk/+&cd=1&hl=el&ct=clnk&gl=gr

Τριανταφυλλίδου, Α. & Γρόπα Ρ. (2009). *Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη*. Αθήνα: Κριτική

Τσαγρής, Μ. (2011). *Στατιστική με τη χρήση του πακέτου IBM SPSS 19*. ανακτήθηκε 15/01/2017 το http://mathbooksgr.files.wordpress.com/2011/10/spss_19.pdf

ΥΠΕΣ (2017) *Δ/νση Ιθαγένειας: Στατιστικά στοιχεία 2011-2016*. Ανακτήθηκε 21/07/2017 <http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/StatsCategory2011-2016-070217.pdf>

UNDESA, (2016). "International Migration Report 2015". *United Nations Department of Economic and Social Affairs*. Ψιτεδ 20/06/2017 from <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf>

Valdivielso, J. (2005). "Social Citizenship and the Environment". *Environmental Politics*, Vol. 14, No. 2, 239 – 254, Cited 15/04/2017 <http://www.vedegylet.hu/okopolitika/Valdivielso%20-%20Social%20Citizenship%20and%20the%20Environment.pdf>

Φερόνας, Α. (2015). *Κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα της κρίσης: Ισχυρές επιπτώσεις – Ανεπαρκείς απαντήσεις*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου-Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής

Φούσκας, Θ. (2010) "Οι επιπτώσεις του χαμηλού κύρους εργασίας στην εργασιακή οργάνωση των μεταναστών: Η περίπτωση των Μπαγκλαντεσιανών στην Αθήνα" *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 5 (2), σσ. 113-127.

Χατζή, Χ. (2004). "Ο αλλοδαπός ως υποκείμενο δικαιωμάτων στην ελληνική έννομη τάξη" στο Μ. Παύλου & Δ. Χριστόπουλος (επιμ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ & ΚΕΜΟ

Χατζησωκράτης, Δ. (2005) *Ο πολίτης στην Ελλάδα και την Ευρώπη* ΥΠΕΠΘ-ΙΔΕΚΕ
Ανακτήθηκε 15/02/2017
http://kee.ideke.edu.gr/epms/files/N30_POLITIS_EUROPE.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 15/02/2017)

Χριστόπουλος, Δ. (2012). *Ποιος είναι ο Έλληνας πολίτης*; Αθήνα: Βιβλιόραμα

Wickramasekara, P. (2007) *Globalization, International Labour Migration and rights of Migrant Workers*. International Labour Office (ILO) Cited 10/06/2017
https://www.researchgate.net/publication/248950043_Globalisation_International_Labour_Migration_and_the_Rights_of_Migrant_Workers

Ψαρρού, Ν. (2005). *Εθνική ταυτότητα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Δάρδανος

Ψημμένος, Ι. (2009) "Η συμβολή της οικιακής εργασίας στην προνοιακή περιθωριοποίηση των μεταναστριών", *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 4 (1), σσ. 139-154.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών (Μ.Π.Σ.)
«Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική»

Σας ενημερώνουμε ότι η παρακάτω έρευνα πραγματοποιείται για ακαδημαϊκούς σκοπούς στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας **"Η ιδιότητα του πολίτη σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο: Η περίπτωση των μεταναστών στην Ελλάδα"**

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι αυστηρά ανώνυμη.

Σημειώστε με X το τετραγωνάκι που σας αφορά

A. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο: Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία: έως 29 χρ.

30-45 χρ.

πάνω από 45

3. Χώρα καταγωγής: Αλβανία

Ινδία

Ρωσία

Πακιστάν

Ουκρανία

Χώρα της Ε.Ε

Άλλη (σημειώστε).....

4. Τόπος κατοικίας: Αρκαδία

Αργολίδα

5. Χρονικό διάστημα που ζείτε στην Ελλάδα:

Έως 5 χρόνια

6 - 10 χρόνια

Πάνω από 10 χρόνια

6. Μορφωτικό επίπεδο - Χρόνια εκπαίδευσης

Αγράμματος/η – Χρόνια στο Δημοτικό σχολείο

Απόφοιτος/η Δημοτικού Σχολείου (α΄θμιας εκπαίδευσης)

Απόφοιτος/η Λυκείου (β΄θμιας εκπαίδευσης)

Απόφοιτος/η ΑΕΙ - ΤΕΙ (γ΄θμιας εκπαίδευσης)

7. Έχετε φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο και αν ΝΑΙ πόσα χρόνια

ΟΧΙ

ΝΑΙ μέχρι 6 χρόνια

ΝΑΙ πάνω από 6 χρόνια

8. Απασχόληση που ασκείτε αυτήν τη στιγμή

Υπάλληλος

Ελεύθερος επαγγελματίας

Οικοδόμος - Εργάτης

Αγροτικές εργασίες

Φοιτητής

Οικιακά

Άνεργος

Άλλο (σημειώστε).....

8. Έχετε κάνει αίτηση για απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας (ιθαγένειας);

OXI

NAI (για μένα)

NAI (για ανήλικο παιδί μου)

NAI (για άλλο μέλος της οικογένειάς μου)

9. Αν έχετε κάνει αίτηση για σας ή άλλο μέλος της οικογένειάς σας, πριν πόσο καιρό έχει γίνει αυτή; Πριν.....

B. ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

(Σημειώστε με X το τετραγωνάκι που σας εκφράζει περισσότερο)

10. Πόσο σημαντική (Πολύ, Αρκετά, Λίγο, ή Καθόλου) κρίνετε την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας, για τα παρακάτω ζητήματα:

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
- Εύρεση εργασίας	☐	☐	☐	☐
- Άσκηση ιδιωτικής απασχόλησης	☐	☐	☐	☐
- Διασφάλιση εργασιακών δικαιωμάτων (πχ. μισθός, ασφάλιση, προστασία από την απόλυση, κλπ)	☐	☐	☐	☐
- Πιο ασφαλείς συνθήκες εργασίας	☐	☐	☐	☐
- Συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες	☐	☐	☐	☐
- Συμμετοχή σε συλλογικά όργανα (π.χ συνδικαλιστικές οργανώσεις)	☐	☐	☐	☐
- Ισότητα των δύο φύλλων	☐	☐	☐	☐
- Προστασία της μητρότητας (δικαιωμάτων μητέρας)	☐	☐	☐	☐
- Καλύτερες ευκαιρίες Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	☐	☐	☐	☐
- Καλύτερες και περισσότερες επιλογές παροχές υγείας	☐	☐	☐	☐

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
- Ολοκληρωμένες παροχές πρόνοιας, (π.χ. βιβλιάριο υγείας, επιδόματα αναπηρίας, κλπ)	☐	☐	☐	☐
- Βελτίωση κοινωνικών σχέσεων με ελληνικό πληθυσμό	☐	☐	☐	☐
- Μεγαλύτερη Συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις	☐	☐	☐	☐
- Ενεργότερη Συμμετοχή σε τοπικές, πολιτιστικές ή θρησκευτικές εκδηλώσεις	☐	☐	☐	☐
- Δικαιοσύνη - ισότητα σε σχέση με το ντόπιο πληθυσμό	☐	☐	☐	☐
- Ένταξη ως ισότιμο μέλος της ελληνικής κοινωνίας	☐	☐	☐	☐
- Καλύτερη νομική προστασία στα δικαστήρια	☐	☐	☐	☐
- Διασφάλιση δικαιωμάτων στέγασης - αγοράς κατοικίας	☐	☐	☐	☐
- Μεγαλύτερη ασφάλεια, ατομική - οικογενειακή	☐	☐	☐	☐
- Προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό	☐	☐	☐	☐

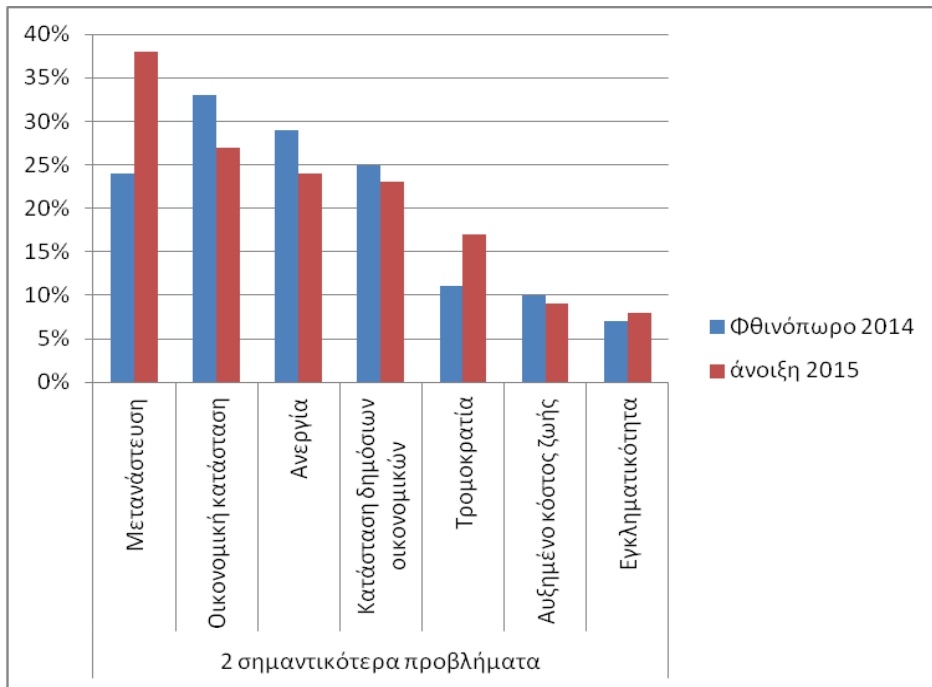
	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
- Ευκολότερες μετακινήσεις στην Ευρώπη	☐	☐	☐	☐
- Ευκολότερη διαμονή στην Ευρώπη	☐	☐	☐	☐
- Ευκαιρίες εργασίας σε χώρες της Ευρώπης	☐	☐	☐	☐
- Ευκαιρίες εκπαίδευσης - κατάρτισης στην Ευρ. Ένωση	☐	☐	☐	☐
- Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	☐	☐	☐	☐
- Συμμετοχή στις Ευρωεκλογές	☐	☐	☐	☐
- Δικαίωμα διπλωματικής και προξενικής προστασίας σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου	☐	☐	☐	☐
- Δικαίωμα αναφοράς στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς (π.χ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Διαμεσολαβητής, Δικαστήριο)	☐	☐	☐	☐
- Κατοχή της ιδιότητας του Ευρωπαίου Πολίτη	☐	☐	☐	☐
- Συνθήκες διαβίωσης σε περιβάλλον που προστατεύεται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία	☐	☐	☐	☐
- Διασφάλιση της ειρήνης και ασφάλειας στην Ευρώπη	☐	☐	☐	☐

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας και τη συμβολή σας στην Επιστημονική Έρευνα.

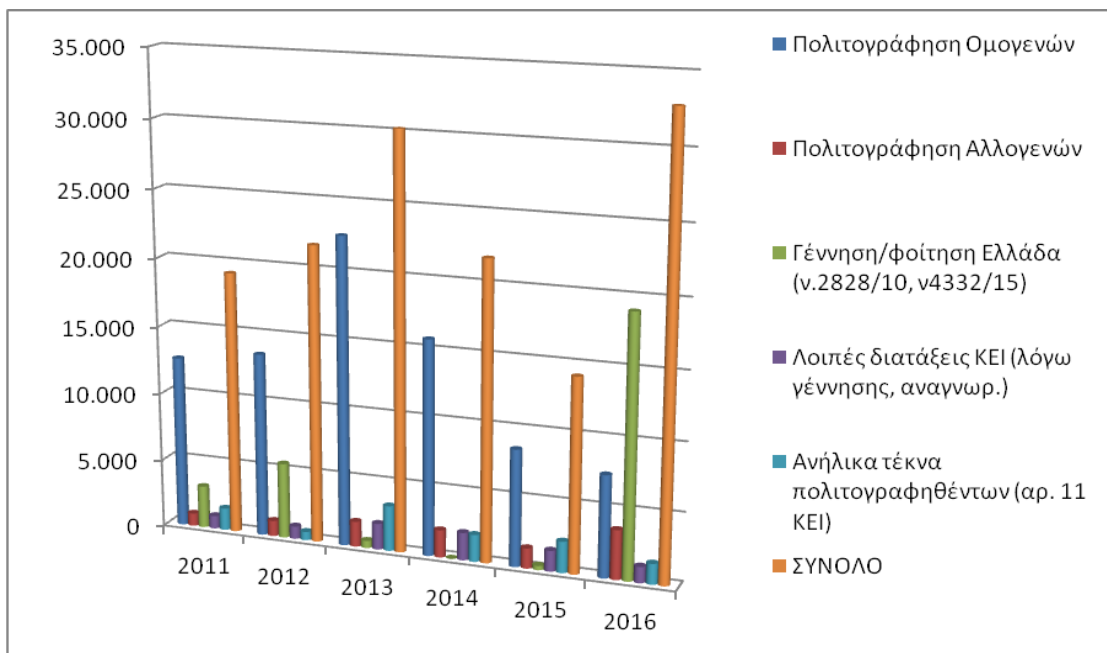
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πίνακας 1: Κυριότερες διαστάσεις των πολιτικών προσεγγίσεων της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη (Dwyer, 2004)

Θεωρητική προσέγγιση	Μαρξισμός	Σοσιαλ-δημοκρατία	Νέο εργατικό	Νέος κοινοτισμός	Νέα Δεξιά
Επίκεντρο πολιτικής πρόνοιας	Ανισότητα – Ταξικές διαφορές	Ανισότητα	Η εξάρτηση από τις προνοιακές παροχές	Η εξάρτηση από τις προνοιακές παροχές	Η εξάρτηση από τις προνοιακές παροχές
Πρωταρχικός στόχος	Αναδιανομή πλούτου & ευκαιριών	Αναδιανομή πλούτου & ευκαιριών	Αλλαγή ατομικής συμπεριφοράς	Αλλαγή ατομικής συμπεριφοράς	Αλλαγή ατομικής συμπεριφ.
Προτεραιότητα	Συλλογικά οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα	Συλλογικά κοινωνικά δικαιώματα	Ατομική ευθύνη	Ατομική ευθύνη	Ατομική ευθύνη
Προτιμώμενος πάροχος πρόνοιας	ΚΡΑΤΟΣ	ΚΡΑΤΟΣ	Ιδιώτης/Αγορά/ Κράτος	Ιδιώτης/ Αγορά	Ιδιώτης/ Αγορά
Αξίωση για την παροχή κοινωνικής πρόνοιας	Η Συνεισφορά στην εθνική κοινότητα	Η ιδιότητα του πολίτη	Κυρίως συμμετοχή στην αγορά εργασίας	Κυρίως συνεισφορά στην τοπική κοινότητα	Κυρίως συμμετοχή αγορά εργασίας

Διάγραμμα 2: Ποσοστά για τα 2 σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη σε δύο μετρήσεις το 2014 και 2015 για το Ευρωβαρόμετρο (King & Lull, 2016).

Διάγραμμα 3 : Αριθμός Κτήσεων ελληνικής ιθαγένειας τα τελευταία χρόνια, ανά κατηγορία και ανά έτος (Πηγή: Δ/νση Ιθαγένειας ΥΠ.ΕΣ., 2017)

Πίνακας 8: Συχνότητα και ποσοστό του χρόνου διαμονής των μεταναστών στην Ελλάδα

Χρόνια στην Ελλάδα	N	%
Έως 5 χρόνια	6	4,1
5-10 χρόνια	27	18,4
πάνω από 10 χρόνια	114	77,5
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Πίνακας 10: Συχνότητα και ποσοστό μεταναστών ανάλογα το χρόνο φοίτησης σε ελληνικό σχολείο.

ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	N	%
ΟΧΙ	74	50,3
ΝΑΙ μέχρι 6 χρόνια	18	12,2
ΝΑΙ πάνω από 6 χρόνια	55	37,4
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Πίνακας 11 Συχνότητα και ποσοστό μεταναστών ανάλογα την απασχόλησή τους

Επάγγελμα	N	%
Υπάλληλος	46	31,3
Ελεύθερος επαγγ.	14	9,5
Εργάτης	19	12,9
Αγροτικές εργασίες	13	8,8
Φοιτητής	18	12,2
Οικιακά	11	7,5
Άνεργος	21	14,3
Άλλο	5	3,4
ΣΥΝΟΛΟ	147	100,0

Πίνακας 15: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων που αφορούν στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας ανά χώρα καταγωγής με δύο μεταβλητές (Υπήκοοι από Αλβανία και άλλη χώρα).

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	Χώρα καταγωγής (2 μεταβλητές)	N	M.O (Mean)	Τυπική απόκλιση (St. Deviation)
Εύρεση εργασίας	Αλβανία	107	3,14	,829
	Άλλη χώρα	40	3,32	,888
Συμμετοχή σε εκλογές	Αλβανία	107	2,81	1,109
	Άλλη χώρα	40	3,40	,744
Συμμετοχή συλλογικά όργανα	Αλβανία	107	2,50	1,031
	Άλλη χώρα	40	2,88	,911
Ισότητα φύλων	Αλβανία	107	2,39	1,071
	Άλλη χώρα	40	2,65	1,145
Προστασία μητρότητας	Αλβανία	107	2,79	1,046
	Άλλη χώρα	40	2,98	1,025
Συμμετοχή κοινων. Εκδηλώσεις	Αλβανία	107	2,64	1,002
	Άλλη χώρα	40	2,45	1,011
Συμμετοχή πολιτιστικές θρησκευτικές εκδηλώσεις	Αλβανία	107	2,64	1,041
	Άλλη χώρα	40	2,28	,987
Νομική προστασία στα δικαστήρια	Αλβανία	107	3,18	,979
	Άλλη χώρα	40	3,00	1,013
Προστασία από φτώχεια-αποκλεισμό	Αλβανία	107	3,08	1,100
	Άλλη χώρα	40	2,68	1,095
Ευκολότερη μετακίνηση Ευρώπη	Αλβανία	107	3,47	,805
	Άλλη χώρα	40	3,20	1,137
Διαμονή στην Ευρώπη	Αλβανία	107	3,54	,756
	Άλλη χώρα	40	3,30	1,067
Ευκαιρίες εργασίας στην Ευρώπη	Αλβανία	107	3,38	,907
	Άλλη χώρα	40	3,08	1,118
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	Αλβανία	107	3,16	,982
	Άλλη χώρα	40	2,65	1,145
Αναφορά σε ευρωπαϊκούς θεσμούς	Αλβανία	107	2,56	1,011
	Άλλη χώρα	40	2,85	,949

Πίνακας 18: Έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων LSD για τις μεταβλητές όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις για κάθε ηλικιακή ομάδα σε σχέση με τις άλλες.

Εξαρτημένη Μεταβλητή	(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Εύρεση εργασίας	έως 29 ετών	30-45 ετών	,354*	,162	,031
		άνω των 45 ετών	,564*	,166	,001
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,354*	,162	,031
		άνω των 45 ετών	,210	,186	,262
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,564*	,166	,001
		30-45 ετών	-,210	,186	,262
Ιδιωτική απασχόληση	έως 29 ετών	30-45 ετών	,321	,182	,080
		άνω των 45 ετών	,461*	,187	,015
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,321	,182	,080
		άνω των 45 ετών	,139	,209	,507
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,461*	,187	,015
		30-45 ετών	-,139	,209	,507
Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτ	έως 29 ετών	30-45 ετών	,282	,200	,160
		άνω των 45 ετών	,508*	,205	,014
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,282	,200	,160
		άνω των 45 ετών	,226	,230	,326
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,508*	,205	,014
		30-45 ετών	-,226	,230	,326
Ευκολότερη μετακίνηση Ευρώπη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,129	,179	,474
		άνω των 45 ετών	,393*	,183	,034
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,129	,179	,474
		άνω των 45 ετών	,265	,206	,200
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,393*	,183	,034
		30-45 ετών	-,265	,206	,200
Διαμονή στην Ευρώπη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,296	,166	,076
		άνω των 45 ετών	,455*	,170	,008
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,296	,166	,076
		άνω των 45 ετών	,159	,191	,407
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,455*	,170	,008
		30-45 ετών	-,159	,191	,407
Ευκαιρίες εκπαίδευσης/κατάρτισης Ευρώπη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,550*	,194	,005
		άνω των 45 ετών	,814*	,199	,000
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,550*	,194	,005

		άνω των 45 ετών	,264	,223	,239
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,814*	,199	,000
		30-45 ετών	-,264	,223	,239
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,332	,204	,105
		άνω των 45 ετών	,581*	,209	,006
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,332	,204	,105
		άνω των 45 ετών	,249	,235	,290
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,581*	,209	,006
		30-45 ετών	-,249	,235	,290
Συμμετοχή Ευρωεκλογές	έως 29 ετών	30-45 ετών	,268	,208	,201
		άνω των 45 ετών	,529*	,214	,014
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,268	,208	,201
		άνω των 45 ετών	,261	,240	,277
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,529*	,214	,014
		30-45 ετών	-,261	,240	,277
Ιδιότητα Ευρωπαϊού πολίτη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,504*	,180	,006
		άνω των 45 ετών	,510*	,185	,006
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,504*	,180	,006
		άνω των 45 ετών	,006	,207	,977
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,510*	,185	,006
		30-45 ετών	-,006	,207	,977
Συνθήκες διαβίωσης Στην Ευρώπη	έως 29 ετών	30-45 ετών	,307	,193	,114
		άνω των 45 ετών	,446*	,198	,026
	30-45 ετών	έως 29 ετών	-,307	,193	,114
		άνω των 45 ετών	,139	,222	,532
	άνω των 45 ετών	έως 29 ετών	-,446*	,198	,026
		30-45 ετών	-,139	,222	,532

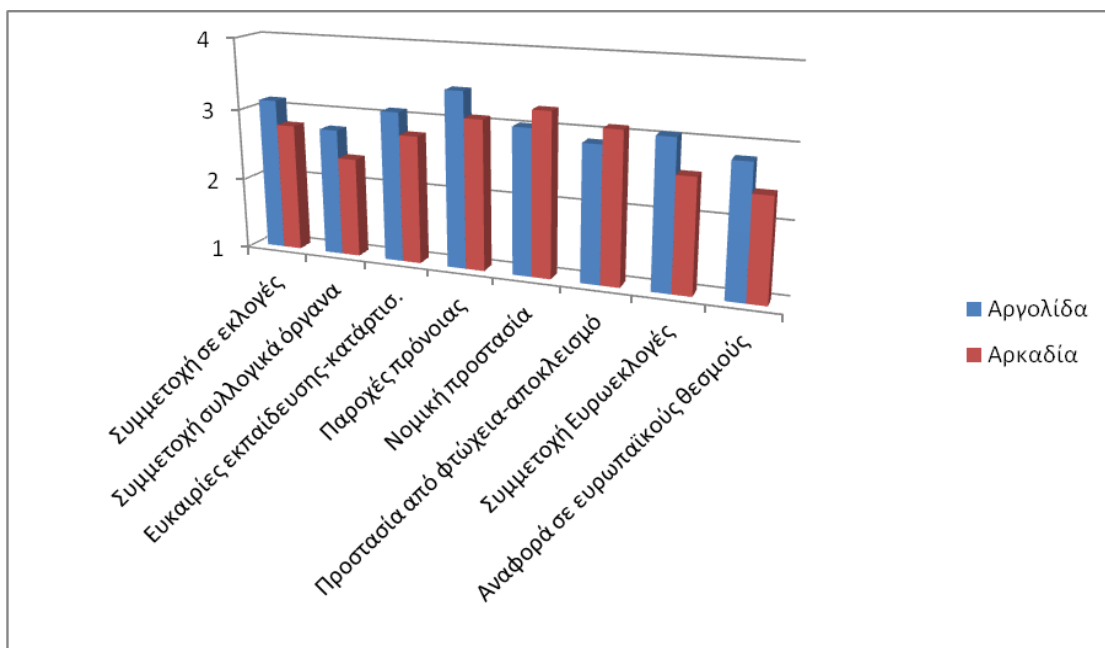
Πίνακας 19: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων που αφορούν στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας ανά τόπο κατοικίας του μετανάστη.

Ερωτήσεις	Τόπος διαμονής	N	M.O.	Τυπική απόκλιση
Συμμετοχή σε εκλογές	Αρκαδία	65	2,78	1,097
	Αργολίδα	82	3,12	,999
Συμμετοχή στα συλλογικά όργανα	Αρκαδία	65	2,38	1,011
	Αργολίδα	82	2,77	,985
Προστασία μητρότητας	Αρκαδία	65	2,71	1,011
	Αργολίδα	82	2,94	1,058

Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτισης	Αρκαδία	65	2,78	1,082
	Αργολίδα	82	3,09	,958
Παροχές πρόνοιας	Αρκαδία	65	3,08	1,035
	Αργολίδα	82	3,44	,771
Κοινωνικές σχέσεις Έλληνες	Αρκαδία	65	2,83	1,054
	Αργολίδα	82	3,09	1,009
Νομική προστασία στα δικαστήρια	Αρκαδία	65	3,26	,923
	Αργολίδα	82	3,02	1,030
Προστασία από φτώχεια-αποκλεισμό	Αρκαδία	65	3,09	1,142
	Αργολίδα	82	2,88	1,082
Ευκαιρίες εκπαίδευσης/κατάρτισης	Αρκαδία	65	2,83	1,009
	Αργολίδα	82	3,04	1,048
Συμμετοχή Ευρωεκλογές	Αρκαδία	65	2,57	1,104
	Αργολίδα	82	3,05	,993
Αναφορά σε ευρωπαϊκούς θεσμούς	Αρκαδία	65	2,42	,983
	Αργολίδα	82	2,82	,983
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	Αρκαδία	65	3,00	,919
	Αργολίδα	82	3,29	,936
Ειρήνη/Ασφάλεια	Αρκαδία	65	2,98	1,008
	Αργολίδα	82	3,17	,991

Πίνακας 20: Παραμετρικός έλεγχος t-τεστ και ομοιογένεια των διακυμάνσεων (Lavene test) για τα δικαιώματα όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις μεταξύ των μεταναστών που διαμένουν στην Αρκαδία και στην Αργολίδα.

	Levene's Test		Παραμετρικός έλεγχος t-test για την ισότητα των Μέσων Όρων				
	Ομοιογ. Διακ/ων		T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Differenc
	F	Sig.					
Συμμετοχή συλλογικά όργανα	,133	,716	-2,318	145	,022	-,384	,165
			-2,312	135,818	,022	-,384	,166
Παροχές πρόνοιας	4,419	,037	-2,429	145	,016	-,362	,149
			-2,350	115,096	,020	-,362	,154
Συμμετοχή Ευρωεκλογές	3,489	,064	-2,769	145	,006	-,480	,173
			-2,735	130,125	,007	-,480	,175
Αναφορά σε ευρωπαϊκούς θεσμούς	,012	,912	-2,461	145	,015	-,402	,163
			-2,461	137,465	,015	-,402	,163

Διάγραμμα 7: Σημαντικότερες διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις μεταξύ μεταναστών, κατοίκων Αργολίδας και Αρκαδίας, για τη σημασία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας

Πίνακας 21: Ανάλυση διακύμανσης ANOVA για τις απαντήσεις όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων μεταναστών με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Διαμονή στην Ευρώπη	Between Groups	4,846	2	2,423	3,427	,035
	Within Groups	101,820	144	,707		
	Total	106,667	146			
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	Between Groups	11,848	2	5,924	7,339	,001
	Within Groups	116,234	144	,807		
	Total	128,082	146			

Πίνακας 22: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση , όσον αφορά στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας, σε σχέση με την απασχόληση του μετανάστη.

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		Δικαιώματα στέγασης-αγοράς κατοικίας	Ατομική- οικογεν. ασφάλεια	Διαμονή στην Ευρώπη	Ευκαιρίες εκπαίδευσης κατάρτισης ΕΕ	Ιδιότητα Ευρωπαϊού πολίτη
Υπάλληλος	Μ.Ο	2,76	2,85	3,59	2,87	3,37
	N	46	46	46	46	46
	Τυπική Απόκλ.	1,119	1,095	,858	1,024	,826
Ελεύθερος επαγγ.	Μ.Ο	3,43	3,71	3,21	2,86	3,14
	N	14	14	14	14	14
	Τυπική Απόκλ.	,756	,469	,975	1,099	,949
Εργάτης	Μ.Ο	2,68	2,68	3,68	3,16	2,68
	N	19	19	19	19	19
	Τυπική Απόκλ.	,885	1,108	,478	,834	,885
Αγροτικές εργασίες	Μ.Ο	2,15	2,46	3,23	2,15	2,46
	N	13	13	13	13	13
	Τυπική Απόκλ.	1,068	1,050	,927	1,144	1,266
Φοιτητής	Μ.Ο	3,28	3,28	3,78	3,56	3,67
	N	18	18	18	18	18
	Τυπική Απόκλ.	,958	,669	,548	,616	,485
Οικιακά	Μ.Ο	3,09	3,18	2,73	2,73	2,73
	N	11	11	11	11	11
	Τυπική Απόκλ.	1,136	1,168	1,104	1,272	1,009
Άνεργος	Μ.Ο	2,62	2,90	3,43	2,90	3,19
	N	21	21	21	21	21
	Τυπική Απόκλ.	,921	,995	,926	1,044	,873
Άλλο	Μ.Ο	3,00	3,00	3,80	3,60	4,00

	N	5	5	5	5	5
	Τυπική Απόκλ.	1,225	1,225	,447	,548	,000
Total	M.O	2,84	2,97	3,48	2,95	3,16
	N	147	147	147	147	147
	Τυπική Απόκλ.	1,047	1,030	,855	1,032	,937

Πίνακας 23: Ανάλυση διακύμανσης ANOVA για τις μεταβλητές όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις μεταξύ των διαφορετικής απασχόλησης ομάδων των μεταναστών

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Δικαιώματα στέγασης-αγοράς κατοικίας	Between Groups	17,013	7	2,430	2,361	,026
	Within Groups	143,068	139	1,029		
	Total	160,082	146			
Ατομική-οικογεν. ασφάλεια	Between Groups	15,645	7	2,235	2,232	,035
	Within Groups	139,185	139	1,001		
	Total	154,830	146			
Διαμονή στην Ευρώπη	Between Groups	11,509	7	1,644	2,402	,024
	Within Groups	95,158	139	,685		
	Total	106,667	146			
Ευκαιρίες εκπαίδευσης/κατάρτισης Ευρώπη	Between Groups	18,779	7	2,683	2,726	,011
	Within Groups	136,786	139	,984		
	Total	155,565	146			
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	Between Groups	22,894	7	3,271	4,322	,000
	Within Groups	105,188	139	,757		
	Total	128,082	146			

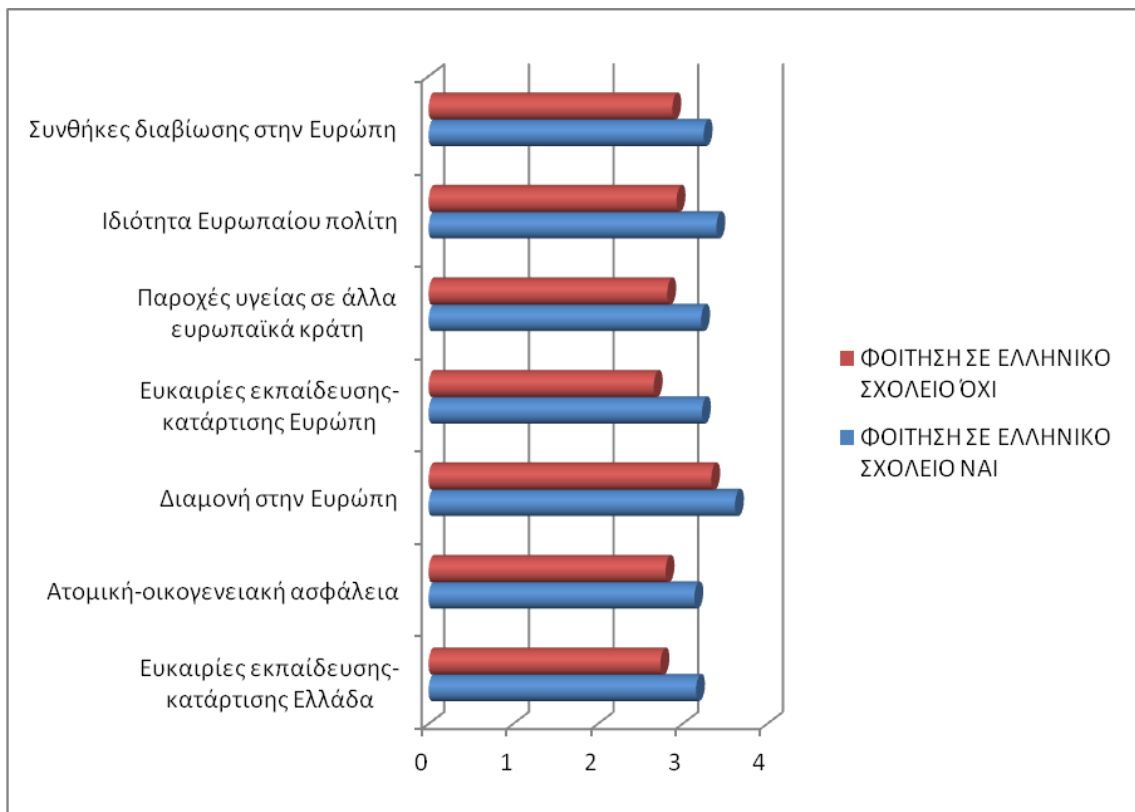
Πίνακας 24: Μέσος όρος και τυπική απόκλιση των απαντήσεων όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, όσον αφορά στη σημαντικότητα της απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας, σε σχέση με τη φοίτηση ή όχι σε ελληνικό σχολείο. (2 μεταβλητές)

Φοίτηση σε ελληνικό σχολείο		N	M.O	Τυπική απόκλιση
Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτισης	OXI	74	2,74	1,086
	NAI	73	3,16	,913
Ατομική-οικογεν. ασφάλεια	OXI	74	2,80	1,085
	NAI	73	3,14	,947
Διαμονή στην Ευρώπη	OXI	74	3,34	,940
	NAI	73	3,62	,738
Ευκαιρίες Ευρώπη εκπαίδευσης/κατάρτισης ΕΕ	OXI	74	2,66	1,063
	NAI	73	3,23	,921
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	OXI	74	2,82	1,175
	NAI	73	3,22	,870
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	OXI	74	2,93	1,011
	NAI	73	3,40	,795
Συνθήκες διαβίωσης	OXI	74	2,88	1,020
	NAI	73	3,25	,925

Πίνακας 25: Ομοιογένεια των διακυμάνσεων (Levene test) και παραμετρικός έλεγχος t-τεστ για τις απαντήσεις μεταξύ των υπηκόων τρίτων χωρών που φοίτησαν σε ελληνικό σχολείο και αυτών που δεν φοίτησαν, όπου υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση.

	Levene's Test for Equality of Variances				
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Ευκαιρίες εκπαίδευσης-κατάρτ	5,130	,025	-2,543	145	,012
			-2,546	141,453	,012
Ατομική-οικογεν. ασφάλεια	2,727	,101	-2,021	145	,045
			-2,022	142,898	,045
Διαμονή στην Ευρώπη	6,448	,012	-1,996	145	,048
			-1,999	138,082	,048

Ευκαιρίες εκπαίδευσης/κατάρτισης Στην Ευρώπη	3,867	,051	-3,477	145	,001
			-3,480	142,608	,001
Παροχές υγείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη	16,395	,000	-2,314	145	,022
			-2,318	134,571	,022
Ιδιότητα Ευρωπαίου πολίτη	4,401	,038	-3,096	145	,002
			-3,101	138,126	,002
Συνθήκες διαβίωσης Ευρώπη	,323	,571	-2,292	145	,023
			-2,294	143,987	,023

Διάγραμμα 8: Οι διαφορές στους μέσους όρους για τις απαντήσεις όπου διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, μεταξύ των μεταναστών κατοίκων, ανάλογα με το αν φοίτησαν σε ελληνικό σχολείο ή όχι, (2 μεταβλητές), για τη σημασία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας